

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
CUMHURBAŞKANLIĞI

Simyelerinde

ARŞİV BELGELERİNE GÖRE
**MARAŞ MİLLÎ
MÜCADELESİ**

Kahramanmaraş
2020

MİLLÎ MÜCADELE'İN YÜZÜNCÜ YILI

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi
Kültür Yayınları Serisi:
96

Arşiv Belgelerine Göre Maraş Milli Mücadelesi

ISBN 978-605-4996-87-2

İmtiyaz Sahibi

Hayrettin GÜNGÖR
Büyükşehir Belediye Başkanı

Genel Koordinatör

Duran DOĞAN

Yayına Hazırlayan

Doç. Dr. Erhan ALPASLAN

Teknik Hazırlık, Editörlük

Salih KOCA

Tashih

Gönül AÇIKGÖZ

Kapak ve İç Tasarım

Çapraz Kültür ve Ajansı

Baskı

Akbaba İletişim Matbaa Basım Yayın Tanıtım Kırtasiye Eđit.
Danışmanlık ve Anket Hizmetleri. Tel: (0344) 235 40 02
e-posta: akbabailetisim46@hotmail.com

Baskı Tarihi

Aralık 2020

Adres

Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi
İsmetpaşa Mahallesi Azerbaycan Bulvarı, No: 25.
Dulkadirođlu/Kahramanmaraş.

Bu eser, T.C. Cumhurbaşkanlığı himâyelerinde yürütölen Milli Mücadelemizin 100. yılı etkinlikleri kapsamında bir kültür hizmeti olarak bastırılmıştır. Yayın hakları Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesine aittir. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Kitapta yazılı olan her türlü yazı ve yorumun sorumluluğu yazarına aittir.

Kahramanmaraş'ın
Düşman İşgalinden Kurtuluşunun
100. Yılında

ARŞİV BELGELERİNE GÖRE

**MARAŞ MİLLÎ
MÜCADELESİ**

BELGELER VE NOTLAR

Doç. Dr. Erhan ALPASLAN
KSÜ Öğretim Üyesi

*Bu kitap,
kurtuluşun 100.yılında
Kahramanmaraş'ın
tüm kahraman şehit ve gazilerine
ithaf olunur...*

TAKDİM

Tarih ilmi, geçmişte yaşanmış olay ve olguların ışığında geleceğin inşa edilmesine yardımcı olur, rehberlik eder. Bu açıdan bakıldığında bir milletin tarihi, o milletin hafızası anlamına gelmektedir. Millet olarak baktığımızda bizim tarihimiz başkalarıyla mukayese kabul etmeyecek ölçüde zengin, tarihi hafızamız ise aynı orada güçlüdür.

Şehrimiz Kahramanmaraş, tarihin hemen her döneminde konumu, sosyal yapısı, kültürel değerleri ve halkının cesareti ve kahramanlığıyla kendinden söz ettirmiştir. Ecdadımız geçen asrın ilk çeyreğinde zengin tarihin ve güçlü tarihi hafızanın en büyük paydaşlarından biri olduğunu verdikleri İstiklal Mücadelesi ile bir kez daha göstermiş, adlarını tarihe altın harflerle yazdırmıştır.

Bugün, kahraman ecdadımızın bir asır evvel önce kıt imkânlarla başlattığı ve olağanüstü kahramanlıklar göstererek kazandığı bu büyük zaferin 100. Yılı'nı kutluyoruz. Bu büyük mücadeleyi yeniden hatırlamak, gençlerimize ve çocuklarımıza anlatmak, mili ve manevi ruhu diri tutmak için çok sayıda etkinlik yaptık. Konferanslar, paneller ve sempozyumlar düzenledik. Spor ve sanat alanında yarışmalar gerçekleştirdik ve sergiler açtık.

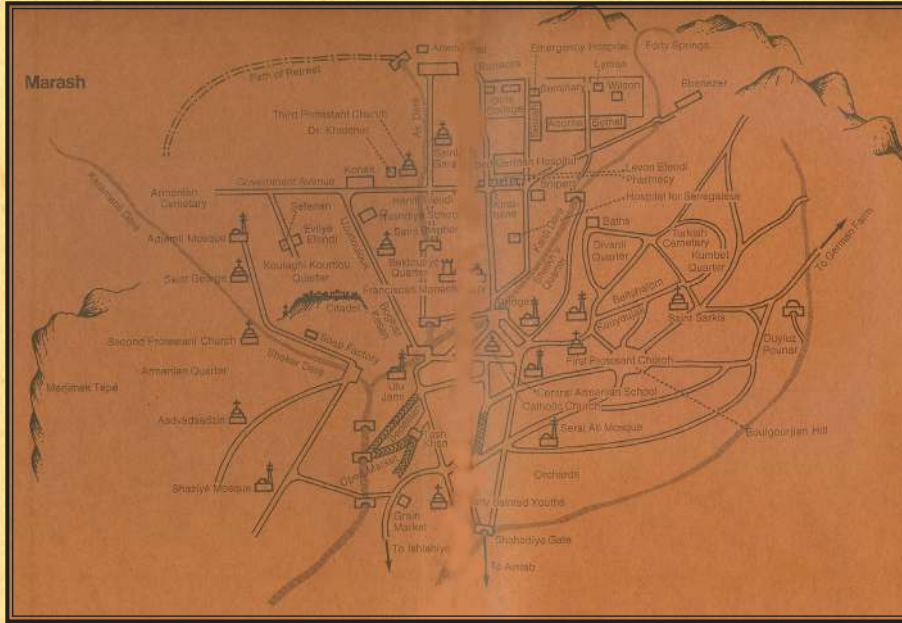
Kurtuluşun 100. Yılı Etkinlikleri çerçevesinde Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'yle birlikte gerçekleştirdiğimiz Arşiv Vesikalarına Göre Maraş Milli Mücadelesi adlı sergimizde, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde yer alan, 1919-1920 dönemine dair Maraş Milli Mücadelesi ile ilgili, resmi vesikalar, telgraf metinleri ve yazılı materyallerden oluşan 110 belge sergilendi. Hemşehrilerimizin tarihimize ışık tutan arşiv vesikalarına gösterdikleri ilgi yaptığımız çalışmaların ve etkinliklerin hedefine ulaştığını görmemize vesile olmasından dolayı anlamlı oldu.

Arşiv Vesikalarına Göre Maraş Milli Mücadelesi Sergisi'nde ilk kez sergilenen arşiv vesikalarına hemşehrilerimizin ilgi göstermesi ve yine arşiv vesikalarının Maraş Kurtuluş Savaşı'nın tüm safhalarının anlaşılmasında büyük bir önemi haiz olmasından dolayı Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi olarak tarihi değeri olan bu kıymetli vesikaların kitaplaştırılması kararını aldık ve yayımladık. Şehrimizin tarihinin aydınlatılmasında elzem olan bu belgelerin değerli hemşehrilerimizin istifadesine sunmuş olmanın mutluluğu içerisindeyiz. Umut ediyorum ki bu kıymetli arşiv vesikaları, şehrimizin tarihini öğrenmek isteyenlere ve akademik çalışma yürüten araştırmacılara rehber olacaktır.

Bu vesileyle asırlardır olduğu gibi, 100 yıl önce İstiklal Savaşı'nda verdikleri kahramanlık mücadelesiyle bizlere şanlı bir tarih, zengin bir milli hafıza bırakan ecdadımızı, dünden bugüne tüm şehitlerimizi rahmet ve minnetle anıyorum.

Hayrettin GÜNGÖR

Kahramanmaraş Büyükşehir Belediye Başkanı

Maraş Haritası (1910'lar)

KİTAP HAKKINDA

Arşiv Belgelerine Göre Maraş Millî Mücadelesi Sergisi, Cumhurbaşkanlığı himayesinde yapılan Maraş Millî Mücadelesi'nin 100. Yıl Dönümü etkinlikleri kapsamında gerçekleştirilmiştir. Bu sergi Sütçü İmam Üniversitesinin talebi üzerine Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı tarafından hazırlanmıştır. Sergide yer alan belgeler 25 adet özel hazırlanmış ve baskılı karton mukavva üzerine görüntülenmiş 55 belgeden oluşmaktadır. Elinizdeki kitap bu sergi temel alınarak hazırlanmıştır.

Kullanılan belgelerin önemli bir kısmı Osmanlı Arşivi diğer bir kısmı ise Cumhuriyet Arşivi belgeleridir. Sergide yer alan belgelerde kronolojik olarak Millî Mücadele ve sonrası gelişmelerle ilgili önemli bilgiler yer almaktadır. Bu itibarla arşiv belgeleri Maraş Millî Mücadele sürecini önemli ölçüde ortaya koymaktadır.

GİRİŞ

Arşiv Belgelerine Göre Maraş Millî Mücadelesi adlı bu çalışmada Maraş Millî Mücadelesinin 100. yıl dönümünde yüz yıl önce bölgede yaşanan belli başlı olaylar belgeler ışığı altında ele alınmıştır.

Böyle bir çalışmanın yapılmasında bizi cesaretlendiren aslında Cumhurbaşkanlığı himayesinde 100. yıl etkinlikleri kapsamında Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı tarafından hazırlanan ve sergilenen Arşiv Belgelerinde Maraş Millî Mücadele sergisi olmuştur. Bu serginin hazırlanmasında başta Kahramanmaraş Belediyesi ve Sütçü İmam Üniversitesinin büyük katkı ve destekleri olmuştur. Arşiv Belgelerine Göre Maraş Millî Mücadelesi Sergisi, Cumhurbaşkanlığı himayesinde yapılan Maraş Millî Mücadelesinin 100.Yıl dönümü etkinlikleri kapsamında 10-11-12 Şubat 2020 tarihleri arasında Necip Fazıl Kültür Merkezi Sergi salonunda gerçekleştirilmiştir. Osmanlı Arşivi ve Cumhuriyet Arşivi fonları arasından seçilerek hazırlanan Arşiv Belgelerine Göre Maraş Millî Mücadelesi adlı sergi, 6 Mart 1919 ile 9 Mart 1949 tarihleri arasında 25 konu başlığının bulunduğu 55 adet belgeden oluşmaktadır. Sergide yer alan belgelerde kronolojik olarak Millî Mücadele ve sonrası gelişmelerle ilgili önemli bilgiler yer almaktadır.

Bu itibarla arşiv belgeleri Maraş Millî Mücadele sürecini önemli ölçüde ortaya koymaktadır. Sergide kullanılan belgelerde kronolojik olarak Maraş'ın önce İngilizler tarafından işgali bu işgal sonrası Fransızlarla yapılan antlaşma çerçevesinde bölgede Fransız işgalinin başlaması ile ilgili belgelere yer verilirken ayrıca işgal ve sonrası bölgedeki Ermenilerin işgalci devletlerle iş birliği içerisinde hareket ederek birtakım katliam hareketlerine girişmeleri konusundaki belgeler de yer almıştır. Bunun yanı sıra Fransız işgali döneminde işgal güçlerinin yerel yöneticilerle olan ilişkileri, uyguladıkları politikalar ve bu politikaların halk kesimindeki yansımaları yine bu belgelere yansımıştır. Fransız işgalinin başlamasından sonra önemli bazı olaylar da yine bu belgelerde yer almıştır. Bu belgelerde öne çıkan konuların başında Türk halkının Millî ve manevi değerlerine yapılan saldırılar, halkın bu durumdan duyduğu rahatsızlıklar ve bununla ilgili devletler nezdinde protesto edilmesi konusundaki girişimler gelmektedir. Çekilen telgraflar, yapılan protestolar, İstanbul Hükûmeti nezdindeki girişimleri de bu belgeler üzerinden takip etmek mümkün olabilmektedir. Ancak şunu da ifade etmemiz gerekiyor ki bu sergide Maraş Millî Mücadelesi ile ilgili konuları içeren belli başlı örnek belgeler yer almıştır. Dolayısıyla tanıtım amaçlı hazırlanmış olan bu sergi ile başta kamuoyu olmak üzere ilgili kişi ya da kurumların konuya dikkati çekilmek istenmiştir.

Kahramanmaraş 100 yıl önce bu tarihlerde müstevlilerin işgali altında bir şehirdir. Büyük acıların, yoklukların yaşandığı bir dönemde savaşı kaybeden Osmanlı Devleti'nin toprakları işgal altında kalırken Maraş şehri de işgal edilen bölgelerden biri olmuştur. 22 Şubat 1919 tarihinde

başlayan bu süreç Fransızların bölgeye gelişi ile bu işgal devam etmiştir. 22 Şubat 1919 tarihinde başlayan Maraş'ın işgali 11 Şubat 1920 tarihine kadar sürmüştür. Bu süreçte Maraş bütün yokluklara rağmen olağanüstü bir mücadele vermiş ve işgal güçlerini bölgeden söküp atmıştır. Düzenlenen bu sergi ve sonrasında hazırlanan kitap ile Maraş'ın bu kahramanlık mücadelesi arşiv belgeleri ile ortaya konulmuştur.

Tarih yazımında arşivlerin büyük bir ehemmiyete sahip olduğu bilinmektedir. Arşivler; kurumların, gerçek ve tüzel kişilerin meydana getirdiği hizmetler, haberleşme ve işlemler sonucu oluşan, zaman içerisinde biriken, toplanan ve amacına göre farklı nedenlerle saklanan her türlü materyal ve bu materyallerin saklandığı, korunduğu yer olarak tanımlanır. Toplumların kültürlerinin şekillenmesinde önemli etkiye sahip olan arşivler, toplumsal hafızayı korur ve oluşturur. Arşivlerin en büyük özelliği, sosyal ve beşeri bilimler için ilk elden kaynak olmalarıdır. Bundan dolayıdır ki, bir devletin ve milletin tarihi, devlet ve millet hayatının öz çizgileri arşivlerinde gizlidir. Arşivler, geçmişi bugüne taşıyan, bugünü yarına hazırlayan, bir ülkenin hatırasının, varlığının, kültürünün ve tarihinin temel dayanağıdır. Kişilerin, devletin ve ulusların haklarını belgeler ve korur.

Türkiye Cumhuriyeti Osmanlıdan devralınan milyonlarca arşiv belgesinin yanı sıra Millî Mücadele ve Cumhuriyet Dönemine ilişkin belge birikimiyle de ülke ve dünya tarihine ışık tutacak arşiv potansiyeline sahiptir. Bu arşivlerin en önemlisi bugün Cumhurbaşkanlığına bağlı Devlet Arşivleri Başkanlığıdır.

Türk tarihi başta olmak üzere yerel düzeydeki Millî Mücadele tarihlerinin gerçek boyutları ile ortaya konulması için mutlaka bu arşivlerden istifade edilmesi gerekmektedir. Şimdiye kadar yapılan bilimsel çalışmalarda bu arşiv ve arşiv belgelerinin kısmen kullanıldığı görülmektedir. Ancak bu yeterli değildir. Şu an tasnif çalışmalarının devam ettiği süreçte ortaya çıkan yüzlerce arşiv belgesi yine arşivlerimizde yer almaktadır. Doğru ve objektif ölçülerde bir tarihin ortaya çıkması ve yazılabilmesi için bu arşiv belgelerinin kullanılması gereklidir.

Bu çalışmada; sergide yer alan belgelere ilave olarak eklenen yeni arşiv belgeleri ışığında Maraş'ın 100 yıl önce verdiği Kurtuluş Mücadelesi ve sonrası gelişmeler değerlendirilmiştir. Kitap, elbette ileride yapılacak çalışmalar için bir kaynak olmayı da amaçlamıştır.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında önerileri ve büyük gayretleri için Yazar Salih Koca'ya başta olmak üzere destek veren herkese teşekkürlerimi sunarım.

Doç. Dr. Erhan Alpaslan
KSÜ Öğretim Üyesi

ARŞİV BELGELERİ VE MARAŞ MİLLÎ MÜCADELESİ

1914 başlayan ve dört yıl gibi uzun bir süre devam eden ve sonuçları itibariyle de haritaların büyük oranda değiştiği, imparatorlukların parçalandığı, pek büyük can ve mal kayıplarının olduğu Dünya Savaşı 1918 yılında Almanya ve müttefiklerinin yenilgisiyle sonuçlanmıştı.¹ Bu savaşta, Osmanlı Devleti dört yıl boyunca bütün sıkıntılarına rağmen dokuz cephede savaşmış ve özellikle Çanakkale ve Kut-ül Amara'da büyük başarılar elde etmiştir. Ancak Osmanlı Devleti bu savaşın sonunda yenilen devletler safında yer aldığı için 30 Ekim 1918 yılında, Mondros Ateşkes Antlaşmasını imzalamak zorunda kalmıştı.²

İtilaf devletleri, bu mütarekeye, dış görünüşte, Osmanlı Devleti'ni ve Türk milletini yok edici "kayıtsız şartsız teslim" hissini verecek, açık hükümler koymaktan dikkatle kaçınmışlardı. Buna karşılık harp içinde yaptıkları gizli anlaşmaların tatbik edilebilmesi için de yeterli kadar esnek ve yoruma müsait bir metin düzenlemekte büyük gayret sarf etmişler ve bunu da başarmışlardı. İngilizler ve diğer müttefikler, antlaşmanın yoruma açık maddelerini, işgallerinde bir koz olarak kullanmışlar ve işgale sebep olarak göstermişlerdir.³

1 Fahir Armaoğlu, *Siyasi Tarih, Sevinç Matbaası, Ankara 1999, s. 137-148; Haluk Ülman, Birinci Dünya Savaşına Giden Yol, (2. Baskı), Ankara. 2002, s. 357-361; Coşkun Üçok, Siyasi Tarih Dersleri, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2. Baskı, Ankara. 1951: 325.*

2 A. Fuat Türkgeldi, *Mondros Ve Mudanya Mütarekeleri Tarihi, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yay. , Ankara. 1968, s. 29.*

3 Hale Şıvgın, "Mustafa Kemal'in Maraş'ın Kurtuluşu İçin Faaliyetleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. IV. , S. II, Ankara, 1988, s. 481; Teyfik Bıyıklıoğlu, (Haz.)Türk İstiklal Harbi, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı, C I, Ankara, 1962, s. 44; Yaşar Akbıyık, Milli Mücadelede Güney Cephesi Maraş, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999, s. 6.*

Mondros Mütarekesi, şartları itibariyle, çok ağırdı, imza edenler başta olmak üzere hükümet çevrelerinin çok iyimser yaklaşımlarına rağmen, işin aslına bakılırsa, ülkenin geleceğine yönelik ümitleri boşa çıkaracak nitelikteydi. Nitekim bu mütareke galip devletler tarafından insafsızca uygulandı. Bu anlaşma sırasında İngilizler tarafından Osmanlı devlet temsilcilerine verilen sözlerin hiçbiri tutulmadığı gibi işgal olayları mütarekenin hemen akabinde gerçekleşmeye başladı.

İtilaf Devletleri imzalanan anlaşmanın 7. maddesine (İtilaf Devletleri güvenliklerini tehdit edecek bir durumun ortaya çıkması halinde herhangi bir stratejik noktayı işgal hakkına haiz olacaktır.) dayanarak, ülkenin stratejik ve ekonomik bakımdan değeri büyük ve önemli bölgelerini işgale başladılar. İngilizler, Adana, Maraş, Urfa, Antep ve Antakya yöresini işgal etti.⁴ Aslında bu durum İtilaf Devletleri'nin savaş sırasında kendi aralarında yaptıkları ve Osmanlı devletini paylaşmaya yönelik gizli antlaşmaların bir uygulamasıydı. I. Dünya Savaşı sırasında İngiltere, Fransa ve Rusya arasında 1916 yılında imzalanan Sykes-Picot gizli paylaşım antlaşması ile İtilaf Devletlerinin savaşı kazanmaları durumunda savaştan sonra Anadolu ve Ortadoğu'da sahip olacakları çıkar bölgeleri belirlendi. Sykes-Picot Anlaşması'na göre Fransa, Suriye kıyıları ve hinterlandından başka Çukurova (Kilikya), Sivas, Elazığ, Maraş, Antep ve Mardin'i elde ediyor, Halep-Şam-Musul üçgeni ise Fransız nüfuz bölgesi içinde kalıyordu. İngiltere, Basra'dan Bağdat'a kadar tüm Mezopotamya'yı, Akka ve Hayfa limanlarını ele geçiriyor, bunun dışındaki yerlerde nüfuz bölgesi kuruyordu. Bu anlaşma uyarınca ilerde tek bir Arap devleti veya Arap konfederasyonunun kurulması tasarlanırken, Filistin'in uluslararası bir statüye kavuşturulması düşünülmüştü. Rusya ise, İngiltere ve Fransa'nın bu isteklerini ancak Erzurum, Trabzon, Bitlis, Muş, Siirt ve Türk-İran sınırını içine alan bölgenin kendisine verilmesi karşılığında kabul etmişti.⁵

Netice itibariyle bu anlaşma ile Osmanlı Devleti hâkimiyeti altında bulunan Basra Körfezi'nden Musul'a kadar olan bölge İngiliz nüfuz sahası olarak tanınmıştı. Adana, Mersin, Antep, Maraş ve Musul vilayetleri ile Suriye bölgesi de Fransız nüfuz sahası olarak kabul edilmişti. İngiltere kendi nüfuz sahası ile Rusya arasında tampon bir bölge oluşturmak gayesi ile bu bölgenin Fransa'ya verilmesini kabul etmişti. Öyle anlaşılmaktadır ki savaş esnasında doğabilecek tehlikeleri göz önünde tutan İngiltere, Fransa'nın Suriye ve Güney Ana-

4 *Türk İstiklal Harbi, Güney Cephesi, C. IV, Genelkurmay Başkanlığı Harp Dairesi Resmi Yay. , Ankara, 1966,s. 3; Jeaschke Gotthart, Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, C. I, Ankara, 1970,s. 6; Türkgeldi, a. g. e. ,s: 29-35.*

5 *Yuluğ Tekin Kurat, Osmanlı İmparatorluğu'nun Paylaşılması, 2. B. , Turhan Kitabevi, Ankara, 1986, s. 19-20.*

dolu'daki isteklerini kabul etmek zorunda kalmıştır. Ancak I. Dünya Savaşı'nın İtilaf Devletleri'nin zaferi ile sonuçlanması ve diğer bazı siyasi gelişmeler yeni planların devreye sokulmasına yol açtı. Bu savaşta başta Almanya ile birlikte diğer İttifak Devletlerinin mağlup olması ve Rusya'nın da Bolşevik İhtilali sonucunda kendi iç işlerine dalması ve savaştan çekilmesi Ortadoğu'daki ve Osmanlı Devleti üzerindeki şartların İngiltere lehine gelişmesine yol açtı. Bunun sonucu olarak İngiltere bölgede daha rahat hareket etme imkânı buldu. Artık İngiltere Hindistan yolu üzerindeki bu bölgeyi ele geçirebilirdi. Savaş şartları içinde bolca yapılan dağıtım daha sonra İngiltere'yi rahatsız etmişti. Ama savaş sonrası yeni durum İngiltere için tarihi bir fırsattı ve bu fırsatı olabildiğince kullanmak istiyordu. Bunun için de kendilerince haklı gerekçeler oluşturmuşlardı. Zira Filistin, Suriye ve Irak Cephelerinin bütün yükünü özellikle isteyerek İngilizler çekmişti. Bu sebeple İngilizler, Fransızları Mondros Mütarekesi görüşmelerine bile katmamışlardı. Ayrıca İngiltere ne pahasına olursa olsun petrol bölgesi olan Musul'u ele geçirmek istiyordu. Bunun için savaş sonrası İngiltere, değişen politikaları gereği kendi menfaatlerine ters düştüğü için Sykes-Picot antlaşmasını ihlal etmişti. ⁶

Böylece İngilizler Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasından sonra yeni planlarını uygulamaya koydular. İngilizler, mütareke sonrası hiç vakit kaybetmeden 8 Kasım 1918'de Musul ve 9 Kasım 1918'de İskenderun'u işgal etmişlerdir. 11 Aralık 1918'de ise Fransız subayları yönetiminde 400 kişilik yerli Ermeni'den kurulu bir Fransız taburu Dörtyol'a, 17 Aralık 1918'de ise Yarbay Romieu komutasında yine çoğu Ermeni olmak üzere 1500 Fransız askeri Mersin'e girmiştir. Bu kuvvetten ayrılan müfrezeler Tarsus'u ve Adana'yı da işgal etmişler; 19 Aralık 1918'de ise Fransız işgal komutanı General Hamlin Mersin'e çıkarak Adana'ya girmiş ve buradan da Toros tünellerinin işgalini düzenlemek üzere Pozantı'ya geçmişti. Böylece Fransızlar Mersin, Tarsus, Yenice, Adana, Pozantı, Ceyhan, Toprakkale, Bahçe ve İslahiye'ye yerleşmiş oldular. İngilizler ise daha sonra Antep (1 Ocak 1919), Maraş (22 Şubat 1919) ve Urfa'yı (24 Mart 1919) işgalleri altına almışlardı. ⁷

6 Kemal Çelik, *Millî Mücadele'de Adana ve Havalisi (1918-1922)*, TTK, Ankara, 1999, s. 107.

7 *Türk İstiklâl Harbi, C IV, Güney Cephesi*, s. 5, 49-53.

Maraş bölgesinde İngiliz işgali

22 Şubat 1919'da Maraş, Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 7'nci maddesi bahane edilerek İngilizler tarafından işgal edilmiştir. Antep'in işgalinden sonra İngilizlerin Maraş'a da gelecekleri anlaşılıyordu. Nitekim Antep'ten Maraş'a Yüzbaşı Garram ve Teğmen Persi komutasında 360'ı süvari, kalanı piyade olmak üzere 600 kişilik bir İngiliz kuvveti gelmiş ve İngiliz Komutanlığınca dört maddelik bir beyanname yayınlanmıştır.

Bu beyannameye göre;

Maraş ve mıntıkasında ikamet etmekte olan muhtelif cemaat arasında asayişin bulunmadığı hakkında raporlar olduğu, bunun üzerine Halep ve civarındaki İngiliz birlikleri Maraş'a gelmeye karar vermişlerdir. İngiliz birlikleri asayişi sağlamak amacıyla geldikleri ve burada mahalli hükûmete yardım edecekleri,

Şehrin İngiliz birlikleri komutanının kontrolü altında Türk memurlar tarafından idaresine devam edileceği,

İngiliz generalinin, bütün Türk memurlarının kendisine ve İngiliz müfreze komutanlarına görevlerinin icrası konusunda yardım etmelerini istediği belirtilmiştir.

Bu beyannameye karşılık Maraş mutasarrıflığı tarafından Maraş'ta asayişe aykırı hiçbir olayın olmadığı, güvenlik ve asayişin sağlanmış olması nedeniyle bu işgalin hiçbir şekilde kabul edilemeyeceği uygun bir şekilde izah edilerek kendilerine Maraş'ta ikametleri boyunca misafir muamelesi yapılacağı ve işgalin ateşkes anlaşmasına da aykırı olduğu gerekçesiyle kuvvetlerin geri alınması istenmiştir.⁸

Bu arada Maraş'ın işgal edileceğini anlayan bir kısım Maraş ve yöresi halkı, kendiliklerinden Narlı kesimindeki Aksu Köprüsü'nü yakmışlardır. İngilizler Antep - Maraş yolunu onararak Maraş'a

⁸ BOA, DH. EUM. AYŞ/74-91; Yaşar Arslanyürek, "İngilizlerin Maraş'ı İşgali", Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17 (Özel Sayı), 2020, s. 21.

İngilizlerin Maraş'ı işgali

(22 Şubat 1335/1919)

شيفره تلفرافنامه

عالي

خطاطی

شيفره قلمی

مخبري

معرضه

صباح
عشاء

تلويع كشيده مي
كلمه وردی

صبح
اقلام
دس

دس

شيفره عينا صبح معرضه نوزيكي «غیرام» ملازم «برسي» قوماندانست اوج نوزالتی سوری
دقیقا قیس یاره اولمده اوزره انجی نوزتفرلك برانگیز قوی کلدی مقام لویای ضابطی کلدک
حلب انگیز قوماندانلغی دن ماده کله قورانی دیردی زنگور نوزاید حینا سولدره (۱) مشه
و ماقصانه اقامت انکله اولمده جماعت مختلفه میانجه کی اساسیک قتل انگیز حقه رابور اولمده
(۲) نوزت اوزرند حلب و مفاصل کی انگیز قلمانی قوماندانی معرضه موقعه انگیز قلمانی وضع انگیز
قلمه و برصده قطعات و کله مملکت انقباض و اساسیک تأنیف مخصوصه اوزره کی حالت علیه معاوضت
ایده کلمه (۳) بوراره بولمده انگیز قلمانی قوماندان ضابطین و اقدیر حالتی اوزره کی قلمه
مأمورلی کلمه اوزره اولمده رولم ایده کلمه (۴) انگیز حذال کلمه سولدره سینه تورک
ع معاوضه کلمه اوزره قوماندانلغی استو و طائفک اوزره مخصوصه معاوضت ایده کلمه
بلی قارستو طرف عاقلانه مشه کل اساسیک جمع جهان وقوع طائفین و انقباض و اساسیک کلمه نایبه
ایلیشه و ایله کلمه بولمده طائفین و ممانات و اقدیرک جمع برودجه قول ایله برکلی و بوجال کلمه
شرا طیفه معاوضت دیر بوجله طایفه اولمده قوتک کرکی انگیز کلمه کل حینا اساسیک حینا ایجابی و حینا ایضاع اولمده نوبه
انجی قلمانی عذیبه هفتده مسافر ملائجه لکجه بریشی یا سیکر حینا ایجابی و حینا ایضاع اولمده نوبه
اوزرینه جنابه بر قلمه لرله بوراره کی برولمده اقامت انجی اوزره نوز عاقلانه معاوضت ایله
نبار علیه لواره مصلحی اساسیک کلمه کلمه حینا ایجابی و حینا ایضاع اولمده نوبه
بنا طیفه ممانات ایله غیر قابل انگیز بر نوبه نبار علیه بر قوتک کرکی و انگیز اساسیک حینا ایجابی
حالده انجی قوماندانک موصفا و عاقلانه سولدره سینه تورک

تصرف
عطا

doğru ilerlemeye başlamışlardır. Aksu üzerindeki köprünün yanmış olduğunu görünce dar bir köprü kurarak yürüyüşe devam etmişlerdir.⁹

İngilizlerin yanlarında bulunan Maraşlı ve Zeytinli Ermeniler çok taşkınlık yapıyorlardı. İngilizlerin Maraş'a gelmekte olduğunu haber alan şehirdeki Ermeniler de önlerinde bando olduğu hâlde çiçeklerle hükûmet caddesinden geçerek Şeyhadil denilen mevkiinin ilerisinde İngilizleri ve gelmekte olan Ermenileri karşılamışlardır. Taşkınlık ve çılgınlık son haddine varmıştı. "Yaşasın İngilizler, yaşasın Ermeniler, kahrolsun Türkler!" diye bağıyorlardı. Şehre önde bando, arkasında Ermeniler ve en geride İngilizler olmak üzere girilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu ve Türk milleti tarafından kendilerine daima şefkatle muamele edilen ve hatta son zamanlara kadar askere dahi alınmayan Ermenilerin bu derece aşırı taşkınlıkları Türklere çok ağır gelmiştir.

*Antep'ten Maraş'a
gelen Yüzbaşı
Garram ve Teğmen
Persi komutasında
360'ı süvari diğerleri
piyade er olmak
üzere 600 kişilik
bir İngiliz kuvveti
tarafından işgal
edilmiştir.*

Maraş'ta Türk birliklerinden sadece kışla muhafızı olarak bulundurulmuş bir takım kadar piyade birliği vardı. Hükûmet Caddesi'nden bu şekilde geçen yürüyüş kolu kışlaya doğru ilerlemekte iken kışla önüne geldiklerinde takım komutanı Teğmen Cemal'in davranışından çekinen İngiliz birlikleri komutanı yürüyüş istikametini Amerikan Kolejine doğru değiştirmiştir. Maraş'a ilk giren bu İngiliz birliği çoğu Hintli olmak üzere bir alay kadar süvariden ibaretti.¹⁰

İngilizler; Amerikan Koleji Abarabaşı Kilisesi, Ermeni ve Katolik kiliseleri ile Alman Çiftliği binalarına yerleşmişlerdir. Başka yerlere göç etmiş olan Ermeniler de tekrar Maraş'a dönmeye başlamışlardır. Fransız ve İngilizlerin desteğinden cesaretlenen Ermeniler bazı yerli halka hakaretlerde bulunmuş ve fırsat buldukça saldırmaya başlamışlardır. Bu sırada bazı Ermeniler birçok Türk aleyhine hukuk davası açmışlardır.¹¹

Birinci Dünya Savaşı'nda Ermeni ayaklanması dolayısıyla yapılan göç hareketinde haksız olarak Ermenileri sürdürmek suçu ile o devirde Maraş mutasarrıfı olan Sivas Valisi İsmail Kemal Bey'i Maraş'a ge-

9 Adil Bağdatlılar, *Uzunluk (İstiklal Harbi'nde Maraş)*, Ülkü Basımevi, İstanbul 1942, s. 23.

10 Bağdatlılar, a. g. e. , s. 24.

11 Bağdatlılar, a. g. e. , s. 24, 25.

*İngiliz birlikleri
asayişini sağlamak
amacıyla geldikleri
ve burada mahalli
hükûmete yardım
edecekleri, Maraş
Mutasarrıflığı
tarafından Maraş'ta
asayişe aykırı hiçbir
olayın olmadığı,
güvenlik ve asayişin
sağlanmış olması
nedeniyle bu işgalin
hiçbir şekilde kabul
edilemeyeceğine
dair*

**BOA,
DH.EUM.
AYS.00074.
00091.005**

tirtmişler, tutuklu olarak mahkemeye vermişlerdir. Mahkemeden beraat kararı alan İsmail Kemal Bey Halep'e sürülmüştür. ¹²

Bu olaylar Maraşlıları her geçen gün daha da üzmüştür. İngilizler, Ermenilerin bu gibi şımarıklıklarının ve tecavüzlerinin gittikçe arttığını ve Türkler üzerinde İngilizlere karşı devamlı bir reaksiyon yarattığını gördükçe Türklerin ayaklanabileceği düşüncesiyle tedbir almaya başlamışlardır. İşgalden bir hafta sonra Halep'ten Maraş'a gelen bir İngiliz generali, Türk ileri gelenlerinden her şeyden önce asayiş isteğinde bulunmuştur. Bu sırada oraya davet edilenlerden Doktor Mustafa "Maraş'ta asayişsizlik yoktur." diye cevap vermiştir. Fakat İngiliz generali, söz hakkı verilmeden konuşulmamasını söyleyerek sözlerine devam etmiştir. Memleket ileri gelenlerinin hepsini Halep'e sürmek niyetinde olduğunu fakat mutasarrıfın söz vermesi üzerine şimdilik bundan vazgeçtiğini bildirmiştir. ¹³

Bu karar değiştirme, mutasarrıfın aracılığından çok, İngilizlerin kendi çıkarlarından ileri gelmekte idi. 3'üncü Kolordu Komutanı Kurmay Albay Selahattin Bey, güney bölgesindeki önemli olayları daha yakından görmek amacıyla Sivas'tan Elbistan'a gelmiş, Maraş'ın birkaç gün sonra Fransızlar tarafından işgal edileceğini anlamış ve 26 Ekim 1919'da Sivas'taki vekiline aşağıdaki emri vermişti.

"Urfa, Antep ve Maraş'tan İngiliz kuvvetlerinin çekilmekte olduğu, yerlerine Fransız askerlerinin geleceği ve Antep'e iki Fransız subayı gelecek telgrafhaneye sansür koydukları, halkın bu yersiz işgal ve müdahaleyi ret ile yardım istediği anlaşıldı. ¹⁴

İngilizlerin işgali, aslında anlaşma hükümlerine aykırı idi. Bu suretle başkasına devir, milletin hukukuna ve hükûmetin haysiyetine vurulmuş bir yumruktur. Bahsedilen bölgeye Fransız kuvvetleri gelmeden fiilen orada millî teşkilatın kurularak hukukuna sahip olması ve işgale karşı koyması kutsal bir görevdir.

13'üncü Kolordu Urfa'ya bir süvari alayı gönderecektir. Bununla beraber Maraş'ı ve mümkün olduğu takdirde Antep'i 3'üncü Kolordu işgal

¹² Bağdatlılar, a. g. e. , s. 29, 30.

¹³ Bağdatlılar, a. g. e. , s. 27, 28.

¹⁴ Gnkur. ATASE Bşk. lığı Arşivi; Kol: İSH, Kutu: 270, Göm: 21, Belge: 21-1.

edecek ve Elbistan ile Maraş ve Antep'te mevcut Millî Mukavemet Teşkilatını düzenleyecek ve tertipleyecektir. Malatya'dan da Maraş'a bir müfreze gönderilmesi düşünülmelidir.

Kolordunun en çabuk şekilde Maraş'taki millî kuvvetleri ele alması için Aziziye'den (Pınarbaşı) seçilmiş bir süvari takımının acele güneye yollanmasına derhâl emir verilmesini isterim. Sivas'tan bir subayla iki hafif makineli tüfek, bu müfreze yetişmek üzere yollanmalı ve müfrezenin yiyecek parası verilmelidir. Müfreze subayı telgraf vasıtasıyla Elbistan ve Maraş'tan duruma dair Kolorduya devamlı bilgi verecektir. Eline şifre de verilmelidir.

Müfrezenin hareketi gizli tutulacaktır. Hristiyanların mal ve canlarına dokunulmayacaktır. Müfreze kısa zamanda hareket edecektir. ”¹⁵

Maraş'a altı yüz kişilik bir İngiliz birliğinin gelerek haberleşmeye ve jandarma sevkiyatına kısıtlama getirdiği, İngilizlerin Maraş'ı terkinden sonra gelen Fransız askerlerinin Osmanlı bayrağının çekilmesini engelledikleri

*BOA,
DH. EUM.
AYŞ, 74/91*

Bâb-ı Alî

Dâhiliye Nezâreti

Kalem-i Mahsûs

8115/1674

Hariciye Nezaretine

Maraş'ta bulunan İngiliz işgal kuvvetlerinin on güne kadar li-vayı boşaltarak yerine Fransız işgal kuvvetlerinin yerleştirileceğini haber aldıklarından ve aslında orasının işgalini gerektirecek hiçbir sebep olmadığından bahseden bazı ifade ve istekleri içeren Mevlevî Şeyhi Selim Efendi ve arkadaşları imzalarıyla Maraş'tan çekilen telgrafın kopyası ek olarak gönderilmiş, gereğinin yerine getirilmesi nezaretinize bırakılmıştır. (21 Ekim 1919)

Dahiliye Nazırı Adına Müstesar Keşfi

15 Türk İstiklâl Harbi, C IV, Güney Cephesi, s. 57.

*Sekiz aydır Maraş'ta
bulunan İngiliz
kuvvetlerinin on gün
içinde livayı tahliye
ederek yerini Fransız
işgal kuvvetlerine
bırakacağıının
öğrenildiğinde,
işgali gerektirecek
herhangi bir
durum olmadığına,
Adana'da
Fransızların icra ettiği
zulümden dolayı
Maraş halkının infial
halinde bulunduğuna
ve işgalin kabul
edilemeyeceğine
dair Mevlevî Şeyhi
Selim, Kadızade
Ziya, Çukadarzade
Hacı Mehmet,
Kocabaş Ömer,
Doktor Mustafa,
Eczacı Lütfi, Vehbi
Efendizade Mehmet
Edip ve Tüccarzade
Abdülkadir
tarafından
gönderilmiş telgraf
süretinin takdimi*

*BOA,
HR.SYS,
2542/3*

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Nezâreti

Kalem-i Mahsûs

Telgraf Sureti

Sekiz aydan beri burada bulunan İngiliz işgal kuvvetlerinin nihayet on güne kadar livamızı tahliye ederek yerine Fransız işgal kuvvetleri yerleştirileceğini son derece heyecan ve üzüntüyle haber aldık. Aslında memlekette böyle bir işgali gerektirecek hiçbir sebep mevcut olmadığı gibi Fransızların Adana'da zavallı Türk ve Müslüman kardeşlerimize karşı binlerce şekil ve mahiyette reva gördükleri zulümden dolayı kalplerinde büyük nefretler hisseden bütün halk bu işgali bütün varlığıyla ret ve başarısızlığa mahkûm etmek üzere bugün büyük bir miting düzenlemiştir. Fransız işgalinin bir oldu bittiye gelmeden engellenmesi, burada da ortaya çıkacak ikinci bir İzmir faciası karşısında Türk ve Müslüman ahalinin hiçbir mesuliyet kabul edemeyeceği arz edilmiştir. Durum Allenby'e de bildirilmiş olduğundan bu konuda gerekli acil ve kesin teşebbüslerde bulunulmasını önemle rica eyeriz. (14 Ekim 1919)

Mevlevî Şeyhi Selim Kadı oğlu Ziya Çukadar oğlu Hacı Mehmed, Miting namına kürsü seyhi Hafız Ali Rıza Kocabaş Ömer Doktor Mustafa Eczacı Lütü Beşan oğlu İbrahim Vehbi Efendi oğlu Mehmed Edib Çiftçilerden Kâtip oğlu Mustafa Çukadaroğlu Mustafa Buhârî oğlu Abdülkadir. ¹⁶

Fransız işgali altındaki diğer bölgelerde yaşanan feci olaylar kısa sürede yayılmaya başlamıştı. Bu durum bu yöredeki Türk halkının durumunu iyice zorlaştırmış ve tedirginlik günden güne artmaya başlamıştı.

¹⁶ BOA. HR. SYS. 2542-3/4, 5.

Bâb-ı Alî

Dâhiliye Nezâreti

Kalem-i Mahsûs

Hariciye Nezaretine

“Maraş'ta bulunan İngiliz işgal kuvvetlerinin on güne kadar li-vayı boşaltarak yerine Fransız işgal kuvvetlerinin yerleştirileceğini haber aldıklarından ve aslında orasının işgalini gerektirecek hiçbir sebep olmadığından bahseden bazı ifade ve istekleri içeren Mevlevî Şeyhi Selim Efendi ve arkadaşları imzalarıyla Maraş'tan çekilen telgrafın kopyası ek olarak gönderilmiş, gereğinin yerine getirilmesi nezaretinize bırakılmıştır.” 21 Ekim 1919.¹⁷

İngilizlerin, işgallerinde bulundurdıkları Urfa, Antep ve Maraş'ı tahliye edecekleri ve bu yerlerin, Fransızlar tarafından işgal edileceği hakkında birtakım söylentiler çıktığı zaman, Maraş'ın ileri gelenleri tarafından, yeniden bir haksızlığa maruz kalmamak için keyfî işgallere karşı birtakım tedbirler alma zorunluluğu hissedildi.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin tespit ettiği ilkelerin birinci maddesi de “Misak-ı Millî ile sınırları çizilen ana yurdun herhangi bir kısmının işgali hâlinde, beraberce savunmak ve karşı koymak” esasını teşkil ediyordu. Buna dayanarak İngilizler tarafından tahliye edilecek yerler, Fransızlar tarafından işgal edilmek istenirse, bu işgalin protesto edilmesi ve bu protestonun önemsenmemesi durumunda bütün vasıtalarla başvurularak işgal kuvvetlerine karşı fiilen müdafaada bulunulması kararlaştırıldığından, her tarafta oluşturulan silahlı müfrezelerin takviyesine ve bölge bölge idare heyeti ve merkezlerinin kurulmasına başlanılmıştı.¹⁸

*Maraş livasının
İngilizler
tarafından tahliye
edilip Fransızlar
tarafından işgal
edileceğinin haber
alındığı*

*BOA,
DH.KMS,
56-1/42*

¹⁷ BOA. DH. KMS. 56-1/42.

¹⁸ Yücel Özkaya, “Mustafa Kemal Paşa Anadolu'da”, Millî Mücadele Tarihi, Atatürk Araştırma Merkezi Yay. , Ankara, 2002,s. 157-158.

Kahr ekseriyeti Müslüman olan Urfa, Antep ve Maraş İtilaf Devletleri tarafından planlanan işgalinin mütareke hükümlerine aykırı olduğu, işgalin Mondros Mütarekesi'nin 7. maddesine dayandırılmayacağı, bu işgalin haysiyetlerinin bilincinde olan Müslüman ahalisinin endişelerine sebep olduğu, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin bu gibi işgallere karşı direniş esasını benimsediğinden dolayı bu meselede ahalinin yardım çağlıklarına kayıtsız kalamayacağı, istenmeyen hadiselerin meydana gelmemesi için merkezi hükümetin İtilaf nezdinde gerekli teşebbüslerin icra etmesinin beklendiği hakkında Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa'nın Amasya'dan gönderdiği telgraf sureti.

**BOA,
HR.SYS.
2542/3**

Fransızların Maraş'ı işgal edeceği haberleri ve alınan bazı önlemler

Fransızların Maraş'a geleceği haberinin duyulması ile Maraşlı Ermenilerden bir grup, Adana'daki Fransız Komutanına giderek bir an önce Maraş'ı İngilizlerden teslim almalarını rica etmiştir. Bunu haber alan halk, Fransızların Maraş'a gelişini protesto etmek amacıyla Ulu Cami'de bir miting hazırlamıştır. Miting heyeti başkanı memleketin gençlerinden Doktor Mustafa idi.¹⁹ Fakat Fransızlarla iyi geçinmek isteyen mutasarrıf, bu gibi mitinglerin faydalı olmayacağı düşüncesiyle mitingin yapılmasına izin vermemiştir.

Fransızların geleceğini duyan Ermeniler sevinç içinde idiler. Kendi düşüncelerine göre, Fransızların gelmesiyle daha çok imtiyaz sahibi olacaklardı. İşgalden bir gün önce Osmaniye'de bulunan bir Ermeni doktoru, Maraşlı bir Ermeni'ye çektiği telgrafta "Yarın misafirimizle birlikte Maraş'tayız." diyordu²⁰

Bu misafirler bir süre sonra Maraş'ı Ermenilere teslim ederek çekilip gideceklerini sandıkları Fransızlar idi. Birkaç gün sonra Fransızlar Maraş'ı işgal etmişler ve Türklerin Fransız işgalini önleme yönündeki çabaları hiçbir sonuç vermemiştir.

Fransız işgali altındaki diğer bölgelerde yaşanan feci olaylar kısa sürede yayılmaya başlamıştı. Bu durum bu yöredeki Türk halkının durumunu iyice zorlaştırmış ve tedirginlik günden güne artmaya başlamıştı.

¹⁹ Bağdatlılar, a. g. e. , s. 32.

²⁰ Bağdatlılar, a. g. e. , s. 41.

Maraş'a gelen Fransız kıtasının yarısının Ermeni olduğu, Ermeniler tarafından taşkınca nümayişler yapıldığı ve herhangi bir hadise olmadığına dair Maraş'tan gönderilmiş telgraf

*BOA,
DH.ŞFR,
649/73*

Bu durumda işgale karşı direnebilmek için örgüt kurmak gerekiyordu. İngilizler tarafından tahliyesi söz konusu olan Urfa, Antep ve Maraş'ta asayişin herhangi bir surette bozulmaması ve sonuçta düşman askerlerinin bu hususu fırsat bilerek yeniden bir işgal girişimine sebebiyet verilmemesi için tedbirler alınmıştı. Böyle bir durumun gerçekleşmesi hâlinde direnç gösterilebilmesi için de buralarda millî teşkilâtın şekillenmesine fevkalade önem verilmişti.

Mustafa Kemal 26 Ekim 1919'da 13. Kolordu Komutanlığına bir talimat gönderdi. Bu göndermiş olduğu talimatta Urfa, Antep ve Maraş'ı Fransızlara işgal ettirmemek, etmiş olsalar dahi onları barındırmamak için her türlü tedbire başvurmak gerektiğini belirtti. Ayrıca 29 Ekim 1919'da işgali protesto etmek amacıyla yurt çapında bir tamim yayınlayarak; Suriye İtilafnamesi'nin haksız bir anlaşma olduğunu, Türk milletinin Erzurum ve Sivas Kongrelerinde hukukunu müdafaa konusundaki azmini ilan ettiğini, milletin bu gibi olubittilere boyun eğmeyeceğini belirtti. ²¹

²¹ BOA. HR. SYS. 2542-3.

*Maraşta Uzunoluk
mevkiinde Fransız
işgal kuvvetleri
içerisinde yer
alan Ermeni
askerlerinin
ahali-i İslam'a
yönelik taarruz
ve tecavüzlerine
karşı mukabelede
Sütçü Hacı
İmam hakkında
takibatın yapıldığı
ve Ermeni
askerlerinin
şehrin muhtelif
bölgelerinde
yaptıkları
saldırıların devam
ettiğine dair*

**BOA,
HR.SYS,
2543/
7-10,30,72**

Maraş'ta Fransız işgalinin başlaması ve Sütçü İmam Olayı

İngilizler ile yapılan anlaşma sonrasında 29 Ekim 1919 Çarşamba günü Fransız öncü kuvvetleri Yüzbaşı Julie komutasında Maraş'a geldi.²² 30 Ekim Perşembe günü de Fransız Yüzbaşı Fouquet komutasında 412. Alaydan yarım bölük, Ermeni Millî Alay'ının 1. Taburu ve 1 sipahi takımı ile Maraş'ı işgal etmeye başladılar. İşgal kuvvetlerinin sayısı 400 Ermeni, 1000 Fransız ve 50 Cezayirli süvariden ibaretti.²³

Maraş'ta İngilizlerin yerini alan Fransız askerlerinin hemen yarısını Ermeniler oluşturuyordu. Ermeni Doğu Lejyon Alay'ından bir tabur ve bir süvari müfrezesi de vardı. Bölgedeki Ermeniler, Fransızlara görkemli bir karşılama töreni yapmışlar ve Türklere ağır hakaretlerde bulunmuşlardı.²⁴

İşgalin başlamasının ardından halk son derece gergin ve huzursuzdu. Ermeniler sokakta Müslümanlara rastgele ateş açarak, Türklerin millî değerlerine hakaret ediyorlar, Müslümanların elinde bulu-

²² Hüsameddin Karadağ, *İstiklal Savaşı'nda Maraş, Yeniden Yayınlayan; Mehmet Yusuf Özbaş, Kahramanmaraş Kurtuluş Müzesi Kurma ve Yaşatma Derneği Yayını, Kahramanmaraş, 1994, s. 17; Adil Bağdathlar, Uzunoluk (İstiklal Harbinde Maraş), Kervan Yay. ,Toker Matbaası İstanbul. 1974,s. 45; Yaşar Akbıyık, Millî Mücadele'de Güney Cephesi Maraş, Atatürk Kültür Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yay. ,Ankara,1999,s. 75; Orhan Doğan, "Millî Mücadele'de Maraş ve Mustafa Kemal", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, S. 42, İstanbul,2007,s. 212.*

²³ Sabahattin Selek, *Millî Mücadele, İstanbul, 1982,s. 533; Akbıyık, a. g. e. , s. 71; Ahmet Hulki, Saral, Tosun Saral, Vatan Nasıl Kurtarıldı, Nur Dağları "Amanoslar" Toroslar, Adana, Maraş, Gaziantep ve Urfa'da Yapılan Kuva-yı Milliye Savaşları, Türkiye İş Bankası Yay. , Ankara, 1970,s. 157.*

²⁴ BOA. DH. ŞFR. 649/73.

*Maraş'a gelen
Fransız kıtası
tarafından
Osmanlı
sancağının
indirildiğine dair
telgraf*

*BOA,
DH.ŞFR,
650/3*

nan silah ve cephanenin toplanması hususunda Fransız kumandanlığını teşvik ediyorlardı. Maraş'a Fransız askeri namıyla her kafilde üçer beşer yüz Ermeni geliyor, Zeytun Ermenileri de silahlandırılıyordu. Maraş'a giren Fransız askerlerini Ermeniler "Yaşasın Ermenistan" nidalarıyla karşılamışlardı.²⁵ Ermenilerin, Fransız işgalcilerinden aldığı destekle daha saldırgan bir havaya girmesi, Türklerin ise kendi yurtlarını koruma kaygısına düşmesi bazı olayların doğmasına yol açmıştır. İşgalin üçüncü günü, yani 31 Ekim 1919'da Sütçü İmam Olayı meydana gelmiştir.²⁶

Sarhoş olarak taşkın hareketler sergileyen Fransız üniformalı Ermeni askerlerinin Türk kadınlarını taciz etmesi, dinî ve geleneksel değerlere saygısızlık etmesi, kendilerini Maraş'ın hâkimleri gibi görmesi Türklerin öfke ve nefretine yol açmış, çıkan kargaşada Çakmakçı Said adında bir Türk, Ermeni kurşunları ile yaralanmış, bir Ermeni askeri de Sütçü İmam'ın tabancasından çıkan kurşunlarla ölmüştür.²⁷

Sütçü İmam Olayı'ndan sonra Ermeniler ile Türkler arasındaki çatışmalar artmaya başlamıştı. Sütçü İmam Olayı, Türk insanının kendi vatanında tutsak olmayı, yabancı işgal ve baskısını, yabancılar tarafından dinine ve geleneğine saldırıyı şiddetle reddedeceğini göstermiştir. Sütçü İmam'ın açtığı ateş Maraş savunması sırasında bir sembol olarak Türklere cesaret vermiştir.²⁸

İşgal kuvvetlerine karşı silah çeken ilk Maraşlı Sütçü İmam'dır. Attığı kurşun Türk kadınının iffetine uzatılan eli kırmakla kalmamış aynı zamanda bütün halkın ayaklanmasına yol açmıştır. Bir halk kahramanı olarak anılan Sütçü İmam, Maraş'ta istiklal mücadelesinin müjdecisi olmuştur.

Bu olaydan sonra Fransız işgal kuvvetleri nezdinde bazı girişimlerde bulunarak Ermeni taşkınlıklarına son verilmesi talebi dile getirilmiştir. Buna karşılık Fransız kumandanlığının böyle durumların tekrar etmeyeceğine dair vaatte bulunduğu ifade edilmiş ancak Ermeni askerlerin değiştirilmedikçe korkunun giderilmesinin imkânsız olduğu ve daha kötü durumların ortaya çıkacağına anlaşıldığı ve Ermeni as-

²⁵ BOA. HR. SYS. 2543-5/27, 28.

²⁶ Yalçın Özalp, *Mustafa Kemal ve Millî Mücadele'nin İlk Zaferi, Kahramanmaraş Belediyesi Kültür Yay. , Ankara, 1984, s. 43-45; Ahmet Hulki, Saral, Tosun Saral, a. g. e. , s. 159-160).*

²⁷ BOA. HR. SYS. 2543-7/10,30,72; Akbıyık,a. g. e. , s. 124-126.

²⁸ Memet Yetişgin, "Maraş Savunması: Amaçlar, Kişiler ve Sonuçlar", *Maraş Tarihi ve Sanatı Üzerine, KSÜ Kahramanmaraş ve Yöresi Kültür Değerlerini Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları (Editör; Prof. Dr. Mehmet Özkarıcı Vd.) Kahramanmaraş. , 2008,s. 289.*

Maraş, Antep ve Urfa'nın İngilizler tarafından tahliyesinden sonra Fransız kuvvetlerinin sevk edilmesi
(3 Kasım 1919)

(شيفره)

بالعموم وللاين والوزير محمد طه

الملك
السلطان
العثماني

٨٥٥٨

انا اوليده بعهد موافق ابيالاً طرفه اشغال انه التي بريفة ملكه توسع اشغال عكسه
ويصوتله ابيالاً نافع اقتصاده سنك اضلاله مانع الوطن مفسده منيف اوليه بو اشغال وضا
ماهيده بولندي ملكه بيوم سنة الدين امر وتعليمه توفيقاً ابيالاً ومعه دوزخه وغيايه وزير
عكسي سوفي ياي اخاذ اوله بفرانسيمى اوطا بون اوله كويله لوزم بناء نكوه - محلهه سوه ايطيه
اوله اشغال عكسه بيه بولوه به له وليه حال اوله موافق اذينه وزير عكسي لونه ريلوي و بو
حاله فرحول بيلدي فيلده اوله اشغال عكسي طرفه صورت موزده وقوه كيرطه اوله اشغال
ماهي سايقى بيدل انجامة بولندي ملكه بيومى نانه فرته فوه العاده فوسر لكانده بيلد ريلوي
قايه ننه اشغال عكفا با تدره سايم بليغ اوتحه - انتم انا الله اعلم
ناظر
محمد طه

بالتاريخ

*Sekiz aydır Maraş'da
bulunan İngiliz
kuvvetlerinin on gün
içinde livayı tabliye
ederek yerini Fransız
işgal kuvvetlerine
bırakacağıının
öğrenildiğinde,
işgali gerektirecek
herhangi bir
durum olmadığına,
Adana'da
Fransızların
icra ettiği
zulümden dolayı
Maraş halkının
infial halinde
bulduğuna
ve işgalin kabul
edilemeyeceğine
dair Mevlevi Şeyhi
Selim, Kadızade
Ziya, Çukadarzade
Hacı Mehmet,
Kocabaş Ömer,
Doktor Mustafa,
Eczacı Lütfi, Vehbi
Efendizade Mehmet
Edip ve Tüccarzade
Abdülkadir
tarafından
gönderilmiş telgraf
süretinin takdimi*

*BOA,
HR.SYS,
2542/3*

kerlerinin mutlaka değiştirilmesi yoluna gidilmesi ve neticenin bildirilmesi istenmiştir.²⁹ Maraş'ı işgal eden Fransız askeri birliği tarafından, hukûmet konağından Osmanlı sancağı indirilmiş³⁰ bunun üzerine çıkan olaylarda bir jandarma şehit olmuştu.³¹

1 Kasım 1919 tarihinden itibaren Maraş, Antep ve Urfa ile birlikte tümüyle Fransız işgali altına girmiştir.³² Fransızlar, ilk olarak İngilizlerin işgal etmiş olduğu Kışla ve Amerikan Kolejini ele geçirdi. Daha sonra halkın muhtemel karşı koymasını önlemek amacıyla şehrin ortasında bulunan ve hâkim yerlerden biri olan Abarabaşı ve Ermeni Katolik Kilisesine yerleştiler. Şehrin doğusunda bulunan Alman Eytam Hanesini (yetimhanesi), biraz dışında olan Alman Çiftliğini, batısında bulunan Tekke Kilisesini, güneyinde yer alan çarşıdaki hanları ve sonunda kaleyi işgal ettiler.³³

Fransız işgalinin arkasından yaşanan olaylar üzerine, bölge halkı kendi başının çaresine bakmak durumunda kalmıştır. Halk işgale karşı direnmek için kendi aralarında yardım toplamaya başlamış, hukûmetten de silah ve cephane talep etmişti.³⁴ Ayrıca Fransız askeri temsilcisi ile bölgedeki ulema ve eşrafı bir toplantı yapmış, Müslüman ahaliyi katleden Fransız askeri kisvesine bürünmüş Ermenilerin Fransız ordusundan çıkarılması gerektiği belirtilmiş, aksi halde Müslüman köylere uygulanan mezalimin daha da artacağı ve yaşanacak katliamdan da Fransızların sorumlu olacağı ifade edilmişti.³⁵

Maraş'ta yaşanan olaylar özellikle Ermeni taşkınlıkları Osmanlı Hukûmetine yansımış İstanbul Hukûmeti buna karşı bazı tedbirlerin alınabileceğini ancak silahlı bir harekete de karşı olduğunu açıklamıştı. İstanbul Hukûmetine göre; İtilaf Devletlerinin herhangi birine karşı silah kullanarak başarı elde etmek mümkün değildi. Yine onlara göre; mahalli ayaklanma veya silahlı kuvvet sevki bir sonuç vermeyecek, aksi tesir uyandıracak ve devleti yeni güçlülere sokacaktır. Nitekim

29 BOA, HR, SYS. 2543-1/13-16.

30 BOA. DH. ŞFR. 650/3.

31 BOA. HR. SYS. 2602- 1/163.

32 Bige Yavuz, *Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk Fransız İlişkileri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994, s. 8.

33 Ahmet Eyicil, "Maraş Savunması", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, S. 61, C. XXI, Ankara, 2005, s. 50.

34 BOA. HR. SYS. 2543-9/15.

35 BOA. HR. SYS. 2544-1/4.

Maraş, Antep ve Urfa'nın işgal edilmesi karşısında
silahlı mukavemette bulunulmaması yönünde
Harbiye Nezareti'nin yazısı (Tahrirâtı)
(8 Kasım 1919)

حربیہ نظری جمالیہ ہمارا طرفہ سے

مردودہ جہاں کبیر لیدر
اوردی چیغی قولار دو تو مانہ انقعدہ سورود ۱۱ سرمد اولیغ مارچانی لغرائقہ صورتی لغا حضور قیماہ تصدیق قیلدی . قولار دویہ اورفہ
دعیقاب و مرعشہ اشغالیق زعمی مقصدیل بر حرکت مسلحہ اجری و واقعہ اولدیغی و مولوع مذکورہ ده کی جمهورتک محافظہ ایچوبہ حکومتی تکیان جدید
بولونیه چیغی قوی ملیجہ حکومتک بوشیناقی تعوی ایچوبہ یا یلیجه قظالھانک سالناہ غایبہ تریجی و ایجابا ییده جانق نزدنہ بر دستور ایچوبہ
طرز نہ اسی لزومی بارلشدر . اوردی چیغی قولار و دولک لغوفت لغرائقہ سندہ یلیدی یلیجہ علیناک ده آتیا اولر کیلیم جیک بر شکل اسی ایچوبہ
آرقہ دھابتمہ محملد اشغال ایلیدیگی و اورفہ دعیقاب و مرعشہ کی جمهورتک حقتہ ده غنقہ انعام و خیرہ ارجیہ تأمینان نوزم تک آتھالی ایچوبہ
تکیان سربید و جدید ایفانہ ساعدہ صدیقنا ایلیدی سرمد اولیغ ایلایاہ امر و زمانہ حقتہ و اولوگد .

۱۱ سرمد اولیغ ۱۹۱۹

حربیہ نظری

۶۷۵۲

*Urfa, Antep ve
Maraş işgalinin
kaldırılması
maksadıyla
silahlı bir hareket
icrasının uygun
olmadığı, muhtelif
mahfillerde
hukukun
korunması
için hükümet
tarafından gerekli
teşebbüslerin icra
edilmekte olduğuna
dair Harbiye
Nezaret tahrirati*

*BOA,
HR.SYS,
2542/4*

bu konuda Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya da bir telgraf gönderildi. Bu telgrafta kısaca; "Antep, Urfa ve Maraş'ın mütareke hükümlerine aykırı olarak Fransızlar tarafından işgali haberinin, bölge halkında büyük heyecan yarattığı, Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin bu işgaller karşısında müdafaa ve mukavemet esasını kabul ettiği, önce durumun Fransızlar nezdinde protesto edileceği, buna Fransızlar tarafından ehemmiyet verilmediği taktirde, milletin, bütün vasıtalara müracaat ederek, bütün mevcudiyetiyle işgal kuvvetlerine karşı koyacağı ifade edilmiş, Hukûmetin bölge halkını itham etmemesi ve mesuliyet altında bırakmaması için icap eden siyasi tedbirleri alması istenmişti".³⁶

Harbiye Nazırı Cemal Paşa, 13. Kolordu Kumandanlığından gelen telgrafnamenin ekleri ile birlikte hukûmete takdim kılındığını belirtmektedir. Cemal Paşa'nın gönderdiği bu yazıda; Urfa, Antep ve Maraş'ın işgalden kurtarılması konusunda ordunun herhangi bir askeri harekete kalkışmasının muvafık olmadığı ifade edilmiştir. Bu bölgelerde hukukumuzun muhafazası için hukûmetçe çeşitli teşebbüslerde bulunulacağı ve Kuva-yı Milliyece hukûmetin bu teşebbüslerini desteklemek için aşırı olmamak ve taşkınlıklara yol açmadan gösteriler tertip edilmesi, çeşitli mahfiller tarafından da protestoların yapılması tavsiye edilmiştir.³⁷

Maraş'ı işgal eden Fransızların, hukûmet konağındaki Osmanlı sancağını indirmek için zaman zaman girişimlerine devam ettikleri anlaşılmaktadır. Nitekim bu konuda 20 Kasım 1919 tarihinde İstanbul hukûmeti adına Dâhiliye Nazırı Mehmet Şerif imzasıyla Maraş Mutasarrıflığına gönderilen yazıda hukûmet konağındaki Osmanlı sancağının bir Fransız zabiti tarafından indirildiği haberinin doğru olup olmadığı sorulmaktadır.³⁸

Dâhiliye Nazırı Mehmet Şerif imzasıyla tüm vilayetlere ve Elviye-i gayr-ı mülhakaya gönderilen şifreli yazıda Anadolu'da bazı mevkilerin İtalyanlar tarafından geçici olarak işgal edildiği, Maraş, Urfa, Antep'teki Fransız askeri sevkiyatının da her iki devlet arasında yapılan anlaşma çerçevesinde İngilizler tarafından boşaltılan yerlerin Fransızlar tarafından doldurulmasından (işgal edilmesi) ibaret olduğu ifade edilmiştir.³⁹

³⁶ Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları, Ankara, 1974, s. 34-35; Hale Şıvgın, a. g. m. , s. 488.*

³⁷ BOA. HR. SYS. 2542-4.

³⁸ BOA. DH. ŞFR. 104/254.

³⁹ BOA. DH. ŞFR. 105/19.

Maraş hükümet konağındaki Osmanlı sancağının
indirilmesi hakkında Maraş Mutasarrıflığı'na gönderilen yazı
(20 Kasım 1919)

(شيفره)

4

۱۰
رسنه تفرقة

دخالتاری
۱۹۱۹

حکومت قوناعنده کی سجاغوز فرانس ضابطی طرفنه ایندیلهدی خبریلدیور صحیحیه اشاری
ناظر
۱۹
۲۰

Osmaniye Askeri Valisi Yüzbaşı Andre'nin Maraş'a Gelişi ve Bayrak Olayı

Hukûmet konağında Osmanlı sancığının Fransız zabiti tarafından indirildiği haberi hakkında bilgi verilmesine dair Kalem-i Mahsusadan Maraş Mutasarrıflığına çekilen telgraf

*BOA,
DH.ŞFR,
104/254*

Fransızlar, Maraş'ta meydana gelen protesto ve gerginliğin giderilmesi düşüncesi ile bazı önlemler alma yoluna gitmişlerdir. Adana Bölge Valisi Albay Bremond'un kararı ile Osmaniye askeri valisi olan Yüzbaşı Andre'ye bu görevine ilave olarak Maraş valiliği de verilmiştir. Yüzbaşı Andre, Maraş valiliğine getirilmesinden sonra Osmaniye eşrafından bazı kişilerinde yer aldığı kalabalık bir heyetle Maraş'a gelmiştir.⁴⁰ 26 Kasım 1919'da şehre gelen Andre'yi Ermeniler coşku ile karşılamışlardır. Ermenilerin Türkler aleyhine slogan ve kışkırtıcı sözleri üzerine karşılaşmada bulunan bazı Türkler oradan ayrılmıştır.⁴¹ Ertesi gün Maraşlı Türk ileri gelenlerine, Yüzbaşı Andre tarafından Abdülkadir Paşa Konağı'nda bir toplantı için davetiye gönderilmiş, Türkler aldıkları karar gereği toplantıya katılmama kararı almışlardır.⁴² Bu durum üzerine Yüzbaşı Andre sert bir tutum içerisine girmiş, Ermenilerin kışkırtması ile de şehirdeki Türk yönetimine son vermek düşüncesine kapılmıştır.⁴³

Aynı günün akşamında Hırlakyanların evindeki bir davette Hovsep Hırlakyan'ın kızı Helena'nın kendi dans davetini, kaledeki Türk bayrağının asılı olduğu sürece kabul etmeyeceğini söylemesi üzerine bayrağın indirilmesini söylemiştir.⁴⁴ Bayraklarının kaleden indirilmesine büyük tepki gösteren Maraşlılar, Kısakürekzadelerden Avukat Meh-

40 Akbıyık, a. g. e. , s. 132; E. Stanley Kerr; *The Lions Of Marash, Albany, 1973, s. 105-106.*

41 Akbıyık, a. g. e. , s. 133-134.

42 Akbıyık, a. g. e. , s. 136; Cengiz Gönen, *Ulusal Kurtuluş Savaşının İlk Kahramanı Maraş, Ankara, 2005, s. 108; Bagdatlılar, Uzunoluk (İstiklal Harbinde Kahramanmaraş), 1974, s. 56; Özalp, a. g. e. , s. 53.*

43 Saral, a. g. e. , s. 163; Murat Sertoğlu, "Kendini Kurtaran Şehir Kahramanmaraş'ın Destanı", *Tercüman Gazetesi, 19 Mart 1970, S. 3025.*

44 Gönen, a. g. e. , s. 106; Akbıyık, a. g. e. , s. 135-137; Saral, a. g. e. , s. 161-163.

Bayrak Olayı ve sonrasındaki gelişmeler

(30 Teşrinisani/Kasım 1335/1919)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله الذي هدانا لهذا الذي كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله
شعبه
تومرو
۱- حمدی البتایع مادہ باشدہ البیان معلومہ نظر اذنی حمدی لوی ۸/۴۵
مرسدہ معلومہ شانی بارغی اموری حمق ڈاندر لوقہ شرف اور
دیرو جمنک معلومہ شانی شومی اوزیہ مرسدہ اهلکس حمدیہ جامع کبیرہ
بالو جماع طیبہ سارہ دہ اکتہ اصلا شاری ترک ایله سانجہ جامعہ کبیرہ
علمیہ کبیرہ شانی سانجی کتہ وکیمی براماتہ اہلکس شانیہ
شانیہ جامعہ ایدھی دیبالو شہ سانجہ لوزہ اکتہ بالاجم بری
دورہ دور ایله واهانہ ترجمانہ ایستدیرک دوقم واهانہ وعتدی
دیو شانی ظنک حمدی اکتہ حمدی ایچہ دوتدی دیو شانی
موتلمہ اکتہ مرسدہ وماروینک مدخلتہ اکتہ شانی اکتہ کیمہ
قیم ایچہ اولدی اکتہ کیمہ وواترک اکتہ مرسدہ کیمہ
اولدی اکتہ واهانہ مرسدہ کیمہ ایچہ ایچہ وقت قار اکتہ
اولدی اکتہ اولدی . البتایع اکتہ ایچہ شانی اکتہ
اولدی بریتنج عقایدہ کیمہ دانایہ کیمہ مرسدہ کیمہ ایچہ
دایہ کیمہ نظر مکتبہ اکتہ اکتہ ایچہ اولدی واهانہ کیمہ
وقت کیمہ ایچہ کیمہ مرسدہ کیمہ دوقم شانی مرسدہ کیمہ
ایچہ ایچہ اکتہ کیمہ مرسدہ کیمہ
۲- حمدی اولدی ۱۴۱۰ فودایہ شانیہ ۱۰۰۰
۳- حمدی اولدی ۱۰۰۰
۴- حمدی اولدی ۱۰۰۰
۵- حمدی اولدی ۱۰۰۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله الذي هدانا لهذا الذي كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله
شعبه
تومرو
۱- حمدی البتایع مادہ باشدہ البیان معلومہ نظر اذنی حمدی لوی ۸/۴۵
مرسدہ معلومہ شانی بارغی اموری حمق ڈاندر لوقہ شرف اور
دیرو جمنک معلومہ شانی شومی اوزیہ مرسدہ اهلکس حمدیہ جامع کبیرہ
بالو جماع طیبہ سارہ دہ اکتہ اصلا شاری ترک ایله سانجہ جامعہ کبیرہ
علمیہ کبیرہ شانی سانجی کتہ وکیمی براماتہ اہلکس شانیہ
شانیہ جامعہ ایدھی دیبالو شہ سانجہ لوزہ اکتہ بالاجم بری
دورہ دور ایله واهانہ ترجمانہ ایستدیرک دوقم واهانہ وعتدی
دیو شانی ظنک حمدی اکتہ حمدی ایچہ دوتدی دیو شانی
موتلمہ اکتہ مرسدہ وماروینک مدخلتہ اکتہ شانی اکتہ کیمہ
قیم ایچہ اولدی اکتہ کیمہ وواترک اکتہ مرسدہ کیمہ
اولدی اکتہ واهانہ مرسدہ کیمہ ایچہ ایچہ وقت قار اکتہ
اولدی اکتہ اولدی . البتایع اکتہ ایچہ شانی اکتہ
اولدی بریتنج عقایدہ کیمہ دانایہ کیمہ مرسدہ کیمہ ایچہ
دایہ کیمہ نظر مکتبہ اکتہ اکتہ ایچہ اولدی واهانہ کیمہ
وقت کیمہ ایچہ کیمہ مرسدہ کیمہ دوقم شانی مرسدہ کیمہ
ایچہ ایچہ اکتہ کیمہ مرسدہ کیمہ
۲- حمدی اولدی ۱۴۱۰ فودایہ شانیہ ۱۰۰۰
۳- حمدی اولدی ۱۰۰۰
۴- حمدی اولدی ۱۰۰۰
۵- حمدی اولدی ۱۰۰۰

دولت انتم هفتلی
مرسدہ وواترک ایچہ کیمہ مرسدہ کیمہ ایچہ ایچہ وقت قار اکتہ
اولدی اکتہ اولدی . البتایع اکتہ ایچہ شانی اکتہ
اولدی بریتنج عقایدہ کیمہ دانایہ کیمہ مرسدہ کیمہ ایچہ
دایہ کیمہ نظر مکتبہ اکتہ اکتہ ایچہ اولدی واهانہ کیمہ
وقت کیمہ ایچہ کیمہ مرسدہ کیمہ دوقم شانی مرسدہ کیمہ
ایچہ ایچہ اکتہ کیمہ مرسدہ کیمہ

*Sivas'tan 3.
Kolordu Komutanı
Selahaddin
Bey tarafından
Harbiye
Nezaretine
gönderilen
şifre, Maraş'ta
Fransızların resmi
daireler ve kaleden
Osmanlı bayrağını
indirmeleri
üzerine yaşanan
gelişmeler*

*BOA,
BEO
4604/345235*

met Ali'nin etkili beyannamesi⁴⁵ ile galeyana gelmişlerdir.

Cuma gününe rastlayan bayrak indirme olayında, Ulu Camii cemaati hürriyetin olmadığı yerde namaz kılmanın mümkün olmadığını düşünerek, cemaat içerisinde kimi kişilerin "Bayraksız namaz kılınmaz." sözleri ile kaleye doğru harekete geçmişlerdir. Al sancağın altında toplanan insan seli, kaleye doğru akarken, kalede bulunan Fransız jandarmaları, silahlı bir çatışmayı göze alamayarak arka kapıdan kaçtılar. Tekbir ve tevhit sesleriyle kaleye ilk ulaşanlardan Zalha Hoca oğlu Osman (Osman Erşan), bir kenara atılmış olan Türk bayrağını hürmetle öpüp başına koyduktan sonra tekbir sesleri arasında onu eski yerine asmıştır. Bundan sonra hükûmet konağına da yürüyen kalabalık halk grubu kesin bir dille memleketlerinde yabancı yönetimi istemediklerini dile getirmişlerdir.⁴⁶

Kaleye çekilen Türk bayrağı Maraşlıların heyecanını yatıştırmaya yetmedi. Halk heyecan içinde hükûmet konağının önüne geldi. Orada Mutasarrıf Ata Bey ve Andre ile karşılaştılar. Mutasarrıf Ata Bey'e Fransızların hükûmete ve Bayrağa müdahalesini kabul etmeyeceklerini bildirdiler. Türk askerinin ve halkın ısrarlı tutumu üzerine Yüzbaşı Andre jandarma kuvvetleri ile birlikte Hükûmeti terk etmek zorunda kaldı. Bu olay Fransızları hem sinirlendirdi hem de daha tedbirli olmalarını sağladı.⁴⁷

Daha sonra Andre, Antep'teki Yarbay Fly Saint Marie'ye Maraş'taki durumun hassasiyetini bildirerek 300 kişilik bir takviye kuvvetinin gönderilmesini istedi. Yarbay Maraş'taki bu durumdan büyük bir endişeye kapıldı. İlk anda Maraş'a

45 "Âlem-i İslâm'a Hitap

Ey millet-i necibe-i Osmaniye, vaktine hazır ol. Bin üç yüz seneden beri Hazreti Allah ve Peygamberi zîşânını hizmetiyle razı ettiğin bir din ölüyor. Yani ecdâdının kanı pahasına feth ettiği bir kalenin burcu barosundaki al sancağın bugün Fransızlar tarafından indirilip yerine kendi bandıraları konuldu. Şimdi acaba bunu yerine koyacak sende birkaç yüz İslam gayreti hiç mi yok. İğtişâş arzu etmeyelim. Yalnız pür-vakâr ve azâmet olarak ol al sancağımızı geri yerine koyalım. Tekrar kemâli mehâbetle yerlerimize avdet edelim. Korkma seni buradaki birkaç Fransız kuvveti kıramaz. Sen mütevekkilen Allah'a kendi mevcudiyetini gösterecek olursan, değil birkaç Fransız kuvveti hatta bütün Fransız milleti kıramaz. Buna emin ol. 28 Teşrinisani 335", Karadağ, İstiklal Savaşında Maraş (1943), s. 15-16.

46 Özalp, a. g. e. , s. 54; Yaşar Türkkorur, "Kurtuluş Savaşı Öncesinde Maraş", Kahramanmaraş Dergisi, 64. Yıl Özel Sayı, Ankara, 1984, s. 10; Akbıyık, a. g. e. , s. 138; M. Yusuf Özbaş, Dâva 1920 Maraşlı-Fransız Harbi, Sema Matbaası (Baskı yeri ve yılı yok), s. 209; Bagdatlılar, a. g. e. , s. 59-60; Hüsameddin Karadağ, İstiklal Savaşında Maraş, (1994), s. 18-19.

47 Akbıyık, a. g. e. , s. 140-142.

herhangi bir kuvvet göndererek karargâhını zayıflatmak istemiyordu. Bu sebeple Yüzbaşı Andre'yi rapor vermek üzere Antep'e çağırdı ve Andre 3 Aralık günü Antep'e hareket etti. Andre'nin oradan da konuyu Genel Vali Bremond'a bildirmek üzere Adana'ya gittiği bilinmektedir. ⁴⁸ Andre bu başarısızlığı ve yanlış tutumları nedeni ile görevinden alındı ve bir daha Maraş'a gönderilmedi. Andre'nin görevden alınmasından sonra yerine Yüzbaşı Morbieu kumandan tayin edilmiştir. ⁴⁹

Maraş ve civarının Fransızlar tarafından işgali ve Fransız işgal kuvvetleri arasında bulunan Ermenilerin Müslüman kadınlarına saldırıları dolayısıyla Diyarbakır ulema ve ileri gelenleri tarafından çekilen telgraf üzerine konunun ehemmiyetine binaen Meclis-i Vükelada müzakere sonrası kabul edilen kararlar

*BOA,
MV.217/153*

Meclis-i Vükelâ Müzakerâtına Mahsûs Zabıtname Numara: 579 Tarih: 4 Aralık 1919

Özet

Maraş ve civarının Fransızlar tarafından işgali ve Fransız işgal kuvvetleri arasında bulunan Ermenilerin Müslüman kadınlarına saldırıları dolayısıyla Diyarbakır ulema ve ileri gelenleri tarafından çekilen telgraf kopyasının gönderildiğini bildiren Harbiye Nezaretinin 22 Kasım 1919 tarihli ve 4712 numaralı tezkiresi ekiyle beraber okunmuştur.

Karar

Yapılan saldırılar ve Fransız subayları tarafından Zeytun ve civarı Ermenilerinin silahlandırıldıklarına dair alınan ihbarlar, kayda değer ve önemlidir. Müslüman halkın dinî ve millî duygularını inciten bu gibi üzücü hareketlerin çok tehlikeli sonuçlar doğuracağı belli olduğundan, bu noktalar hakkında İtilaf Devletleri temsilcilerinin dikkatleri çekilerek, o bölgede Fransız kuvvetleri arasındaki Ermenilerin ayıklanması ve kışkırtıcı davranışlara son verilmesinin temin edilmesi ve girişimlerin sonuçlarının duyurulması hususunun Hariciye Nezaretine bildirilmesine karar verilmiştir. Meclis-i Vükelâ azalarının imzaları. ⁵⁰

Maraş ve civarının Fransızlar tarafından işgali ve Fransız işgal kuvvetleri arasında bulunan Ermenilerin Müslüman kadınlarına saldırıları dolayısıyla Diyarbakır ulema ve ileri gelenleri tarafından çekilen telgrafın birer kopyası Harbiye Nezareti tarafından acele kaydıyla huzur-i sami-i sadaretpenahilerine (Hukûmete) takdim kılınarak pek mühim ihtiva eden bu telgrafname hakkında görüşlerine başvurulmuştur. Aynı

⁴⁸ Gönen, a. g. e. , s. 114; Karadağ, *İstiklal Savaşında Maraş (1943)*, s. 21.

⁴⁹ Akbıyık, a. g. e. , s. 149.

⁵⁰ BOA. MV. 217/153

Fransızların resmi binalara
Fransız bayrağı çekmesine dair
(13 Aralık 1919)

(شيفره)

۱۸ / ۱۲ / ۱۹۱۹
رعه، اورده و عینتاب منقصدینه

دولت ایشی
۱۶۶۴

ایده بینه
او هو الیده بولسا نه فرانسه لک اعانه سیمیر فرانسه بایراغی کیده سیمیر تاخیرده اهالی فرانسه بایراغی توزیع و اعانه
و مؤسسه شخصیه بیلکسی احویه کنایری تصویه اید کدی غیر کناینده حقیقت حالک سرینا اشعاری
ناظر
محمد علی

Fransızların resmi binalara Fransız bayrağı çektikten başka ahaliye Fransız bayrağı dağıtarak binalara çekilmesi için kendilerini sıkıştırdıkları haber alındığından hakikatin araştırılıp bildirilmesine dair Kalem-i Mahsusadan Maraş, Urfa ve Antep'e çekilen telgraf

*BOA,
DH. ŞFR.
105/101*

zamanda Sadarettin Hariciye Nezaretine yazılan yazı ile bu konuda bilgilendirilme yapılmıştır. Bu konunun aynı zamanda Meclis-i Vükelada mütalaa edildiği, yapılan bu saldırıların önlenmesi konusunda girişimde bulunulduğu, bunun üzerine Fransızların kısmen de olsa bazı icraatlar sergiledikleri bu meyanda Fransızlar tarafından Zeytun ve çevresindeki Ermenilerin teslim edilmekte olduğuna dair haberler alındığı ve bunun şayan-ı dikkat bir durum olduğu ifade edilmiştir. Ermeniler tarafından Müslüman halkın dinî ve millî duygularını inciten hareketlerin çok tehlikeli sonuçlar doğuracağı belli olduğundan, bu noktalar hakkında İtilaf Devletleri temsilcilerinin dikkatleri çekilerek, o bölgede Fransız kuvvetleri arasındaki Ermenilerin ayıklanması ve kışkırtıcı davranışlara son verilmesinin uyarısı yapılmıştır.⁵¹

Maraş, Antep ve Urfa'daki Fransız kuvvetlerinin komutanlığına getirilen ayrıca Maraş havalisinde mülkî ve idarî kontrolü üstlenmiş olan Eyâlet-i Şarkiyye Kumandanı Fransız General Querette tarafından tayin edilen bir binbaşı ile bölge ulema ve eşrafı bir toplantı yapmış, bölgede asayişin temini için Müslüman köylere tecavüzün durdurularak, Müslüman ahaliyi katleden Fransız askeri kisvesine bürünmüş Ermenilerin Fransız ordusundan çıkarılması gerektiği belirtilmiş, aksi takdirde Müslüman köylere uygulanan mezalimin daha da artacağına açık olduğu ve dökülecek kandan da Fransızların sorumlu olacağı binbaşıya ifade edilmişti. Fransızlar, Türklerle er veya geç bir savaşa gireceklerini kabul ettikleri için devamlı olarak Maraş'a takviye birlikler gönderiyorlardı.

Maraş'ı işgal eden Fransızların, resmi binalara Fransız bayrağı çektikleri ayrıca başka ahaliye (Ermenilere) Fransız bayrağı dağıtarak binalara çekilmesi için teşebbüslerde bulunduğu haber alınmıştır. Bu konunun araştırılıp bildirilmesi için Kalem-i Mahsusadan Maraş, Urfa ve Antep'e 13 Aralık 1919 tarihinde telgraf gönderilmiştir. Öyle anlaşılmaktadır ki Fransız işgal kuvvetleri halkı tahrik etme yönünde faaliyetlerine devam etmişler; zaman zaman Osmanlı sancağını indirmek için girişimlerde bulunurken diğer taraftan da kendi bayraklarını resmi binalara çekmişler ve bölgedeki iş birlikçi Ermenileri de bu yönde tahrik etmişlerdir.⁵²

51 BAO, BEO,4604/3452235.

52 BOA,DH. ŞFR. 105/101.

12-13 Aralık 1919 Fransız işgal kuvvetleri komutanı
general Querette'nin (Keret) yayınladığı tamim
(13 Aralık 1919)

PROCLAMATION

AUX HABITANTS DE SANDJACKS
D'AINTAB, MARASH, OURFA.

Par Ordre du Général de Division, Comman-
dant en Chef de l'Armée du Levant, Haut Commis-
suaire de la République Française en Syrie et Cili-
cie, je prends le Commandement des Troupes
Françaises dans les Sandjacks d'Aintab, Marash,
Ourfa.

D'accord avec le Sultan, la République Fran-
çaise étend aujourd'hui son action tutélaire sur la
Syrie, la Cilicie, et les territoires de l'Est. Tous
les habitants, sans distinction de race, ni de religion,
sont sous la protection de nos armes, dont la puis-
sance a été consacrée par la Victoire.

Nous respecterons et nous ferons respecter les
religions, les propriétés particulières et les Lois
dans l'Empire Ottoman.

Après de longues années de Guerre, le règne
de la Paix et du Travail est venu. Que les hon-
nêtes gens se rangent du côté de la France!

Aintab, le 13 Décembre, 1919.
Général QUERETTE.

اعتراف

عنتاب ، مرعش و اورفه سنجاقلری اهااليسنه
ياقين شرق اردوسى سر قوماندانى و فرانسه جمهوريتك سو-
ريا و كيليكيا سر قوميسرى اولان فرقه جنرالك امرى ايله
عنتاب ، مرعش و اورفه سنجاقلرنده بولان فرانسز قوه
عسكريسى قوماندانلغنى درعهده ايدوروم .

بادشاه حضرتارى ايله اولان آكلايش موجبيجه فرانسه
جمهوريتى اليوم يد حمايسنى سوريا ، كيليكيا و شرق منطقه-
سى اوزرينه اوزاتقمدهدر . عموم اهالى بلا فرق جنس و
مذهب قوتلرى قنوحات ايله تقديس ايديلن سلاحلارمرك
محافظهسى آلتدهدرلر .

دولت عبايهده موجود اولان مذهباره ، اموال
خصوصيه و قانونلره حرمت ايدمچكز و ايتديرهچكز .
اوزون حرب سنلرندن صوكره اسائش و سى و
غيرت وقى ككشدر . ايمدى اهل فضيلت اولانلر فرانسه ايله
برلكمه چالشمغه دعوت ايديليرار .

عنتاب سا ۱۳ كانون اول سنه ۱۳۳۵

جنرال كرهت

General Querette'in Maraş'a Gelişi

Maraş bölgesindeki bu hassas gelişmeler üzerine, Fransızların 315. Piyade Kumandanı General Querette 9 Aralık 1919'da Antep'e gelerek, Maraş, Antep ve Urfa vilayetlerini içine alan Doğu Bölgesi Kumandanlığını üstlenmiştir. General Querette 13 Aralık 1919 tarihinde Antep, Maraş ve Urfa sancakları ahalisine bir beyanname yayınlayarak⁵³, Osmanlı sultanı ile yapılan anlaşma uyarınca Fransa Hukûmeti'nin Suriye, Adana ve Doğu arazisini yönetimi ve vesayeti altına aldığını, bütün ahalinin cins ve mezhep ayrılığı yapılmaksızın himayesi altında olduğunu, mezheplere, hususi emlâka ve Osmanlı Devleti'nin kanunlarına hürmet edilmesi gerektiğine, uzun harp senelerinden sonra sulh ve çalışma devresinin geri geldiğini söyleyerek namuslu olanların Fransa tarafını tutmalarını tavsiye etmiştir. General Querette'in 13 Aralık 1919 tarihli beyannamesinde, Kilikya ve diğer güney illerinin, Padişahla Fransızların uzlaşması üzerine işgal edildiği belirtilmektedir. Beynamede, bu bölgedeki tüm halkın Fransız silahlarının himayesi altında olduğu da ilan edilmekte ve bu durum, Pozanti'dan Maden yönüne bir de yol yapmaya başladıklarından Kayseri'ye silah sevkini de tasarladıklarını göstermektedir. Kayseri işgal edilirse Türk kolordularını birbirinden ayırmış olacak ve böylece Türkiye'nin paylaşımı üzerine 1916'da yapılan İngiliz-Fransız anlaşması uygulamaya girmiş olacaktı.⁵⁴

General Querette, bayrak hadisesi üzerine Maraş'ta Türkler lehine gelişen vaziyeti değiştirip Fransızların durumunu düzeltmek gayesiyle 15 Aralık 1919 tarihinde Albay Saint Mari ile Maraş'a geldi.

*Antep, Urfa ve
Maraş sakinlerine
bölgelerinin Fransız
hâkimiyetine girdiği-
ne, halkın can ve mal
güvenliği ile inanç
hürriyetinin garanti
altında olduğuna
dair Fransız İşgal
Komutanı General
Querette imzalı
tamim*

*BOA,
HR.SYS.
2542/2,19*

⁵³ BOA. HR. SYS. 2542/2,19

⁵⁴ Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, MEB Yayınları, C. II, Ankara, 1977, s. 216-220.*

*Maraş'tan giden
Fransız kuvveti
tarafından Cephe ve
Sarılar köylerinin
yakılıp abhalisinin
birçoğunun şehit
edildiği, muharebe
neticesinde
düşmandan esir ve
ganimet alındığı,
elli kadar silahlı
Ermeni çetesinin on
iki hane Müslümanı
alıp götürdüğüne
dair Elbistan
Riyasetinden
Darende Müdafaa-i
Hukuk Cemiyetine
çekilen telgraftan
anlaşıldığı*

*BOA, DH.
ŞFR.656/69*

General Querette, Maraş'a geldikten sonra, şehrin ileri gelenlerini görüşmek üzere karargâha davet etti. Hukûmet konağında toplanan Maraş ileri gelenleri topluca General Querette'nin karargâhına gittiler. Çok geçmeden Fransızların Antep askeri kumandanı Flye Saint Marie ile birlikte General Querette toplantısının yapılacağı salona geldiler. General söze başlayarak, Maraş, Antep ve Urfa sancaklarında asayişin teminine memur edildiğini, Fransız devletinin birçok sömürgesinin olduğu bu sebeple araziye ihtiyacı bulunmadığını, Osmanlı Devleti ile birlikte yollar yapacaklarını, memurların maaşını artıracaklarını, Hukûmet'le işbirliği yapmaktan maksadın mülki işlere karışmak olmayıp ancak adaletin uygulanmasını kontrolden ibaret olacağını, altı tabur asker ile bir batarya ve uçak getirerek şehrin asayişini temin edeceğini, bu sebeple, Fransızlardan korkacak bir durum olmadığını belirtti. Toplantı, Türk tarafının kabul edemeyeceği talepler yüzünden sert tartışmalarla geçti. General Querette Maraş'taki tetkik ve şehrin ileri gelenleri ile yapmış olduğu bu görüşmeden sonra Albay Flye Sainte Marie ile Maraş'tan ayrılarak Antep'e dönmüştür.

Fransızların şehre ilave kuvvet sevk etmesiyle Ermenilerin bazı camilere saldırması aynı anda gelişti. Bu yaşanan olaylar şehirde tansiyonu yükseltti. Fransızların Antep'ten Maraş'a asker ve top sevk ettiği sırada Kılıç Ali'ye bağlı kuvvetler bunu önlemek istedi. Ancak Fransızlar az bir kayıpla şehre ulaşmayı başardılar. Fransızlarla daha çetin çatışmalar 21 Aralık 1919'da başladı ve Maraş'a yakın yerlerde yaklaşık bir ay sürdü. 1920 yılı Ocak ayının ilk günlerinde Fransızlar Maraş'a, İslâhiye'den kuvvet sevk etmek istediler. Bu kuvvetlerin güvenliğini sağlamak için de Maraş'ta bulunan birliklerden birini İslâhiye'ye doğru yola çıkardılar. Burada mevzilenmiş olan Muallim Hayrullah ve Benli Ökkeş müfrezesi, bu Fransız birliğini pusuya düşürdü. Fransız kuvvetleri daha üstündü. Türk müfrezesi geri çekilmek zorunda kaldı. Ceceli köyü ve Türkoğlu yakınlarında meydana gelen çatışmalarda Muallim Hayrullah şehit düştü.⁵⁵

5 Ocak 1920'de Maraş'tan İstanbul Dahiliye Nezaretine gönderilen şifreli bir telgrafta Maraş'ta vuku bulan hadiseler izah edi-

⁵⁵ Nejla Günay, "Millî Mücadelenin İlk Zaferi: Maraş Millî Mücadelesi ve Maraş'ın Kahramanlığı", İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Mecmuası - Journal of Turcology, 29, 'Millî Mücadele' Özel Sayısı (2019), s. 57.

General Keret'in Maraş ileri gelenleri hapsetmesi ve
Fransız zulmünün artarak devam ettiği
(24 Ocak 1920)

کتابخانه عمومی
مراش

سوانده : عربی نسخه

مرعه منفرد و ایلی وجودی بکده ۱۲۰۰ کابونه طبع ۱۲۰۰ تاریخ قول اردوی بالواسطه مورود سفینه عیناً برو جزیر معوض
او چی قول اردو قومانده ای
صومعه الیه
۱۲۰۰ کابونه طبع ۱۲۰۰

فرانز لک حرکات قانون شکنانه لری اتمکای متعدد سفینه لرده عهده برشم . اولکی جبارانه کونی جلال (کره ت)
بری مذاکره بنده کرله زاندره طابور قومانده ای دیولیس قوسیری و مملکت اشراقی مرعته کی قرارگاهه دعوتانیری
قبلا لظهور لده کویا کویا ده فرانز عسکرلرینه نفیسه و هجوم اولینی عتاب و تحقیر این سوزلرده بولدی . اشرف
طرفه لده اسلامک کیمه نفیسه بیدیکه و بالعکس نفیسه و تجاوزک عسکرلرده واقع اولدینی حاله ترائه جبر و سکوف ایلدیک
بولدینی مقابله ای اوزرینه سزا احمد اولرکنده کذب و فشارده بفضیده رحمت و یرک بنده کرله زاندره معوض
قومانده ای لیدیه بیسی نافه رهنده و اشرف بنده ایکی ذاتی قرارگاهه جبارانه . و در حال مملکه آتیه ایدی .
او چی کونه او چی کیمه ده تیره مملکت و جمعی موافق معضده ده طوب و قزاقوز و ماوزلر و مملکه و اهالیه سواحل
مقابلانیده در . مصله صای مملکت و جاهوتی اسفا طدر . جلال سوهی ابره عالم انسانیه مغایر اولر و بیایینی
بوجاهات خونریزانه ده مملکت بر طرفه یا نفقه بر طرفه لظهور لده تحقیر و تحقیرده در . حتی کلوسنده اونه کیدر که جمعی
سپه اولایه جبارانه بیجا نه جنازه ای او چی کوندر سوتاقه اوره سده قلوب آتیه و یلوب فالیدیدر . بنه لکی
مقول و مجرد حاج مقدری ایله حرب دولم نیکنه نه هوزر اکلایه ماسدر . مجوسیه کامله بوساندر . اهلوال مذکوریه
فاسی واقع اولایه اشراقات جلال لمرقده هنده قاسولانده رفاه آتیه دولم اولمقده در . بیخفا افرامده طرفه ده
جبارانه مدافع ایلمده در . بنده کره اهالی اسلامیه مدافعده و زنجیر لک ایچونه تحقیر بونعه فقط هر کس جاه یا سه
کلیدنه کیمه یسوز اکلایه مدع . ارتقا سم حالاً قرارگاهه مجوسدر . فرانز لک مدیت نهالی آتیه باقیمده
اولدقده آجورک خونریزانه ده وضعیه لک ایچور . ارمیده نه خاصه ای اشکال ایلمدر . انیدی مفسنر عیض

سید

*Maraş Mutasarrıf
Vekili Cevdet bey
tarafından 23-24
Kanunusani (ocak)
1336(1920)tarihli
gelen şifre suretini 3.
Kolordu Komutanı
Selahaddin Paşa
tarafından Sivas'tan
harbiye nezaretinde
gönderilmiştir.
Maraş'ta Fransız
işgal kuvvetleri
komutanı General
Keretin Maraş'a
gelişinden sonra
toplantıya
çağırıldığı şehrin
ileri gelenlerini
hapsetmesi
ve verdiği
emirlerle Fransız
kuvvetlerinin
saldırıları
artırmasına dair*

lerek, bu olayların sebepleri üzerinde durulmuş ve bu konuda bir an önce tedbir alınması ve medeniyet dünyasına duyurulması talep edilmiştir. ⁵⁶

Fransızlar, Türklerle er veya geç bir savaşa gireceklerini kabul ettikleri için devamlı olarak Maraş'a takviye birlikler gönderiyorlardı. 7 Ocak 1920'de İslâhiye'den Maraş'a hareket eden bir Fransız birliği Türklerin saldırısına uğradı. Fransızların Maraş'a kuvvet yollamaya devam etmeleri ve yol üzerindeki köylerde ırza tecavüze kadar varan hareketleri, Türklerin sabrını tüketti ve kendilerini savunmaya mecbur etti.

Fransız işgal kuvvetleri bölgedeki kontrollerini kaybetmemek için bir yandan Ermenileri tahrik ederken ayrıca kimi bölgelerde askeri harekette bulunmaya devam ediyorlardı. Nitekim Adana güzergâhında bulunan bazı yerleşim yerlerinde baskı ve zulümlerini artırmışlardı. Nitekim 8 Ocak 1920 tarihli belgede bu mevkiide olan Cephe(Ceceli) ve Sarılar köylerini tahrip edip gençlerine işkence yaparak yağma hareketlerine girişmişlerdi. ⁵⁷

Maraş'ta Fransız ve Ermenilerin Müslümanlara yaptıkları katliamlar dayanılmaz bir hal alıyordu. Fransızlarla birlikte Ermeniler halkı katlediyor, ahali şehirden dışarı çıkamıyor, kasaba top ateşiyle tahrip ediliyordu. Ayrıca Maraş'a yardıma gelen ahali de top ve mitralyöz ateşi nedeniyle şehre giremiyordu. ⁵⁸

General Defieux Maraş'ta çatışmaların artması üzerine General Querette'e karargâhını olayların merkezi olan Maraş'a taşımasını emretti. Bunun üzerine General Querette 20 Ocak 1920 tarihinde 1500 kişilik bir kuvvetle tekrar Maraş'a geldi. General aynı gün şehir ileri gelenlerini topladı ve memlekette güvenliği sağlama görevinin kendisine verildiğini belirtti. General Querette Maraş'a gelişinden sonra şehrin ileri gelenleri ile yaptığı görüşmelerden sonra bir bildiri yayınladı. Generalin yayınladığı bu bildiri aslında kendisinin gelişmelerden duyduğu kaygının bir göstergesiydi. Zira General'in yayınlamış olduğu bildiri çok ağır yaptırımları içermekteydi.

⁵⁶ Özalp, a. g. e. , s. 118.

⁵⁷ BOA, DH. ŞFR. 656/69.

⁵⁸ BOA. BEO. SYS. 345945.

Maraş Şehir Harbi'nin Başlaması

Maraş'ta Fransızlara karşı verilen silahlı mücadele hakkında Maraş Mutasarrıflığının rapor süreterleri.

*Alttaki belge:
1 Şubat 1336/1920
"Fransız bombardımanı sonunda şehirde birçok ev ve işyeri çarşı, pazar, belediye binası ve mevlevihane binaları yangınlar sebebiyle harap olmuş ve yıkılmıştır."*

21 Ocak 1920'de şehirdeki bütün dükkânlar ve pazar yeri kapalıydı. Ancak bu gün şehirdeki Türkler küçük gruplar halinde toplanmış kendi aralarında görüşüyorlardı. Ermenilerin bir kısmı ise yiyecek elde etme telaşına düşmüşlerdi.

Fransız Kumandan General Querette, 21 Ocak 1920'de, Mutasarrıf Vekili Cevdet Bey ve Maraş'ın ileri gelenlerini toplayıp Fransızlara karşı gelmemelerini ve Kılıç Ali'yi ortadan kaldırmaları gerektiğini söyledi. Bu arada General, aynı gün Antep konvoyunun tamamen imha edildiği haberini almıştır. Bu haber zaten gergin olan Generalin sınırlarını iyice bozmuştu. Bir süre sonra General Querette'in çağrısı üzerine toplantıya katılmak üzere Maraş ileri gelenleri karargâha gelmişlerdir. Heyette Mutasarrıf Vekili Cevdet Bey, Jandarma Kumandanı İsmail Abdüllatif Bey, Bayazıdzade Mehmet Bey, Müftü Hacı Mehmet Tefik Efendi, Eytam Müdürü Refet Bey, Karaküçükzade Hacı Mustafa Efendi, Hafız Ali Efendi, Şişmanzade Arif Bey ve Kocabaşzade Hacı Nuri Bey bulunuyordu. Toplantının başlamasıyla birlikte General, toplantıya katılan Maraş ileri gelenlerini doğrudan doğruya suçlayarak kendilerinin Fransız konvoylarına karşı yapılan saldırılara destek verdiklerini söyledi.

General Querette tabur komutanlarına habercisini göndererek hâkim noktalara el konulması emrini verdi. Bu arada Mutasarrıf Vekili Cevdet Bey, Jandarma Komutanı İsmail Hakkı, Mühendis Abdüllatif, Belediye reisi Bekir Sıtkı, Kocabaş Hacı Nuri ve Şişmanzade Arif Beyler'i alıkoyarak diğerlerini serbest bıraktı ve onlardan gidip halkı yatıştırılmalarını istedi.⁵⁹ Toplantıya katılıp da daha sonradan serbest bırakılanlar heyet içerisinde bazı kişilerin general tarafından alıkonulduklarını duyurdular. Bunun üzerine her tarafa haberler

⁵⁹ Akbıyık, a. g. e. , s. 200.

gönderilerek bu durum bildirildi. Maraş'ın önde gelen bazı eşrafının tutuklanması, Maraş halkını endişeye sevk etmiş ve galeyana getirmiştir. Öte yandan Maraş, General Querette'in emriyle top ve makineli tüfek atışına tutuldu. Şehrin batı kesiminde Mercimektepe'de tahkimat yapmaya çalışan Fransızlar, 22 Ocak 1920 günü Mustafa Çavuş kuvvetlerinin baskını karşısında buradan çekilmek zorunda kaldılar. General Querette, teslim belgesi hazırlayıp bunu daha önce rehin aldığı Mutasarrıf Vekili Cevdet Bey, Belediye Reisi Sıtkı ve Jandarma Komutanı İsmail Hakkı'ya silah zoruyla imzalattı. Fakat bu teslim belgesini Kuva-yı Milliye yönetimi kabul etmedi. Şehirde Müslümanlar adeta ölüm kalım savaşı vermekteydi. 23 Ocak'ta Fransızlar şehirdeki top atışlarına devam ettiler. Fransızlar Ermenilerle beraber Maraş İslamlarını kiliselerden top ve mitralyöz ateşine tutmuşlar, şehirde yangın çıkmış ve birçok Müslüman ölmüştü.⁶⁰ Bu arada Mustafa Kemal Paşa 24 Ocak 1920 tarihinde yayınladığı genelge ile Güneydoğu Anadolu ve Kilikya halkına büyük moral veriyordu. Bu genelgede, kolorduların millî kuvvetleri hemen teşkil ve harekete hazır bir hale getirmeleri isteniyor ve çok önemli olan Maraş harekâtının lehte sonuçlanması için de 3. Kolordunun, Maraş'a her hususta yardım etmesi rica ediliyordu. 25 Ocak 1920'de kolordulara ve öteki askeri birliklere gönderilen bir yazıda da millî müfrezelerle mücadeleye başlamanın gerekliliği belirtilmiştir. Zira Maraş'ta durum gündün günde kötüleşmekte ve gerekli tedbirler alınmaz ise şehirde büyük faciaların yaşanmasının kaçınılmaz olduğu Maraş Mutasarrıflığı ve 3.Ordu Kumandanı Selahaddin Bey tarafından gönderilen raporlarda sık sık dile getirilmektedir. Maraş şehri adeta bir abluka altına alınmış durumdadır. Nitekim Fransız ve Ermeni güçleri tarafından şehrin stratejik bölgelerinin kontrol altında tutulması sebebiyle dışardan bir yardım alamamaktadır.

12. Kolordu Komutanı, Adana ve Maraş'taki durumun tahammül edilemez boyutlara vardığını ifade ederek merkezi hükûmetten 26 Ocak 1920 günü acil yardım istedi. Öte yandan Maraş Müdafaa-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti adına Elbistan Heyet-i Merkeziyesi aracılığıyla Dâhiliye Nezareti'ne bir telgraf çekilerek Maraş'ta yaşanan facianın önüne geçilmesi için girişimde bulunulması isteniyordu.⁶¹ Üçüncü Kolordu Komutanı Selahattin Bey, 29 Ocak 1920'de çatışmaların şiddetinin arttığını, Hatuniye, Çavuşlu, Ekmekçi ve Şekerdere mahallelerinin Ermeniler tarafından yakıldığını, Müslüman ahalinin maneviyatının bozulduğunu, çatışmaların şehrin içinde ve giriş noktalarında tüm şiddetiyle devam ettiğini bildirdi.⁶²

1 Şubat'tan itibaren Maraş'ta savaş daha da şiddetlenmiş, Fransızlar tarafından Maraş çarşısı yakılmıştı. 2 Şubat 1920 tarihinde Yörük Selim'i (Kurtoğlu Salim Bey) 3 Şubat 1920 Perşembe günü Millî Nuri, Kümbet Kilisesi'ne yapılan baskın sırasında şehit oldu. 4 Şubat 1920 Çarşamba günü Evliya Efendi beraberindeki çetelerle Taşhan'a saldırmıştı. Taşhan'ı kuşattıkları sırada Arasa Camii civarında düşmanın pususuna düştüler. Bu sırada Evliya Efendi şehit oldu. Cenazesi

60 BOA. HR. SYS. 2544-4/7.

61 Günay, a. g. e. , s. 54-58.

62 Günay, a. g. e. , s. 59.

Acemli Camii avlusuna defnedildi.⁶³ 5 Şubat 1920 Perşembe günü savaş bütün şiddeti ile devam ederken, Ermenilerin çoğunlukta olduğu köylerde Müslüman Türklere yönelik katliam hareketlerine giriştikleri duyuluyordu.⁶⁴

6 Şubat'ta İslâhiye tarafından gelen ve iki topları da bulunan 500 kişilik bir Fransız birliği, Maraş'a 1. 5 saat mesafede millî kuvvetler tarafından durdurulmuş, 300 kişilik bir Fransız birliği, bir dağ bataryası ile şehre yaklaşarak bombardımana tutmuştu. Fransız işgal kuvvetleri ve onlara destek veren Ermeniler gün geçtikçe saldırılarını daha da artırmaya başladılar. Maraş Kuva-yı Milliyesi oluşturduğu mahalle örgütlenmesi ile şehrin farklı yerlerinde açılmış cephelerde olağanüstü bir mücadele veriyordu. Ancak işgal güçlerinin bombardıman ve saldırıları karşısında zaman zaman çaresiz kalan millî güçler mücadele ve mukavemete devam ediyorlardı. Fransız ve Ermeni kuvvetlerinin bu saldırıları sonucu birçok masum halk katledildi. Hayatta kalabilenler de şehirden dışarı çıkamıyor, şehir sürekli top ateşiyle tahrip ediliyordu. Ayrıca Maraş'a yardıma gelen ahali de top ve mitralyöz ateşi nedeniyle şehre giremiyordu.⁶⁵ Şehir merkezi, bir yangın yerine dönmüştü. Çünkü bir taraftan Fransız kuvvetlerinin şehri bombardıman etmesi diğer yandan savaş sırasında intikali sağlamak üzere evlerin ateşe verilmesi şehri harabeye çevirmişti.

Fransızların şehir merkezini bombardımanı 7-8 Şubat'ta da devam etmiş ve böylece kışlada kuşatılmış duruma düşmüş olan Fransızlara bu şekilde yardım edilebilmişti. ⁶⁶ Fransız ikmal kollarının Maraş'a ulaşamaması ve yollarda parça parça yok edilmesi dolayısıyla 8 Şubat 1920'de İslahiye'den Maraş'a Albay Normand komutasında büyük bir takviye kuvveti gönderildi. ⁶⁷ Bu gelenlerle birlikte Fransız kuvveti yarım tümeden fazla bir sayıya yükseldi. İki bin Ermeni ile birlikte mevcutları yedi bine yaklaştı. Bu müfreze gelirken baskına uğratıldıysa da 9 Şubat'ta kente varışı önlenememişti.⁶⁸ Albay Normand kuvvetleri Mercimek Tepe'yi işgal etti. Sıtma Pazarı ve Aksu'ya yerleştirilen toplarla şehir bombardımana tutuldu. Bölgedeki milis kuvvetleri kuzeve, Dereli köyüne kadar çekilmek zorunda kaldılar. Millî kuvvetlerin elindeki mühimmatın çok azalmış olmasının yanı sıra Maraş'a gelen Fransız takviye kuvveti nedeniyle olabilecek Ermeni katliamından korkan halk ve millî müfrezeler arasında bazı dağılmalar ve şehri terk etme olayları görüldü (Kaç Kaç Olayı).⁶⁹ Eşraftan bazı kişiler geri çekilme düşüncesindeydiler. Fransızların

63 Karadağ, *İstiklal Savaşında Maraş*, (1943) , s. 56; Rezzan Ünalp, "Birinci Dünya Harbi Sonunda Maraş'ın İtilaf Devletlerince İşgali ve Maraş Savunması", *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 11 / 22, (Yaz 2018), s. 223-224.

64 Mustafa Kılınç, "Millî Mücadelede Maraş'ta Siyasi ve Sosyal Gelişmeler Ve Millî Mücadelede Maraş Şehitleri" *Asia Minor Studies Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 12, Temmuz 2018 / Volume: 6, Issue: 12, July 2018, s. 181.

65 BOA. HR. SYS. 2544-4.

66 BOA. HR. SYS. 2544-9.

67 Bağdatlılar, a. g. e. , s. 107.

68 Celal Erikan, *Kurtuluş Savaşı Tarihi*, haz. Rıdvan Akın, *Türkiye İş Bankası Yayınları*, İstanbul, 2014, s. 120.

69 Hasan İzzet Altınanıt, *İşgal*, *Babiali Yayınları*, İstanbul, 2016, s. 197.

*Maraş'ın
Fransızların top ateşi
ile bombalanması
üzerine Kuva-yı
Milliye unsurları
ile işgalciler
arasında şiddetli
çarpışmalara, bir
Fransız müfrezesine
yapılan baskına dair
Harbiye Nezareti,
Maraş Mutasarrıflığı
ve Dâhiliye
Nezareti arasındaki
muharrerat*

*BOA,
HR.SYS.
2544/9*

şiddetli bombardımanı üzerine halkın manevi gücü kırılma noktasına gelmişti.⁷⁰ Durumun kötüye gitmesi üzerine Mutasarrıf Vekili Cevdet Bey, Kuşcuoğlu Hamdi, Baytar Müdürü Hüsamettin Türk karargâhına geldiler. Durumun tehlikeli olduğunu ileri sürerek mütareke yapılmasını istediler.⁷¹ Karargâhtakiler şehir de mücadeleye devam etmek ve ölümüne şehri savunmak düşüncesindeydiler.

Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Arslan Bey ve arkadaşları “geri çekilmenin şehirde büyük bir katliama neden olacağını ve yolun Sivas’a kadar açılacağını, Sivas’ın elden çıkacağını ve bunun da millî mücadeleye darbe vuracağını” belirterek direnmek zorunda olduklarını açıkladılar.⁷²

Özellikle Maraş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Arslan Bey savaşçıları teşvik ediyor ve teslim olma fikrini ileri sürenlere bütün gücüyle savaş gayreti aşılama çalışıyordu.⁷³ Fransızlara teslim olmak için ahaliyi teşvik eden ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyetine öteden beri muhalif olan Beyazıtlı ailesinin ısrarı üzerine Doktor Mustafa, General Querette ile görüşmeye gönderildi.⁷⁴

General Querette ile konuşması neticelendikten sonra dönüşte Hınçak Komitesine mensup olan Doktor Artin ve Eczacı Leon’un ihanetine uğrayarak Balcıoğlu Ali ile birlikte şehit edilmiştir.⁷⁵

⁷⁰ *Türk İstiklal Harbi, Güney Cephesi, C. IV, s. 106.*

⁷¹ *Akbıyık, a. g. e. , s. 221.*

⁷² *Altınant, a. g. e. , s. 197-198.*

⁷³ *Türk İstiklal Harbi, Güney Cephesi, C. IV, s. 107.*

⁷⁴ *Akbıyık, a. g. e. , s. 222.*

⁷⁵ *Bağdatlılar, Uzunoluk (1974) ,s. 120.*

*Maraş'ta 29 Ekim
1919 tarihinde
başlayan Fransız
işgali 10-11 Şubat
1920 tarihine
kadar devam etti.
İşgal bölgede kısa
sürede güçlü bir
direniş hareketini
başlattı. Halkın 22
gün geceli gündüzlü
kahramanlık destanı
karşısında Fransızlar
bölgeden çekilmek
zorunda kaldı.
Maraş cephesinde
bulunmuş Fransız
subayları amirlerinde
Maraş'taki direnişin
büyüklüğünü "Türk
Verdünü" olarak
tanımladılar ve
tarihteki büyük
muharrebelerle
karşılaştırdılar.
Fransızlar Maraşta
mağlup olarak
çekilirken Maraşlı
Ermenilerin bir
kısmı da hamileri
Fransızların peşine
takılıp sonu belli
olmayan bir yolculuğa
çıkıldılar.*

Fransızların Maraş'tan Çekilişi

Şehir merkezinde verilen mücadelenin dışında ise şehrin çevresinde belli başlı önemli stratejik noktalarda da çok çetin muharebeler gerçekleşti. Özellikle Karabıyıklı, Pazarcık, Türkoğlu, Araplar ve Harabe çarpışmaları mücadelenin gidişatı açısından çok önemli idi. Şehir ve çevresindeki bu direniş ve mücadele karşısında Fransızlar da geri çekilmeyi planlıyorlardı. Fransız yardım kuvvetleri komutanı Albay Normand, General Querette'e barış hemen sağlanmadığı takdirde geri çekilmeye dair General Dufieux'un emrini iletmişti. General Querette Albay Normand'dan geri çekilmek için 10 Şubat'a kadar beklenmesini rica etti. Fransız işgal güçleri ikmal yollarının tutulması ve Türk çetelerinin aldıkları tedbirler karşısında önemli ölçüde lojistik desteklerini de kaybetmişlerdi. 9 Şubat gecesi saat 21'e doğru Fransız komuta karargâhında General Querette ile Albay Normand bir araya gelerek durumu görüştüler. General Querette Türk kuvvetlerinin bir kısmının dağılıp şehri terk ettiğini ileri sürerek bir süre daha kalmak istedi ise de Albay Normand, durumun ciddiyetini anlayıp çekilme kararı verdi. General Querette bu görüşe katılmak zorunda kaldı ve şehri 10 Şubat gecesi boşaltma kararı aldı⁷⁶. Fransız işgal kuvvetleri bir kısım Ermenilerle birlikte 11/12 Şubat 1920 gecesi şehri terk ederek İslâhiye istikametinde çekilmişlerdir⁷⁷. Fransızların Maraş'ı bırakarak çekilip gitmeleri bütün Maraşlılarda sevinç, onlara güvenen Ermeniler üzerinde ise derin üzüntü yaratmıştı.

12 Şubat 1920'de Kerhan köyünde bulunan Kılıç Ali'ye Fransızların çekildiği haberi verilince Kılıç Ali derhâl Maraş'a gelmiştir. Ya-

⁷⁶ Akbıyık, a. g. e. , s. 220; Ünalp, a. g. e. , s. 108.

⁷⁷ Özalp, a. g. e. ,s. 238; Bağdatlılar, Uzunoluk (1974),s. 113; Gönen, a. g. e. , s. 325; Tuncer Baykara, Milli Mücadele, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. , Ankara, 1985,

Maraş'ın Fransızlar tarafından tahliyesi
(17 Şubat 1920)

(شيفره)

معنه تفرقه

دولتخانه
رقم

۹۰۵۸

خرنزرک عی خیده ده صکده شهره مجردی برافندی مسلح و خدیج سزیک به نو- اربنک بنام
آلبینی و تبصره دینو- الی قدر- خایه و موصفک قوی بر فرزند خافه ابرطلمه بولیدی اسکان و قدره
اکلا سیدی . دونه دنی بیلدی لای اوزره سکون و حضورک تأمینه بزر تمامه فرستایه دینه اینه
خفته بر فرزند خادز و خوی میانه دیرطای و مجرد صکده مددانه الهام اوتی رودی تدار تبه اولوز

اساطیله
ناظر

۱۷

Fransızların Maraş'ı tahliyesinden sonra şehirde yaralılarını bıraktıkları, 8500 Ermeni'nin teslim alındığı, 450 kadar kadın ve çocuğun Kuva-yı Milliye tarafından muhafaza edilmekte olduğu

*BOA, DH.
ŞFR.107/94*

kup Hamdi ve daha bazı Kuvayı millîye komutanları da emirlerindeki müfrezelerle şehre girmişlerdir. Fransızların tekrar gelmeleri ihtimaline göre yeniden tertibat almak birinci derecede önemli görülmüştür. Özellikle Maraş'a giden yollar civarındaki sırtlar üzerinde mevziler hazırlanmaya başlanmıştır. Maraş'ta Zeytin (Süleymanlı) Askerlik Şube Başkanı Binbaşı Cemil'in başkanlığında sıkıyönetim ilan edilmiş ve Divan-ı Harp kurulmuştur. Kılıç Ali Bey, Arslan Bey ve Yörük Selim Bey toplanarak Ermeni askerlerinin ve silahların teslim alınması için heyetler kurmuştur. Bu heyetlerin yaptıkları araştırmalarda kiliselerde ve savunmaya hazırlanmış binalarda yüzlerce silahlı Ermeni ile gece verilen çekilme kararından habersiz 100 kadar Fransız askeri ve çok sayıda silah, cephane teslim alınmıştır. Kilise ve evlere toplu bir hâlde sığınan Ermenilerin mal, can ve namusları tamamen güvenlik altına alınmıştır.

Bu tedbirler sayesinde hiçbir zararlı olay meydana gelmeden Maraş'ta güvenlik ve asayiş çok kısa zamanda sağlanmıştır. Ayrıca alınan tedbirler sayesinde Maraş'ta asayişin çok kısa sürede sağlandığı 3'üncü Kolordu Komutanı Albay Selahattin Bey tarafından, bir rapor şeklinde Ankara'da bulunan Heyet-i Temsiliye Başkanı Mustafa Kemal'e bildirilmiştir.⁷⁸ Mustafa Kemal Paşa'da Maraş'ın düşmanı yenip geri çekilmesine nail olmasından sonra bir tebrik mesajı yayınlayarak Maraşlıları kutladı.⁷⁹ Paşa, aynı zamanda Fransızların geri dönme ihtimalini dikkate alarak tedbirler alınması konusunda çeşitli emirler verdi.⁸⁰

Savaşın bitiminden sonra gerek birlikler ve gerek Kuva-yı Millîye tarafından esir edilen Fransız eratinin hayatının korunması için çok sıkı emirler verilmişti. Yaralılar için de Maraş'ta bulunan doktor ve eczacılar tarafından gerekli sağlık tedbirleri alınmıştır. Fransız

s. 77; *Türk İstiklal Harbi, Güney Cephesi, C. IV, s. 107.*

78 *Türk İstiklal Harbi, Güney Cephesi, C. IV, s. 110.*

79 *Akbıyık, a. g. e. , s. 250-251.*

80 *Nejla Günay, "Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Maraş Yöresinde Sosyal Yapı Değişimleri ve Bu Değişimlerde Ermeni-Fransız Rolü", Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, S. 51, Ankara, 2009, s. 246.*

Maraş'tan çekilen Fransız işgal kuvvetleri ile İlpınar ve Bahçe tarafında şiddetli çatışmaların yaşanması
(19 Şubat 1920)

۱۹
فہرستہ کتابت رجبیہ
شعبہ
عمومی
خصوصی

دولتہ افق قزلباشی
عندہ جملہ فرانسہ قوتہ ایلی پارتی باریک و نہ کلمہ اہالی طرفہ هجوم ایلی بزرگ فرانسہ انجمن انجمنی طویل آئینہ غیا الہی بنماور
مقول برید پرتیہ و لغی و اہالیہ درق شہید بولغنی و فرانسہ بزرگ بد صغیر و فسا رمالہ قاصد قوی فرالیغی اولہ و فتح قودا رود
قوتہ انجمن ۱۹ سالہ تاریخہا شعاریہ علقہ جوبہ نفا رہ جہدہ بدیشہ و طرفہ انجمن صدارتہ انجمنی وہ عرصہ معاونات ایلیہ اولضہ
اولیادہ اور فریادہ عرصہ مدد اولکندر | عہدہ اولکندر | ۱۹ سالہ
۱۹

راہدہ نازی ماہ
منتہا
شعبہ

۱۹

Maraş'ta çekilen Fransız kuvvetlerine İlpınar'daki bahçeden gelmiş olan ahali tarafından hücum edilerek Fransızların açtıkları top ateşine rağmen elliye aşkın Fransız'ın öldürüldüğü, ahalden dört şahit verildiği ve Fransızların pek dağınık ve perişan bir halde kaçtıklarının haber alındığı

**BOA,
HR.SYS.
2544/10**

cesetlerine saygı gösterilerek cesetler gömülmüştür.⁸¹ Nitekim 17 Şubat 1920 tarihli belgede Fransızların Maraş'tan çekilmesinden sonra şehirde yaralılarını bıraktıkları, 8500 Ermeni'nin teslim alındığı, 450 kadar da kadın ve çocuğun Kuva-yı Millîye tarafından koruma altına alındığı ifade edilmiştir.⁸²

Maraş şehrinin yarısı yanmış ve üçte biri de top mermileriyle yıkılmıştı. En büyük on mahalle tamamen yıkılmış, 8 cami, 10 kilise, 15 okul ve Maraş Kışlası yakılmıştı.⁸³ Yaralılar, şehrin doğu ve batı mahallelerinde açılan iki hastaneye kaldırılmış ve askerî doktorlar tarafından tedavi altına alınmıştır. Bu çalışmalarda o sırada Maraş'ta bulunan Amerikan Kızılhaç Heyetinin de yardımları olmuştur.⁸⁴

Fransızlar bölgeden çekildikten sonra tasaya düşen Ermeniler, Türklerin kendilerine şefkatle muamele ettiklerini görünce af dilemişler ve Türk makamlarıyla İtilaf Devletleri temsilcilerine başvurarak Fransızları suçlamışlardır.⁸⁵

Savaşın yıkıcı etkilerini şehirde bulunan Müslümanlar ve Ermenilerle birlikte hissedenden Amerikalılar da Maraş Mutasarrıflığına bir dilekçe yazarak canları ve Amerikan müesseselerinin korunması talebinde bulundular. Bunun üzerine savaşın sona ermesiyle Maraş'ta önemli görevler üstlenip güvenliği sağlamaya devam eden Kuvayı Milliye, Maraş'taki Amerikalıların güvenliğini sağlama sorumluluğunu da üstlenmiştir.⁸⁶ Fransız işgal güçleri verdikleri karar üzerine bölgeden çekilmişlerdir. Ancak çekilen Fransız kuvvetleri serbest bırakılmamış, İslahiye'ye kadar takip edilmişlerdir.⁸⁷

Fransızlar daha ileride Belpınar köyüne ulaştıklarında, Bahçe

81 *Türk İstiklal Harbi, Güney Cephesi, C. IV, s. 109-110.*

82 *BOA. DH. ŞFR. 107/94.*

83 *Türk İstiklal Harbi, Güney Cephesi, C. IV, s. 110; Saral, Vatan Nasıl Kurtarıldı, s. 203; Günay, "Millî Mücadelenin İlk Zaferi..." s. 62.*

84 *Türk İstiklal Harbi, Güney Cephesi, C. IV, s. 110.*

85 *Türk İstiklal Harbi, Güney Cephesi, C. IV, s. 110-111.*

86 *Günay, "Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Maraş Yöresinde Sosyal Yapı Değişimleri..." s. 240.*

87 *Erikan, a. g. e. , s. 120-121.*

←
*Fransız generalinin
Maraş'ta işkence
ve yirmi gün
hapsettiği ve daha
sonra Adana'ya
gönderdiği zevattan
donmuş olarak yolda
bıraktığı Jandarma
Tabur Kumandanı
İsmail Hakkı
Efendi'nin vefat
ettiği, diğerlerinin
kurtarılması için
gerekli teşebbüslerin
devam etmekte
olduğu*

*BOA,
DH. ŞFR.
658/76*

ilçesinden gelen halk Fransız güçleri ile çatışmaya girişmiştir. Bu çatışmada Fransızların topçu ateşlerine rağmen 50 kadar Fransız öldürülmüştü.⁸⁸ Maraş'ta şehir içi çatışmaların durmasından sonra önemli bir olay olmadı. Savaşın sona ermesinden sonra bölgedeki genel vaziyet hakkında Maraş Mutasarrıf Vekili Cevdet ve Kuvayı Milliye Kumandanı Kılıç Ali Bey tarafından 22 Şubat 1920 tarihinde bir açıklama yapılmıştır. Bu açıklamaya göre: Maraş'ın vaziyetinde endişe edici bir durumun olmadığı, şehrin sükûna kavuştuğu, iâşe ve iskân sıkıntısının devam ettiği, bin kadar Ermeni'nin kiliselerde ve hükûmet dairelerinde muhafaza altında tutulduğu, askeri kuvvetlerin ve jandarmanın asayişini temin etmeye yeter durumda olmadığı belirtilmiştir.⁸⁹ Fransızlar Maraş'ı terk ederken Belediye Başkanı Bekir Sıtkı, Kocabaş Hacı Nuri, Şişmanzade Arif, Mühendis Abdüllatif Beyler ile Maraş Jandarma Komutanı İsmail Hakkı Bey'i esir edip beraberlerinde götürdüler. Daha sonra Jandarma Komutanı İsmail Hakkı Bey, soğuktan etkilenerek yolda yürüyemez hâle gelince Fransızlar onu götürmekten vazgeçerek yolda bıraktı. İsmail Hakkı Bey, Fransız birliklerini takip eden Türk kuvveleri tarafından bulundu. Ancak el ve ayakları donmuş bir vaziyetteydi. Maraş'a getirildikten sonra tedavi edilmeye çalışıldıysa da başarılı olunamadı ve 22 Şubat 1920 tarihinde vefat etti.⁹⁰ Diğer tutuklular ise daha sonra Mustafa Kemal Paşa'nın Harbiye Nezareti'ne telgraf çekmesiyle hükûmetin girişimleri ve Amerikalı Amiral Bristol'un gayretleriyle serbest kaldı. Fransa'nın Beyrut Genel Komutanı General Gouraud Türk tutsakları Ağustos 1921'de serbest bırakacaktır.⁹¹

88 BOA. HR. SYS. 2544/10; *Türk İstiklal Harbi, Güney Cephesi, C. IV, s. 109.*

89 BOA. HR. SYS. 2544/11.

90 BOA. DH. ŞFR. 659/76; Akbıyık, a. g. e. , s. 226; Bağdatlılar, *Uzunoluk (1974), s. 113; Günay, "Millî Mücadelenin İlk Zaferi..." s. 60; Ünalp, "Birinci Dünya Harbi Sonunda Maraş'ın İtilaf Devletlerince İşgali..." s. 227.*

91 BOA. DH. ŞFR. 659/76; Gönen, a. g. e. , s. 325; Akbıyık, a. g. e. , s. 230. *Nejla Günay, a. g. m. , s. 60; Ünalp, a. g. m. , s. 227.*

Fransız işgal kuvvetlerinin Maraş'tan çekilmesinden
sonra şehirde asayiş ve güvenliğin sağlanması
(22 Şubat 1920)

۵

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
ذی القیلتین

"مرحله ششمه مانده باشه بخایره"

مادّه باشه کمدوار

س
س
س

مقدون وکیل جودت و قوای میده قومانده از قلی علی کبد حاض در افق
وضعت حافظه لواقف با سلطان معلوماً آنقدر اریطک در
محدیک حالده لوانک وضعیت حافظه نه مویبانه بی بر حال بودر ستر سکونه و سکونت ایچف در
انجه احاشه و سکله بحالی وارد در برهونه اسلام و فرسیاند خاندن و اعاشه سز قاطعه قارده بود
قیانه نغینه بر طرند ماده غذایه و محروقات کله مانده و خردت سوبه قدما مقده در محلت
برکونا اموال تجاریم و غذایه هجانه قاطعه کبی در سکونیک قدر ارضیه بودنک شیفه ده وعه
اولدین اوزنه کیلارده و حکومت تحت محافظه ده در بودند سربست بر اعلیٰ محله مقدمه
وقوعه قور قوطق و الی سلاج طوآنک اصلاح ده، فزیزه و ارضیه الحی قنده
اندیه ملاحظه در سینه قوطق در فزیزک بر ایه تدار مقدمه فکرنه اولد قدی و عد
جلب اچکده بولند قدیم سولیمک و بونجه هجانه حاصل اولق در ارضیک تحلی حاله
اکر سینه خانه لر قاطادینجه و راند رنده ایه یار بر حالده اولادینجه و هنوز نغینه
اولانه راند ارم قومانده ده کلکلیک بر فضاله چیقار بجه ارضیه بر مقدمه وقوعه
تایمه سکونه و آسایه موصیت معلوم مستعد در بورای آسایه مانور اطقه درت موجودی
بر طابور نغینه کلکله ایه ده بوده تایمه مصلحه کافی دکلر مع هذ اچکله اده نور و
شیفه ده تفصیلات وارد در آکا کوره اراده کزی مرعکله دیک فداکت قابل اتمام
اولادینجه آکا کوره بولک فداکارمه و چاره ره مراجعت بولرس و تدار بر مقدمه موصیه شایعه
ایه کمدیه تدابیر قطعیه و عاجله اتحادی و اول و آفر عهده ایدیکم و جهله اقتدارم خوقه اولاد
بر بار غنیمت اوز زنده رضفا استه عام ابرم افق

امده بفضه - ۲۲
۲۲

*Maraş'ın
vaziyetinde
endişe verici bir
durum olmadığı,
şehrin sükûna
kavuştuğu, iaşe ve
iskân buhranının
devam ettiği, bin
kadar Ermeni'nin
kiliselerde
ve hükümet
daiirelerinde
muhafaza altında
tutulduğu, askeri
kuvvetlerin
jandarma asayişini
temin etmeye
yeterli durumda
olmadığına
vesaireye dair
Maraş Mutasarrıf
Vekili Cevdet ve
Kuva-yı Milliye
Kumandanı Kılıç
Ali Bey tarafından
gönderilen malumat*

**BOA,
HR.SYS.
2544/11**

Fransızların Maraş'a Geri Dönme Çabaları

Fransızlar Maraş'ta uğradıkları yenilgiyi bir türlü hazmedemiyorlar şehre tekrar dönmenin planlarını yapıyorlardı. Çünkü Fransızların Maraş'tan çekilmesi itibar kaybetmelerine sebep olmuştu.⁹² Üstelik Maraş'ın kurtuluşundan sonra umut ve cesaretleri artan Urfalılarla Antep'ilerin Fransızlara karşı millî galeyenlerinin artması ve Fransızların Mersin'e yeni birlikler çıkarmaya başlaması üzerine düşmanın Maraş'a geri gelmesiyle ilgili tereddütler arttı.

Zira General Querette giderken geri döneceği hususunda Maraşlıları tehdit etmişti.⁹³ Ayrıca Suriye'de Fransızları istemeyen Arapların burada millî bir direniş başlatmaları da Fransızların tekrar gelmesi konusunda Maraş'ta endişe ve huzursuzluğa sebep oldu.⁹⁴ Mustafa Kemal de askeri kişiliğin verdiği bir öngörüyle bu durumun farkındaydı. Bundan dolayı Fransızların Maraş'a yapabilecekleri geri dönüş hareketlerini önlemek için birinci hat olarak Bahçe-Belpınar ve Belpınarın doğusundaki dağlarda, ikinci hat olarak Gavur Gölü tarafında, üçüncü hat olarak da Maraş'ın güneyindeki boğazda millî müfrezelelerin bulundurulmasının uygun olacağı görüşündeydi.

Fransızların geri gelme ihtimalleri düşünülerek 1875-(1300) arası doğumlular silahaltına alınarak ihtiyat subaylarının kumandasında yeni taburlar oluşturuldu.⁹⁵ Bu taburlar hem Maraş'ın güvenliği hem

⁹² Yavuz, a. g. e. , s. 58.

⁹³ Gönen, a. g. e. , s. 230.

⁹⁴ ATASE, İSH, Kutu 1320, Gom. 72, Bel. 72-1.

⁹⁵ Günay, "Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Maraş Yöresinde Sosyal Yapı Değişimleri...", s. 245.

*Fransızlara
düşmanlığın
sona ermesinin
memleketin
selameti için
gerekli olduğundan
Maraş'ta
Fransızların uğradığı
hezimetin tamiri
için sevk edilecek
Fransız müfrezesinin
ahaliye intikam
için gelmediğini
göstereceğine
dair Harbiye
Nezaretinden Maraş
Mutasarrıflığına
çekilen telgraf*

*BOA,
DH. ŞFR.
108/56*

de işgalin devam ettiği Adana ve Antep çevresinde görev aldılar.⁹⁶ Fransızların Maraş'a geri gelme teşebbüsleri buranın cemaat liderlerini endişelendirdi. Çünkü Fransız işgali Müslümanlar gibi Ermenilerin de kayıplar yaşamasına sebep olmuştu.

Savaş sonrasında şehirde yaşanan bazı zorluklar da Fransızların geri dönme ihtimalinin tartışılmasına yol açtı. Bunlardan biri de Maraş'ta kalan Ermenilerin iaşesinin temininde sıkıntılar yaşanmasıydı.⁹⁷ İaşe temininde zorluk yaşayan Dâhiliye Nezareti tarafından Fransa nezdinde girişimlerde bulunulması sonucunda Fransızlar birtakım şartlar öne sürerek yardımda bulunabileceklerini ifade ettiler. Bu durum üzerine Harbiye Nezaretinden Maraş Mutasarrıflığına 11 Mart 1920 tarihinde bir telgraf gönderilmiştir.

Bu telgrafta özetle "Fransızlarla düşmanlığın sona ermesinin memleketin selameti için gerekli olduğundan Maraş'ta Fransızların uğradığı hezimetin tamiri için sevk edilecek Fransız müfrezesinin ahaliye intikam için gelmediğini " belirtilmiştir.⁹⁸ Ancak bu talep ve uyarılara rağmen başta Maraş Mutasarrıf Vekili İrfan Bey ve diğer yerel görevlilerle askeri yetkililer ne olursa olsun Fransızların yeniden Maraş'a girmesine müsaade etmeyeceklerini bildirdiler.⁹⁹

Mustafa Kemal ise İrfan Bey'in fikrine katıldığını, Fransızları Maraş'a davet etmenin millete hakaret demek olacağını belirtti. Mustafa Kemal'in bu girişimi ve yerel yöneticilerin de buna destek vermesi ile Fransızların yardım bahanesiyle Maraş'a tekrar dönme teşebbüsleri önlenmiş oldu.¹⁰⁰

⁹⁶ Bağdatlılar, *Uzunluk* (1942), s. 113.

⁹⁷ Kerr, *a. g. e.*, s. 201-202.

⁹⁸ BOA, DH, ŞFR. 108/56.

⁹⁹ Akbıyık, *a. g. e.*, s. 255-259.

¹⁰⁰ Akbıyık, *a. g. e.*, s. 231; Günay, "Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Maraş Yöresinde Sosyal Yapı Değişimleri...", s. 245-246.

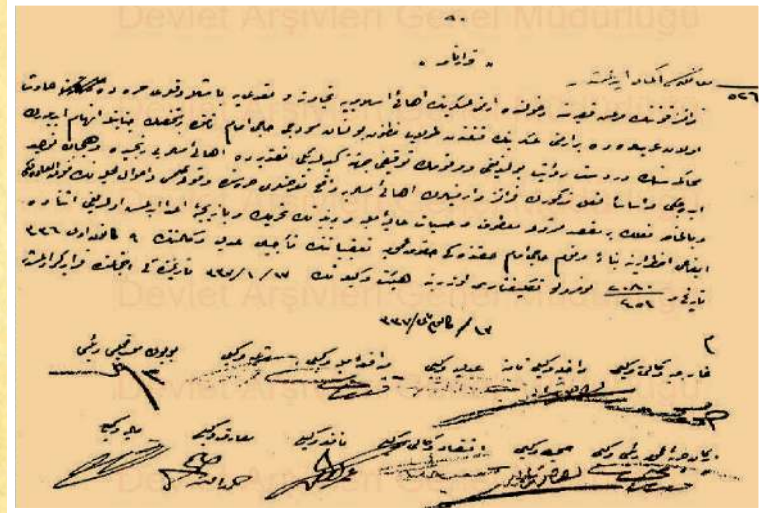
Sütçü Hacı İmam'ın Amme Hukuku Soruşturması

Maraş'ta Fransız işgalinin başlamışından iki gün sonra 31 Ekim 1919 tarihinde Uzunoluk Hamamından çıkan Türk kadınlarına yapılan saldırı ve tecavüz karşısında Sütçü Hacı İmam saldırıda bulunan Fransız üniformalı Ermeni askerlerine karşı silahını doğrultarak ateşlemiş ve bir Ermeni askeri ölümlük bir de mecruh olmuştur. Sütçü İmam bu hareketi ile Türk namus ve haysiyetine uzanan elin kırılacağını gösterirken aynı zamanda Maraş Millî Mücadelesi'ni başlatan ilk kıvılcım olmuştur. Hakkında takip kararı çıkarılan Sütçü İmam, Adliye Vekâletinin TBMM' ye yaptığı teklifiyle işlediği suçun bir vatansever olarak, millî şuur müdafaa hissiyatı sonucu vuku bulduğu gerekçesiyle yeni bir kararla takibatı tecil edilmiştir.¹⁰¹

←
Fransız kuvvetlerinin Maraş'a girişinde bir Ermeni askerinin öldürülmesi olayından sanık Sütçü Hacı İmam adlı kişiyeye dair Amme Hukuku kovuşturmasının ertelenmesi

BCA,
30-18-1-1
/2-28-12

Sütçü Hacı İmam'ın Amme Hukuku Kovuşturmasının Ertelenmesine Dair Kararname¹⁰²

101 BCA. 30. 18. 1. 1. 2. 28. 12; BOA, HR, SYS. 2543-7/10, 30, 72. ; E. Z. Moroğlu, *Millî Mücadelede Maraş'ta İz Bırakan şahsiyetler, Kahramanmaraş, Sütçü İmam Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015, s. 85, Ek-25.*

102 BCA. 30. 18. 1. 1. 2. 28. 12

Cephede Şehit Edilen Telgrafçı Süleyman Çavuş'un Ailesine TBMM Tarafından Maaş Bağlanması

Millî Mücadele Döneminde Ayıntap ve Maraş bölgesinde telgraf çavuşu olarak harp esnasında telgraf hattının tamir ve ıslahında çalışan Süleyman Çavuş Fransızlara esir düşmüştür. Kendisi şehit edilmiş cesedi yakılarak kemikleri telgraf direğine asılmış yanmış eline de telgraf teli verilmek suretiyle teşhir edilmiştir. Şehit Süleyman Çavuşun ailesine maaş tahsisi için gerekli işlemlerin tamamlanmasından sonra zevcesi Hatem Hanım'a aylık 250 kuruş maaş bağlanması hususu Maliye Vekâleti Muhassasatı Zatiye Müdüriyetinin tezkiresi üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisi İcra Vekilleri Heyetinin 28. 06. 1337 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır. ¹⁰³

Millî Mücadele'nin henüz devam ettiği, Cumhuriyet'in ilan edilmediği bir dönemde TBMM Hukûmeti, bir taraftan Millî Mücadele hareketini sürdürürken diğer taraftan da hukûmet olmanın gereği olarak birçok sorunun üstesinden gelmeye çalışmıştır. Bu dönemde bazı düzenlemelere gidilmiştir. Bu çerçevede millî menfaati temin etmek ve sosyal yardım konularıyla ilgilenmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi ilk defa olarak, 2 Mayıs 1920 tarihinde çıkardığı "Büyük Millet Meclisi İcra Vekillerinin Suret-i İntibahına Dair Kanun" ile Millî Mücadele Döneminde "Muâvenet-i İçtimâiye" adlı bir müessese kurmuştur.

Bu müessese, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin sosyal politika takip etmesinin ilk adımı olarak görülebilir. Ayrıca 25 Temmuz 1920 tarihinde Hidemat-ı Vataniye Tertibi'nden münasip miktarda bir maaş bağlanması için bir kanun layihası tertip ve tanzimi hususunun Müdafaa-i Milliye Vekaleti'ne havalesine karar verilmiştir. Kanun layihasından başka, münferit olarak çıkarılan kararnamelerle de şehit ailelerine maaşlar bağlanmıştır. Millî Mücadele'de muhtelif tarihlerde şehit olanların ailelerine maaş bağlanmıştır. ¹⁰⁴

Millî Mücadele'nin henüz devam ettiği, Cumhuriyet'in ilan edilmediği bir dönemde TBMM Hukûmeti, birçok şehit ailesine maaş bağlamıştır. Bu belge de Fransızlara esir düşüp şehit edilen Telgraf Çavuşu Süleyman'ın ailesine maaş bağlanmasını gösteriyor.

*BCA,
30-18-1-1
/3-26-5*

¹⁰³ BCA,30-18-1-1/3-26-5.

¹⁰⁴ Konu ile ilgili geniş malumat için bkz. , Necdet Hayta- Tuğba Belenli, Millî Mücadele Dönemi'nde Türkiye Büyük Millet Meclisi Hukûmeti Tarafından Uy-

Millî Mücadele Döneminde zarar Gören Adana, Mersin, İçil, Kozan, Maraş ve Gaziantep Şehirlerine Yardım Yapılması

Millî Mücadele döneminde işgale uğrayan Adana, Mersin İçil, Kozan Maraş Gazi Ayıntap livalarında işgalden dolayı ortaya çıkan zarar ve ziyanın tespiti için yerel düzeyde Heyeti Muhtelite-i Maliye oluşturulması için Mersin Milletvekili Selahattin bey tarafından 22. 12. 1921 tarihinde TBMM'ye verilen tahrir, 31. 12. 1921 tarihinde TBMM'i tezkiresiyle gönderilmiş ve İcra vekiller Heyetinin 15. 01. 1920 tarihli toplantısında okunmuştur.¹⁰⁵ Millî Mücadele'de düşman istilasından dolayı birçok bölgenin harap olması ve ahalinin göçe mecbur olması yüzünden servet ve ürünler tamamen yok olmuştur. Bu durum karşısında bazı kalıcı tedbirlerin alınması zorunluluğu ortaya çıkmıştır. TBMM'de de konu kimi milletvekilleri tarafından gündeme getirilmiştir. Savaşın sona ermesinden sonra işgal altında kalan birçok yerleşim yeri harabe haline gelmişti. Savaşın yıkıcı etkilerinin kısa süre içerisinde sona ermesi kolay değildi. TBMM'de ülkenin durumunu tespit etmeye yönelik bu çalışmalar daha sonraki süreçte alınacak kararları ve uygulamaları doğrudan doğruya etkilemiştir. Zira bu dönem hükümetler şartların ve ekonomik durumun izin verdiği çerçevede savaşın ağır etkisi altında kalan bu yerleşim yerlerine yardım elini uzatmış ve bu yerlerin durumunu iyileştirmek üzere ulusal ve yerel düzeyde sosyo-ekonomik programları hayata geçirmişlerdir.

Adana, Mersin, İçil, Kozan, Maraş, Ayıntap livalarında işgal sebebiyle meydana gelen zarar ve ziyanın tespitine dair Mersin Milletvekili Selahattin'in önergesi

*BCA,
30-10/5-
28-21*

gülanen Sosyal Politikalar, TTK, Belleten Cilt : LXXX, Sa. 287 Nisan 2016, Ankara, 2016,s. 280,293 (279-305).

105 BCA. 30-10/5-28-21.

Maraş Adının Kahramanmaraş Olarak Değiştirilmesi

Maraş'ın kurtuluşunu bir telgrafla kutlayan Mustafa Kemal Paşa, bu telgrafta Maraş'ı "kahraman" sıfatı ile birlikte kullanmak suretiyle onurlandıran ilk kişi oldu. Mustafa Kemal Paşa Maraş Müdafa-i Hukuk Cemiyeti ve Belediye riyasetine gönderdiği tebrik telgrafında şunları söyledi: "Batı medeniyetinin lideri olduğunu iddia eden Fransızların zulüm ve yolsuzluğuna ve 10 yıldan beri hâkimiyetini yok etme hareketine karşı milletimiz silahla müdafaaya mecbur olmuştur. 20 güne yakın bir zaman zarfında Ermenilerle birleşen Fransız kuvvetlerine her türlü mahrumiyet içinde karşı koyan ve başarılı olan Kahraman Maraşlıları bütün memleket namına tebrik ederiz. Maraşlıların bu kahramanca müdafaaları ile millet davasının azamet ve yüceliğini, milletimizin yaşamak, bağımsız olarak yaşamak hususundaki iradelerini bütün dünyaya karşı ilan ettiler. Şehitlerimize dualar, kahramanlarımıza hürmetler, selamlar" dedi.

*Maraş'ın
Kahramanmaraş
unvanı ile
genişletilmesinin
münasip
görüldüğü telgraf*

*BCA,
30-10/66-
439-22*

TBMM'nin açılmasından sonraki süreçte Maraş'ın adının "Kahramanmaraş" olarak değiştirilmesi gündeme geldi. Dâhiliye Nezareti konuyla ilgili olarak "Esbab-ı Mucibe Layihası" hazırladı. Buna göre; Maraşlıların Millî Mücadele'deki fedakârlığı ve kahramanca mücadelesinden söz edilmiş ve Maraş çiftçi murahhasaları İktisat Kongresi'ne müracaat ederek Maraş'ın adının "Kahramanmaraş" olarak değiştirilmesini talep etmişlerdir.

Bunun gerekçesi olarak ise Anadolu'nun güneyinde yer alan Maraş livasının işgale uğradığı, ancak Maraşlıların buna karşı çıkarak kahramanca bir mücadele sergiledikleri, bütün imkânsızlıklara rağmen düşmanı şehirlerinde barındırmadıkları, bunun işgale uğrayan diğer şehirlerde de direniş azim ve kararlılığını artırdığı, Maraş'ın millî mücadele ruhunun oluşmasında çok büyük bir rol oynadığı belirtildi. İşgalciler tarafından kuşatılmış Gaziantep'in kurtuluşunda da Maraşlıların önemli hizmetleri olduğu ifade edildi. Bu büyük başarıyı gösteren

Heyet-i Temsiliye adına Mustafa Kemal
Kahramanmaraşlıları tebrik ediyor
(12 Şubat 1920)

ع .

صورت

بصورتی قرابتی نتیجی ایله اوزره لقبی مکرر اخصی بوردور

۱- مدونه فالدی نظم و لغت خفایتی آلاسه عتی فرده شوز کدی کوه قویب
بیر مانه بی قاه واقعه ایرون سولی قرائت لرد آندن نیلج و نسلط
انجکوی خوخوا ارشدلو اونا تحفه ایله کیمی دخی اصل
انقائده مهوراً قراره بچور ایله مهورین مبلرین اخصیه موفه
اولمک در .

۲- عادی بلانرد با بوی ایله انقیزر نسبتیه قطبیه مبلرین سنده
با بوی و نه قف عکس لینی کیه ک بیغض انقده لایب و سینه بچور
ارشدور . اسکیتمده بیضیه انقیز فوزه انقده ایله نیلج
واستیارین ماضی لاندور . اسنا چونده الی ندرک ربه زه ندرک ایله
در عاده کیه بکدی سوبجدر . عیلم علی و خوی مبلر قداکارانه انقده
مبارکده الهه ایله انجو موفضیاتی نیتیر و بونویه و طمخیز استخدی
واستقلال مبلرک ایله دایره تنی ایدر انق

لقب تحفه مانه
مجلس

۲۶/۱۰

İsmail Gâlibî MÜT. Ü. A.
İstanbul 1920

Heyet-i Temsiliye Başkan Mustafa Kemal, Maraş Müdafaa-i Hukuk Cemiyetine ve Belediye başkanlığına gönderdiği kutlama mesajında “Yirmi güne yakın bir zaman zarfında Ermenilerle birleşen Fransız kuvvetlerine her türlü mahrumiyet içinde karşı koyan ve muvaffak olan Kahraman Maraşlıları bütün memleket namına tebrik ederiz. Maraşlılar bu kahramanca müdafaları ile millet davasının yüceliğini, milletimizin yaşamak, müstakilen yaşamak hususunda ki iradelerini bütün dünyaya karşı ilan ettiler. Şehitlerimize dualar, kahramanlarımıza hürmetler” diyerek Maraşlıları tebrik etmiştir.

şehrin “Menakıb-ı Tezkiri” için “Kahraman” unvanını hak ettiği ifade edildi. Dâhiliye Vekaleti, Dâhiliye Vekili Ali Fethi Bey’in bilgisi dâhilinde ve bu gerekçelerle bir kanun müsveddesi hazırlayarak 29 Mart 1923 [29/03/1339] tarihinde 1277/10689 numaralı kararla Hüseyin Rauf Bey başkanlığındaki İcra Vekilleri Heyeti’ne sundu. Ancak İcra Vekilleri Heyeti’nin 29/03/1923 tarihli toplantısında, taslağın kanunlaştırılmayarak iade edilmesine karar verilmiştir.¹⁰⁶ Maraş 1973 yılına kadar “Kahramanlık” unvanını almaya muvaffak olamadı.

Daha sonraki dönemde bu mesele tekrar gündeme getirilmiştir. Nitekim 1969 yılında Maraş milletvekilleri İbrahim Öztürk ve Mehmet Zekeriya Kürşad’ın Maraş ili adının “kahraman” olarak değiştirilmesine dair vermiş olduğu kanun teklifi sonucu isim değişikliği meselesi, hem Millet Meclisi ve hem de Cumhuriyet Senatosu gündemine alınmıştır. Kanun teklifi hakkında Millet Meclisi İçişleri Komisyonu olumlu, Cumhuriyet Senatosu ise olumsuz rapor hazırlamışlardır. Hem kanun teklifi ve hem de raporlar, her iki mecliste de ayrı ayrı görüşülmüş ve oylanmış ancak farklı sonuçlar çıkmıştır. Kanun teklifi öncelikle Millet Meclisinde kabul edilirken Cumhuriyet Senatosunda reddedilmiş ve Millet Meclisine iade edilmiştir. Daha sonra TBMM’de yeniden gündeme alınan bu teklif 6 Şubat’ta Mecliste müzakere edilerek tamamlandı. Bu görüşmelerde Cumhuriyet Senatosunun ret kararı kabul görmemiş ancak Anayasanın 92. maddesinin 8. bendine göre 226 kabul oyununun çıkması zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Yapılan oylamada yeter sayısına ulaşılmıştır.¹⁰⁷ Bu suretle Türkiye Büyük Millet Meclisinde evvelce kabul edilen metin kanunlaşmıştır.¹⁰⁸ TBMM’nin 7 Şubat 1973 tarihinde aldığı 1657 numaralı kararla şehrin adı “Kahramanmaraş” olarak değiştirilmiştir. Kanun 12 Şubat 1973 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.¹⁰⁹

¹⁰⁶ BCA. 030. 10. 66. 439. 22; Bu konuda malumat için bkz. , Nejla Günay, “Millî Mücadelenin İlk Zaferi...” ss. 47-74.

¹⁰⁷ TBMM Tutanak dergisi, 3. D. , 33. C. , 52. B. , s. 147-148; Bu konuda geniş malumat için bkz. , Mustafa Bıyıklı, “TBMM Tutanaklarına Göre Maraş İli Adının “Kahramanmaraş” Olarak Değiştirilmesi”, Uluslararası Cumhuriyet Döneminde Maraş Sempozyumu, 15-16 Kasım 2013, Kahramanmaraş, Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, Kahramanmaraş, 2014, ss. 138-164.

¹⁰⁸ TBMM Tutanak dergisi, 3. D. , 33. C. , 52. B. , s. 183, 259-262.

¹⁰⁹ T. C. Resmî Gazete, Sayı 14446, 12 Şubat 1973.

Maraş'ın kurtuluş yıl dönümü kutlamaları

(09 Mart 1949)

Maraş Kurtuluşunun 19 uncu Yıldönümünü bayramı kut- lama programıdır.

1 — Şubatın 11 inci Cumartesi günü öğleden itibaren 12 ci Pazar günü akşamına kadar şehrin her tarafı bayraklarla donatılacak ve Belediye icabeden yerleri Elektrikle tenvir edecektir.

2 — 11 Şubat cumartesi günü saat 20 de Halkevi salonunda Halkevi temsil kolu tarafından bir müsamerelerilecektir.

3 — 12-2-939 Pazar günü sabahlayın saat 6.30 da başlamak üzere bir makineli tüfek takımı kalede 9.30 a kadar aralıksız ateş edecektir. Bu esnada kalede on kişilik bir milis kıtası bulunacak belediye önündeki milisler kaleye hücum ederken bu 10 kişilik bir milis kıtası bulunacak belediye önündeki milisler kaleye hücum ederken bu on kişilik milis düşman askerini temsil etmiş bulunacaktır.

4 — Büyük Camide saat 8 de mevlüt okunacak 9 da bitmiş olacaktır.

4 — Mevlüt bitince Belediye önünde toplanmış bulunan milisler kaleye hücum ederek boş olan sancak direğine Türk bayrağını çekecekler ve orada milis takımları birleşerek ve kaledeki bayrak yanında 8 kişilik bir takım bırakarak hükümete gidecekler ve hükümete de Türk bayra-

— 5 —

de söylev ve şiirlerden sonra bir geçit resmi yapılacak ve şehidliğe hareket edilecektir.

10 — Bütün esnaf cemiyetleri bu törene ellerinde bayrakları olduğu halde iştirak edeceklerdir. Belediye ve Ticaret Odası bu işle meşgul olacaktır.

11 — Şehre yakın köylerden de bir kısım halk millî kıyafetlerle bu törene iştirak edeceklerdir. Bunların temini de jandarma birlik komutanı yüzbaşı bay Şevki Pamire aittir.

12 — Şehir dahilindeki C. H. P. Ocakları 11 Şubat cumartesi gününden itibaren davul zurnalarla halka bayramı ilân ve bayram günü her ocak en aşağı on milis ile bu bayrama iştirak edeceklerdir.

Milislerin idaresi ihtiyat subayı-bay Abdullaha aittir.

13 — Şehidliğe aşağıda yazılı sıra üzerine gidilecektir.

A- Askerî kıta, Milisler, İlbay, Tabur komutanı Şarbay, Hükümet, Parti erkânı, memurlar, Orta okul, İlkokullardan sınıf müfessilleri esnaf cemiyetleri, halk.

14 — Şehidliğe Parti, Belediye ve Halkevi namına birer çelenk konacaktır.

15 — Şehidlikte yapılacak törenin intizam dahilinde olmasını 8 inci maddede yazılı heyet temin edecektir.

16 — Çelenkler konduktan sonra öğretmen bay Ali Aşar, Öğretmen bay Mehmet Somer tarafından birer şiir okunacaktır.

17 — Gerek kaleye ve gerek şehida anıtı önüne birer kürsü konacak, bu kürsüler de mümkün olduğu kadar tez-

— 4 —

ğün asarak millî oyunlar oynayarak Belediye önüne gelecektir.

6 — Milisler Belediye önüne toplanmış olan subaylar, askerî kıta, talebeler, memurlar, Partili ve Halk (Hava müsait olduğu takdirde) kaleye çıkacaklar, kalede kroki mucebince herkes yerini aldıktan sonra şarbay tarafından bayrağın istiklâl madalyası takılacak ve bu esnada muzika istiklâl marşı çalacaktır.

İstiklâl marşından sonra Halkevi Reisi Ali Rıza Çuhadar ve istiklâl ilkokulu başöğretmeni Rubi Şenel, Öğretmen oğuz Aşar taraflarından nutuklar verilecek ve okul talebeleri tarafından da şiirler okunacaktır.

7 — Hava Cumhuriyet alanı olan kaleye Çıkılmıyacak darcede müsait olmadığı takdirde asker, Talebe, memurlar ve Halk belediye önünde hazırlanacak krokiye göre yer alacaklar. Milisler kaleye bayrak çekince Şarbay beraberindeki 8 kişilik bir heyetle kaleye giderek bayrağın istiklâl madalyasını takacak ve bu heyet belediye önüne tekrar inince 6 ncı maddede yazılı şahıslar tarafından söylenecek olan söylevler verilecek ve şiirler okunacaktır.

8 — Gerek kalede ve gerekse Belediye önünde yapılacak merasimde askerî kıta, talebelerin, memurların ve halkın na suretle yer alacağını tabur inzibat Subayı Üsteğmen B. Kerim, Jandarma birlik komutanı yüzbaşı B. Şevki Pamir, İkinci komiser B. Hüseyin, İlköğretim ispektörü bay Özorhan, Belediye inzibat amiri B. Mehmet Sönmez den mürekkep bir heyetin hazırladığı krokide gösterecek ve lüzumgelen intizamı bu heyet temin edecektir.

9 — Hava müsait olursa kalede, olmazsa belediye önün-

— 6 —

ün edilecektir.

18 — Başta bando olduğu halde askerî kıta tarafından 12-2-939 akşamı saat 18.30 da bir fener alayı tertip edilecektir.

Fener alayı Kışla caddesi, Kanlıdere köprüsü, Sarayaltı, Çarşıbaşı, Belediye önünden geçerek tekrar kışlaya dönecektir. (Fener alayının gazını Belediye temin edecektir.)

19 — C. H. Partisi ocaklarında 12 Şubat 939 gecesi eğlenti tertip edilecektir.

20 — Halkevi salonunda mütad aile toplantısı Şubatın 12 nci pazar gününü akşamı yapılacaktır.

Maraş'ın Kurtuluş Yıl Dönümü Kutlamaları

Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra Osmanlı toprakları işgal edilmiştir. Mütareke maddeleri çerçevesinde Maraş önce İngilizler tarafından işgal edilmiştir. Bu işgal süresince nispeten sakin bir dönem geçirmiştir. Bu süre boyunca şehirde çok büyük bir kargaşa yaşanmamıştır. Ancak daha sonra İngiltere ve Fransa arasında imzalanan 15 Eylül 1919 tarihli Suriye İtilafnamesi'ne göre Maraş Fransızlara devredilmiştir. Fransız işgalinin başlamasından sonra bölgedeki Ermeni grupları ile sıkı bir iş birliğine giren ve onlara Büyük Ermenistan'ı vadeden Fransız işgal güçleri bir süre sonra bölgede önemli olayların yaşanmasının da kapısını aralamışlardır.

Zira Fransız işgal kuvvetlerinin baskıcı politikaları, işgal kuvvetleri içerisinde yer alan Ermeni kuvvetleri ile kimi Ermeni örgütlerinin destekledikleri Ermeni intikam alayları bölge halkına karşı her türlü yıldırma, katliam ve benzeri faaliyetler içerisine girmişlerdir. İngiliz işgali döneminde işgali sükûnetle, metanetle, sabırla göğüslemeye çalışan Maraşlı Fransız işgali döneminde kendi kutsal değerlerine yapılan bu insanlık dışı saldırılar karşısında kayıtsız kalmamış büyük bir cesaret ve kahramanlık örneği göstererek Fransız-Ermeni ittifakından oluşan işgal kuvvetlerine karşı 11/12 Şubat 1920 tarihinde bir zafer kazanmıştır.

Her ferdi bir kahraman olan Maraş halkı, bu mücadeleyi nesiller boyu yaşatabilmek ve kendi kahramanlarını yâd etmek amacıyla her yıl 12 Şubat'ı bayram olarak kutlamıştır. Kurtuluş Bayramı 1937 yılına kadar bazı yıllarda 11 Şubat'ta, daha sonraki yıllarda ise 12 Şubat'ta kutlanmaya başlanmıştır.¹¹⁰

Kahramanmaraş'ın Kurtuluş Savaşı'ndaki bu kahramanca mücadelesi Cumhuriyet Öncesi ve Cumhuriyet Sonrası Dönem'de her yıl bir tören ve şenlik havasında kutlanmıştır. Maraş'ın bu büyük mücadelesine yönelik ilk tebrik ve kutlamalar Heyet-i Temsiliye namına Mustafa Kemal Paşa tarafından gönderilmiştir. Mustafa Kemal, Maraş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne Maraş Belediye Riyaseti'ne ve Maraş'taki Kuva-yı Milliye Kumandanı Kılıç Ali Bey'e bir telgraf çekerek, Maraşlıları bu mücadelelerinden dolayı kutlamıştır.¹¹¹ Yine 15. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir Paşa

110 Cengiz Şavklı, "Maraş'ın Kurtuluş Bayramı Kutlamaları ve Basına Yansımaları (1920-1950)", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 61, Güz 2017, s. 309-340

111 *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV, AAMY, Ankara, 2006, s. 205; Cengiz Gönen, Ulusal Kurtuluş Savaşının İlk Kahramanı Maraş, Lazer Yayınlar, Ankara, 2005, s. 223-224.*

da 13 Şubat 1920 tarihinde Maraş Mutasarrıflığına çektiği bir telgrafla Maraş'ın bu kahramanlığını tebrik etmiştir.¹¹² Maraş'ın kurtuluş zaferinin bu yankıları sonraki yıllarda da yurdun birçok noktasında bir kutlama şenliğine dönüşmüştür.

Maraşlılar, kurtuluşun hemen ertesi yılından itibaren bu önemli günün anısına yıl dönümü programları düzenlemişlerdir. Kurtuluş gününün ikinci senesinde, Maraş Kalesi'nde bir tören yapılarak, şehrin her tarafı al bayraklarla donatılmıştır. Ulu Cami'de mevlit okutulmuş, şehitlerin ruhlarına Fatihalar gönderilmiştir.¹¹³ Ayrıca bir kahramanlık hatırası olarak kaledeki tarihi bayrağın altında, ordunun başarısı ve vatanın diğer kısımlarının kurtarılması için dualar okunmuş ve ardından Meclis'e hürmet ve tazimlerin sunulması için mutasarrıf vekil tayin edilerek merasime son verilmiştir.¹¹⁴ Millî Mücadele'de gösterdiği olağanüstü başarısından dolayı TBMM tarafından Maraş'a 5 Nisan 1925 tarihinde İstiklal Madalyası verilmiştir. Maraş Kalesi'nde 17 Ağustos 1925 tarihinde yapılan merasimle saat 16. 00'da kaleye bayrak çekilmiş ve bayrağa İstiklal Madalyası takılarak, törende Öğretmen Tahir Nadi adlı şahıs tarafından bir kaside okunmuştur.¹¹⁵ Başvekil İsmet Paşa da Maraş'ın İstiklal Madalyası ile taltif edilmesinden dolayı Belediye Reisi Lütfi Bey'e gönderdiği 26 Ağustos 1925 tarihli telgrafla, Maraş'ın gösterdiği kahramanlığı övmüş ve tebrik etmiştir.¹¹⁶

1930'da söz konusu edilen millî bayramlar arasında muhtemelen kurtuluş günleri kutlamaları da vardı.¹¹⁷ Maraş'ın Kurtuluş Günü kutlamaları, tek partili yıllar boyunca sistemli ve yoğun katılımlı bir kutlama havasına bürünmüştür. Bilhassa halkın Çete Bayramı olarak nitelediği kurtuluş bayramı, köklü bir gelenek halini alarak erken Cumhuriyet Dönemi boyunca her yıl kutlanmıştır.

112 Kâzım Karabekir, *İstiklâl Harbimiz, Yüce Yayınları, İstanbul, 1990, s. 431.*

113 Murat Küçükkuşurlu, "Cumhuriyet Döneminde Yapılan Maraş Kurtuluş Şenlikleri", *Uluslararası Millî Mücadele Döneminde Maraş Sempozyumu Bildiri Metni, 5 Şubat 2017.*

114 TBMM Zabıt Ceridesi, I. Dönem, C. 17, TBMM Matbaası, Ankara, 1958, 23. 2. 1338, s. 109.

115 BCA, 030. 10. 194. 330. 14-2,3; Erhan Alpaslan-Sadi Gedik, "TBMM Tarafından Maraş'a İstiklal Madalyası Verilmesi ve Şair Mehmet Tâhir Nâdi Bey'in Madalya Kasidesi" *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl 2018, Cilt 15, S. 1, ss. 263-265.*

116 BCA, 030. 10. 194. 330. 11-1.

117 Şavkılı, a. g. m. , s. 313.

Metni üstte الورقة نمره ٦٦ بولان ٦٦ نوسرو لو قانون موجبينه وربطه بك اولان

استقلال مداليهسى وتيفسى

نومرد
٢٦٢٦

دزطولايى

توركيه بويوك ملت مجلسك ١٩١٥/١٩١٥ تاريخنده وقوع بولان ... نجي اجتماع
سنسى ٩٩ نجي اجتماعك ... بر نجي جلسه سنده زبرده هورتى محمد
نمسه شهرينه ... بر قطعه قرزى ... شربدى استقلال مداليهسى وربلشدر .

استقلال مداليهسى آلان زاتى هورتى

محمد خروف

Maras Şehrinin İstiklal Madalyası Beratı Açıklaması :
Metni iş bu varaka zahirında muharrer bulunan 66 Numaralı
Kanun Mucibinde verilecek olan İSTİKLAL MADALYASI
vesikası numara: 2626

Türkiye Büyük Millet Meclisinin 3/4/341 tarihinde vukubulan
ikinci içtima senesi 94. içtımının 1. celsesinde zirde hüviyeti muharrer
Maras şehrine bir kıt'a kırmızı şeritli İstiklal Madalyası verilmiştir.

İstiklal Madalyası
Alan
zatın hüviyeti
MARAS SEHR

Resmi Mühür
13/4/341
Gazi Mustafa Kemal

Maraş'ın Kurtuluşunun 19. Yıl Dönümü Bayramı Kutlamaları

Kurtuluş Bayramı kutlamalarının 19. yıl dönümü Maraş'ta valilik tarafından hazırlanan bir kutlama programı çerçevesinde düzenlenmiştir. Bu programa göre; 1939 yılı Şubatın 11. günü öğleden itibaren 12. günü Pazar günü akşamına kadar şehrin her tarafı bayraklarla donatılmıştır. Belediye icap eden yerleri elektrikle tenvir edecek ve Halkevi Temsil Kolu bir müsamere hazırlayacaktır. 12 Şubat Pazar günü sabahleyin saat 6. 30'da başlamak üzere bir makineli tüfek takımı kalede 9. 30'a kadar aralıklarla ateş edecektir. Belediye önündeki milisler kaleye hücum ederken, kalede bulunan on kişilik milis düşman askerini temsil etmiş olacaktır. Ulu Cami'de saat 8'00 de mevlit okunacak, mevlit bitince belediye önünde toplanmış bulunan milisler, kaleye hücum ederek boş olan sancak direğine Türk bayrağını çekecekler, diğer milis takımları ile birleşerek ve kaledeki bayrak yanında 8 kişilik bir takım bırakarak hükûmete gidilecek ve hükûmet binasına da Türk bayrağı çekilecektir. Daha sonra millî oyunlar oynanarak Belediye binasının önüne gelinecektir.

Milisler Belediye önünde toplanmış olan subaylar, askeri kıta, talebeler, memurlar, partili ve halk kaleye çıkacak; kalede kroki mucibince herkes yerini aldıktan sonra Şarbay tarafından bayrağa İstiklal Madalyası takılacak ve bu esnada mızıkla ile İstiklal Marşı çalınacaktı. İstiklal Marşı'ndan sonra Halkevi Reisi Ali Rıza Çuhadar ve İstiklal İlkokulu başöğretmeni Ruhi Şenel, Öğretmen Oğuz Avşar tarafından konuşmalar yapılmış okul talebeleri tarafından şiirler okunmuştur.

Bütün esnaf cemiyetleri bu törene ellerinde bayrakları olduğu halde iştirak edecekler, belediye ve ticaret odası bu işin temini ile meşgul olacaktır. Ayrıca şehre yakın köylerden gelecek olan halk, millî kıyafetleriyle bu törene iştirak edeceklerdir. Şehir dâhilindeki CHP Ocakları 11 Şubat cumartesinden itibaren davul zurnalarla halka bayramı ilan edecekler ve bayram günü her ocak en az 10 milis ile bu bayrama iştirak edeceklerdir. Şehitlik ziyareti yapılacak, belirlenen protokole göre resmi ve sivil kurumların temsilcileri, okul talebeleri ve halkın katılımı sağlanacaktır.

Şehitliğe; Parti, Belediye ve Halkevi adına birer çelenk konacaktır. Çelenk koyma töreni sona erdikten sonra öğretmenler Ali Avşar ve Mehmet Somer tarafından birer şiir okunmuştur. Kaleye ve Şehitler Anıtı önüne süslenmiş gösterişli kürsüler konulacaktır. 12. 02. 1939 akşamı saat 18. 30'de bir fener alayı tertip edilmiştir. Fener alayı yürüyüşüne Kışla caddesinden başlayacak Kandıdere Köprüsü, Sarayaltı, Çarşıbaşı, Belediye önünden geçerek tekrar kışlaya dönecektir. Aynı gece CHP Ocaklarında eğlence tertip edilirken Halkevi salonunda da aile toplantısı yapılmıştır. ¹¹⁸

118 BCA, 490. 01. 980. 800. 3, 43,44,45,46.

Son Söz

Maraş Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra ilk önce İngilizler daha sonra da Fransızlar tarafından işgal edilmişti. Millî Mücadele Dönemi'nin henüz başlarında Maraş'ın önce İngiliz ve sonra da Fransız işgali altına düşmesi basit bir tarihi tesadüf değil aksine kökü uzun bir geçmişe dayanan emperyalist bir planın uygulamaya konmasının sonucuydu. Zira, İngilizler 1878 yılına kadar uzanan bir süreçten sonra takip ettikleri plan gereğince Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Rusya'ya karşı bir tampon Ermeni Devleti kurmayı tasarlamışlardı. Ancak, I. Cihan Harbi'nin patlak vermesiyle amaçlarına ulaşamayan İngilizlerden sonra Fransızlar, 1919 yılının sonlarına doğru bazı değişikliklerle İngiliz planını uygulamaya koymak isteyeceklerdi.

Fransız stratejisine göre Maraş ve çevresi, Kuzey Suriye ve Kilikya işgal bölgeleriyle birleştirilecek ve böylece Doğu Akdeniz'de oluşturulacak olan Fransız manda bölgesiyle Orta ve Doğu Anadolu'nun bağlantısı kesilecekti. Fransızlar bu stratejiyi kolayca uygulayabilmek için ihtiyaç duydukları gönüllü birlikleri ve yerli iş birlikçilerini bulmakta zorlanmamışlardı. Beraberlerinde getirdikleri gönüllü Ermeni askerlerine ek olarak bölgede asırlardır azınlık olarak hayat sürmüş olan Ermeniler, Türklere karşı Fransızlarla işbirliği yapmaktan çekinmemişlerdi.

Bu işgal dönemleri Maraş ve Maraşlı için zor ve meşakkatli bir hayatın yaşandığı günler olmuştur. İngilizlerin Maraş'ı işgali sırasında iş birliği içerisinde olan Ermeniler, Fransız işgali döneminde de aynı şekilde Fransız güçlerine destek vermişler ve bu desteğin karşılığında daha büyük taşkınlıklar yapmaya başlamışlardır. Fransız ve Ermeni baskılarının artması, Müslümanlara yönelik katliamların gerçekleşmesi, dinî ve millî değerlere yapılan saldırılar karşısında Maraş halkı onurlu bir duruş sergileyerek işgalci güçlere karşı mücadeleye başlamıştır. 21 Ocak 1920 tarihinde başlayan ve 11 Şubat 1920'ye kadar 22 gün süren İstiklâl Mücadelesi sonunda Maraş halkı kendi şehrini kurtarma şerefine nail olmuştur. 12 Şubat 1920 günü şehrin düşmandan temizlenmiş olması ve zafere ulaşılması nedeniyle bayram olarak kutlanmaya başlanmıştır.

Türk istiklal Harbi'nin önemli bir kesitini oluşturan Güney Cephesindeki gelişmeler içinde, Maraş bölgesindeki mücadele çok önemli bir yere sahiptir. Fransızlara karşı Maraş'ta elde edilen başarı Millî Mücadele'nin ilk zaferidir. Maraş'ta parlayan bu kıvılcım bütün yurda yayılmış ve zamanla büyüyerek düşmanı bir ateş çemberi içine almış, yok etmiştir. Maraş'ta kazanılan zafirin etkileri kısa zamanda kendini göstermiş, bu millî şahlanış hareketi bütün Güney Cephesine yayılmıştır. Maraş savunmasını Urfa ve Antep şehirleri takip etmiş, Fransızlar bölgede tutunma

imkânı bulamamışlardır. Maraş'ta başlayan ve daha sonra Urfa ve Antep şehirlerine sıçrayan şehir savunmaları ve gösterilen başarılar tüm Anadolu'da mücadele azim ve inancını artırmıştır.

Binlerce arslanlarla dolu Maraş şehri ancak "Kahraman Maraş" unvanıyla anılabilir. Maraşlılar, bu kahramanca mücadelede birlik ruhuyla hareket etmiş, Elbistan, Afşin, Göksun, Andırın, Pazarcık, Türkoğlu ve diğer bölge halkıyla tek bir yürek olarak bu bölgelerden önemli destek ve yardım görmüştür. Kadın-erkek, çoluk-çocuk her yaştan Maraşlının tüm yokluklara rağmen 22 gün 22 gece büyük özveri ile sürdürdüğü bu savaş, Türk'ün vatani, bayrağı, din ve namusu uğruna ölümü hiçe saymasının ve yenilmezliğinin ifadesi olan bir kahramanlığın emsalsiz bir örneğini oluşturmuştur.

Ezan, bayrak ve vatan uğruna bir avuç insanın et ve kemikten bir set olup düşmana "Dur!" deyişinin, "Maraş bize mezar olmadan, düşmana gülzar olamaz!" nidalarının gök kubbede aks-i seda bulunduğu Maraş Millî Mücadelesi'nde hürriyetin, din, namus ve onur demek olduğunu Kahramanmaraş'ın kahraman ecdadı en güzel bir şekilde göstermiştir.

Maraş ve Maraşlının bundan 100 yıl önce vermiş olduğu bu mücadelesinde özgürlük ve bağımsızlık için bayrak için Maraş Kalesine yürürken onların yürüyüşü yalnız Maraşlının yürüyüşü değil, bir milletin yürüyüşüdür, Türkiye'nin yürüyüşüdür. Bu itibarla Maraş'ın kurtuluşu yalnız kendi kurtuluşu değil, Türkiye'nin düşmanlardan kurtuluşunun başlangıcı olmuştur.

Bu çalışmada Osmanlı arşiv belgelerinin de ortaya koyduğu gibi Maraş ve güney bölgesinde işgal güçlerine karşı yani İngiliz, Fransız ve Ermenilere karşı olağanüstü bir mücadele verilmiştir. Bu mücadelenin resmi belgelere yansımaları bunun apaçık delilidir. Yani istiklal ve istikbale giden süreçte Maraş halkı gösterdiği kahramanca mücadelesinin sonucunda büyük bir zafer kazanmış ve Maraş artık kahramanlık beratıyla birlikte zaferin en nadide onur belgesi olarak ta İstiklal Madalyasını almıştır.

Maraş Millî Mücadelesi'nin 100. yılında, bu çalışma ile birtakım örnekleme arşiv belgelerine dayanılarak yüz yıl önce yaşanan olaylar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Temennim odur ki bu çalışma bundan sonra yapılacak çalışmalar için de bir örnek olacaktır.

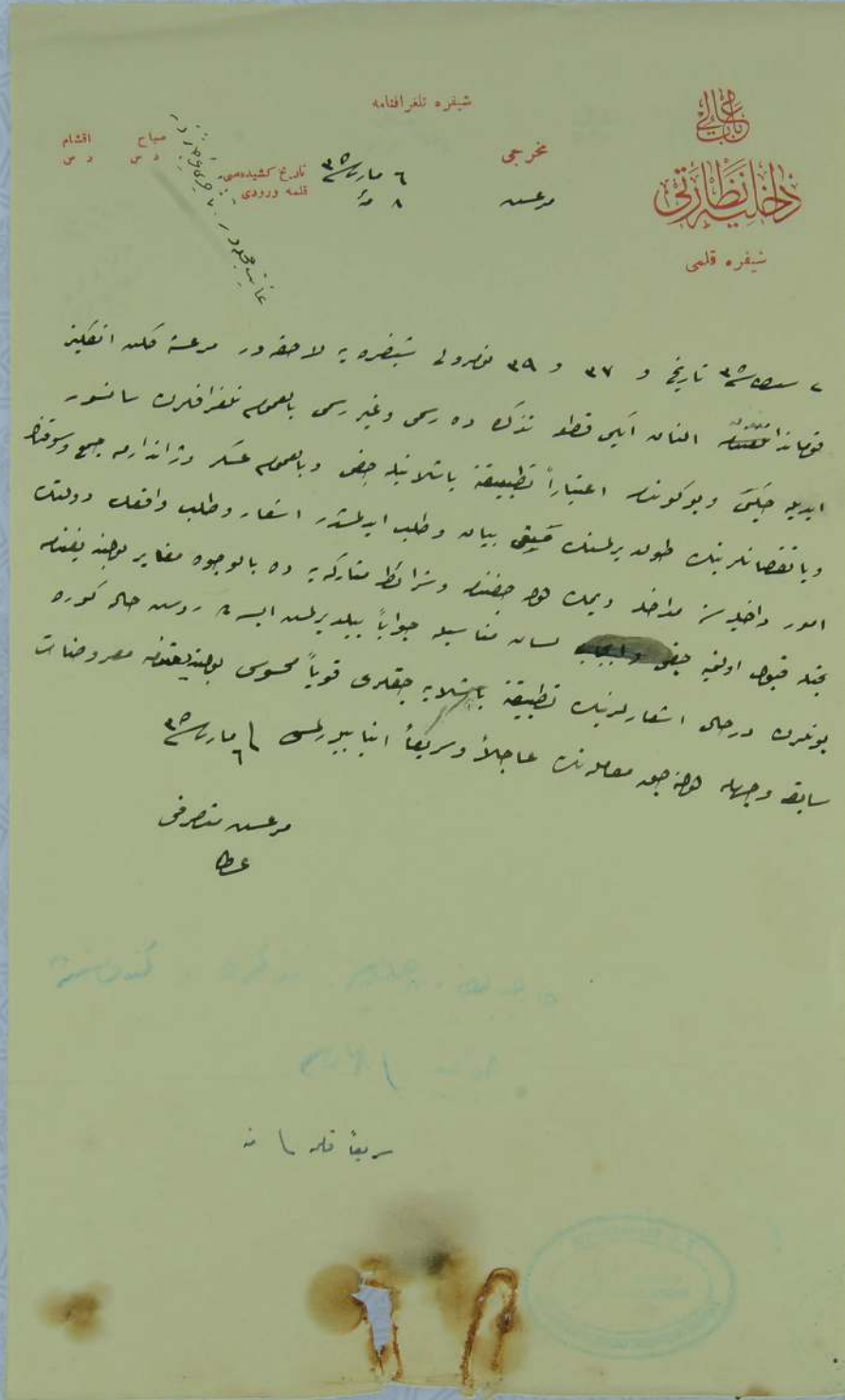
Diğer Belgeler

Maraş'ı işgal eden İngilizlerin bazı uygulamaları

(6 Mart 1335/1919)

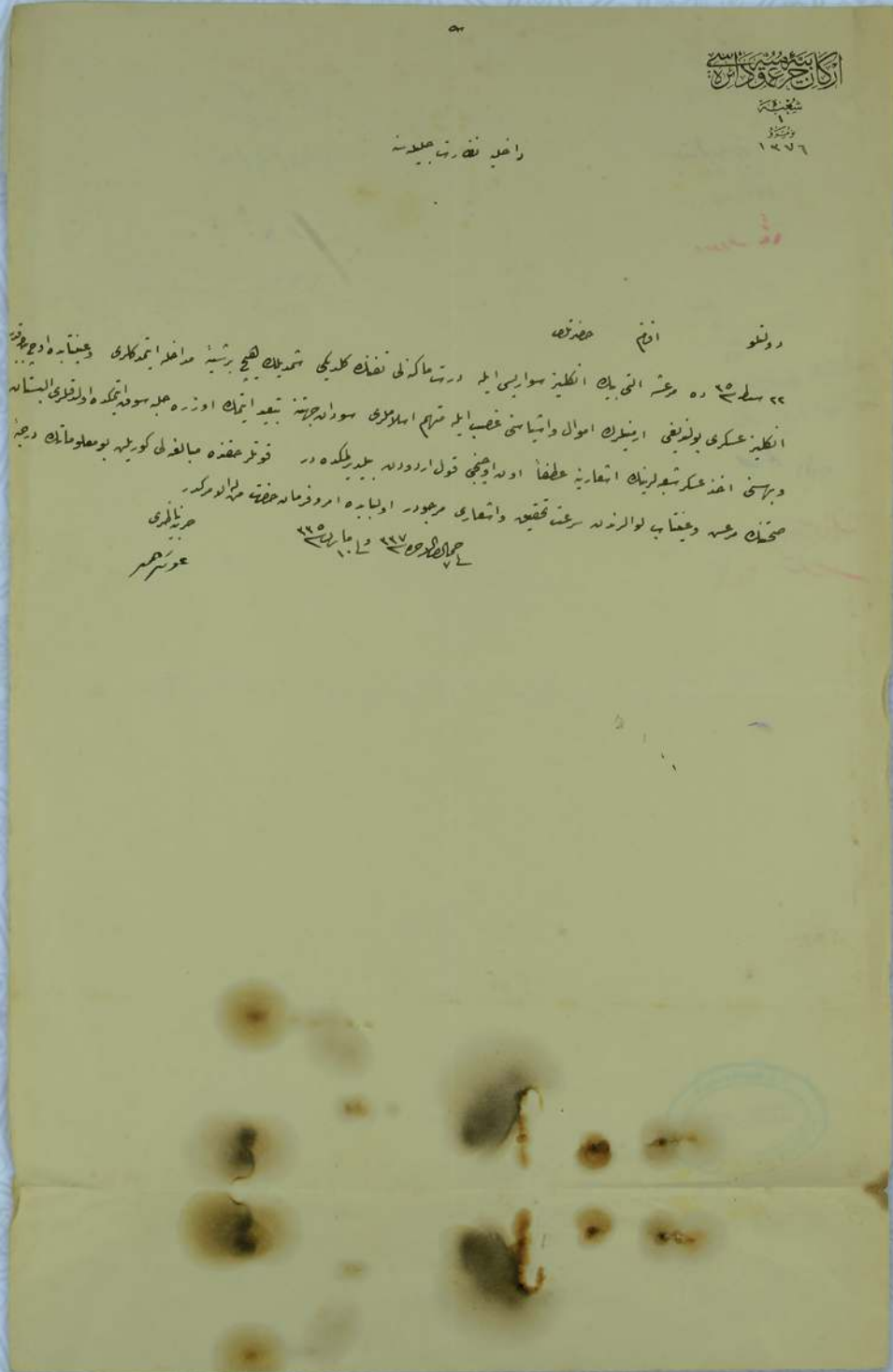
Maraş'ı İşgal Eden İngiliz İşgal kuvvetlerinin mülki ve askeri idareye müdahale etmesi ve bazı yasaklar getirmesi ile ilgili girişimleri.

İngilizlerin askeri gücü hakkında

(10 Mart 1335/1919)

İngiliz işgal kuvvetlerinin 6 bin süvari ve 4 makineli tüfekten oluştuğu...

Fransız öncü işgal kuvvetlerinin Maraş'a gelmesi
(28 Teşrinievvel/Ekim 1335/1919)

۴۰
صورت

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين

الحمد لله رب العالمين
الحمد لله رب العالمين

صورت نفقه حیدر زورود سفیر دست

نومرو

تقدیر لغوی تجدیدیه دره برانز مرالیدی قیاض در بقدر فرانزندی
کدرک کوریه دور و سلم معتمدی یاقیری با معلومات لرحه افور
بدیه بیسی لسی
محمد لطفی
۱۳۳۵/۱۰/۲۸

Maraş Mutasarrıflığından gelen telgrafname sureti.
Fransız işgal kuvvetlerinin Maraşa gelişi.
(31 Teşrinievvel/Ekim 1335/1919)

۵

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
تَلْغِيفَاتُ الْمُرَاةِ
عَلَيْهِ السَّلَامُ

مرصه مقصودہ وارد اولام اولم اولم اولم
تذات من صورتی -

دوئل تفرصام ده عرصه اولدنیغ اورزه مرصه ده فرانس قطنان کندی
تقریباً نصف ارمن و نصف دیگر فرانس اولدنیغ عبارت اولام بوضوئت
قصریه همه دفولر ارمنیه طرفه طایفه یاسیلده غاییده رعنا رگوناجاده
دقوعه میانه ویرطامسه ایسه ده بو حال اهالی اسلام بی قوتله طومریم و قاتلم
براحتیه و عهد مذکور قوت میانه ارمن اولدنیغ اولدنیغ اولدنیغ اولدنیغ
دسالب امنیت کورلنده معدود صدمات سابقه وجهه ایجاب اریه تدابیر مؤثره
سیاسیه نیک برآه هی اقدانیه حقیقه ملت و دولت محاطه سیاسیه
استکمال و نواجم اولدنیغ معتمدنک واحیا اینا بیورلن تدابیر اولدنیغ

Maraş'tan İngiliz işgal kuvvetlerinin çekilmesi hususunda
Maraş Mutasarrıflığı'ndan gelen telgrafnamenin sureti

۵

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
التَّوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ

مرغه منقوله وارد اولام ادره مع تاریخ
تذکار من صورتی -

دوئل تفرضا ده عرصه اولدین اوزره مرغه ده خانی قطعات کندی
تقریباً نصف ارمن و نصف دیگر خانی اوزره عبارت اولام بوضوح
قبضه همه دفولخ ارضیه طرفه طاشقچی یا بدله نمایده رعنا برکونا جاده
دوقون میانه ویرطامه لیه ده بو حال اهالی اسلام بی قوه الحد میراج و متاع
براحتیه و صد مذکور قوت میانه ارض افراد بولدرلر جلب فلا دست
و سالب امنیت کورلدر معدومات سابقه وجهه ایجا باره تدابیر موثره
سیاسیه نیک برآه هی اتحادیه حقوق ملت و دولت محافظه سیاسیه
استکمال و نواجم اولدیه معتمدن و اعما اینا بولدرلر تدارک ادره ادرم تیغ

Fransız Kuvvetlerinin kimlerden oluştuğuna dair (5 Teşrinisani/Kasım 1335/1919)

Maraş'ı işgal eden Fransız kuvvetlerinin yüzde yirmisinin Fransız ve Cezayirli olduğu geri kalanların ise Erzurum ve çevresinden gelen Ermeni Fedailerinden oluştuğu.

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي هدانا لهذا
ما كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله
ص ١
نومرو

مرتبندلنا معلوم است که وزیر سردار بوز در کرمی فرانس و فرانس اولی
مستقیم ایروم عولسی ایمن فایدید. ایستقامت و نقره ایستده و بولبولده
اهال ایس بوز آره سنده اوطقه ده. راندها منقبات هنر هیجانه ده.
نصف خطده. وزیر سردار بلرین آریقاسدی صده کجی کند بیدنه مدایط
دیواس فرانسیه کیده کجی سویو رسه و صده معلومات اولوره.
ه رنه ایس

Fransızların Maraş'a gelişinden sonra
İngilizlerin bölgeden çekilmesi
(10 Teşrinisani/Kasım 1335/1919, 16 Safer 1338)

مہارہ قوت علیہ السلام

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ

۱۲۵۱
۱۷۷۷

دو خطو اتم مہتری

۴ سرمدی سے تاریخ ۱۲۵۱
نور و لو تکرہ عاجزی زلدیہ . فرانسر طرک اقد موقع ایدکن صدہ تطہیرک
مطہدی و فرانسا تعلق دی تطہیر تعلق افسانک ماہرہ جہہ جہیہ و صلح فونقراسک فرانزا انطال موت اولی تطہیر
فرانز قومادی طرفدن بیان اولوندی ہی حال ہیجاندہ برظن اہالیہ بر ایضا مانک تأبیدی و سواتکار برنات
و بردیسی اسبابک استصالی رہا ایدکہ بولوندی اور فرانسر طرک ایدکن بلدیہ اولسہ و معدصات سابقہ نظر استصالی
مہالک ایضا و نتیجہ سندن معلومات اعصی سونف عنایت علی تطہیر تیار اہلیہ ایدکہ اور فران مہتری سن لالاکردی
اصد علیہ السلام
۱۷
دہلی ناخری

Maraşta Ermeni zulmünün önlenmesine dair teşebbüsler (11 Teşrinisani/Kasım 1335/1919, 18 Safer 1338)

Ermenilerin Adana, Maraş ve Antep'te Müslüman ahaliye yaptıkları zulmün önlenmesi için General Franchet D'Esperey'e gönderilen yazıya dair.

هـ
خارجہ نقاشی

بسم اللہ الرحمن الرحیم
صلا علیہ وسلم

مکتوبی الی

۱۰۵۷

دولت اعظم
مشرف و محترم قلمندار و وزیر اعظم محترمہ لری آری انا اولک اولی الامرہ و اولی الامرہ و اولی الامرہ و اولی الامرہ
تعمیرتک سے دولت اعظمی کے لئے جو کہ اولی الامرہ و اولی الامرہ و اولی الامرہ و اولی الامرہ
جس میں ایک صورت میں جو کہ اولی الامرہ و اولی الامرہ و اولی الامرہ و اولی الامرہ
پوشی سے کہ مادی رکن خودی اعظم
صداغظمانہ
مکتوبہ

Fransız işgalinde Maraş halkının tedirgin olması (10 Teşrinisani/Kasım 1335/1919)

İngilizlerin Maraş'ı tahliyesi sonrası Fransızların şehri işgal etmesi
halkta büyük bir tedirginliğin doğmasına yol açmıştır.

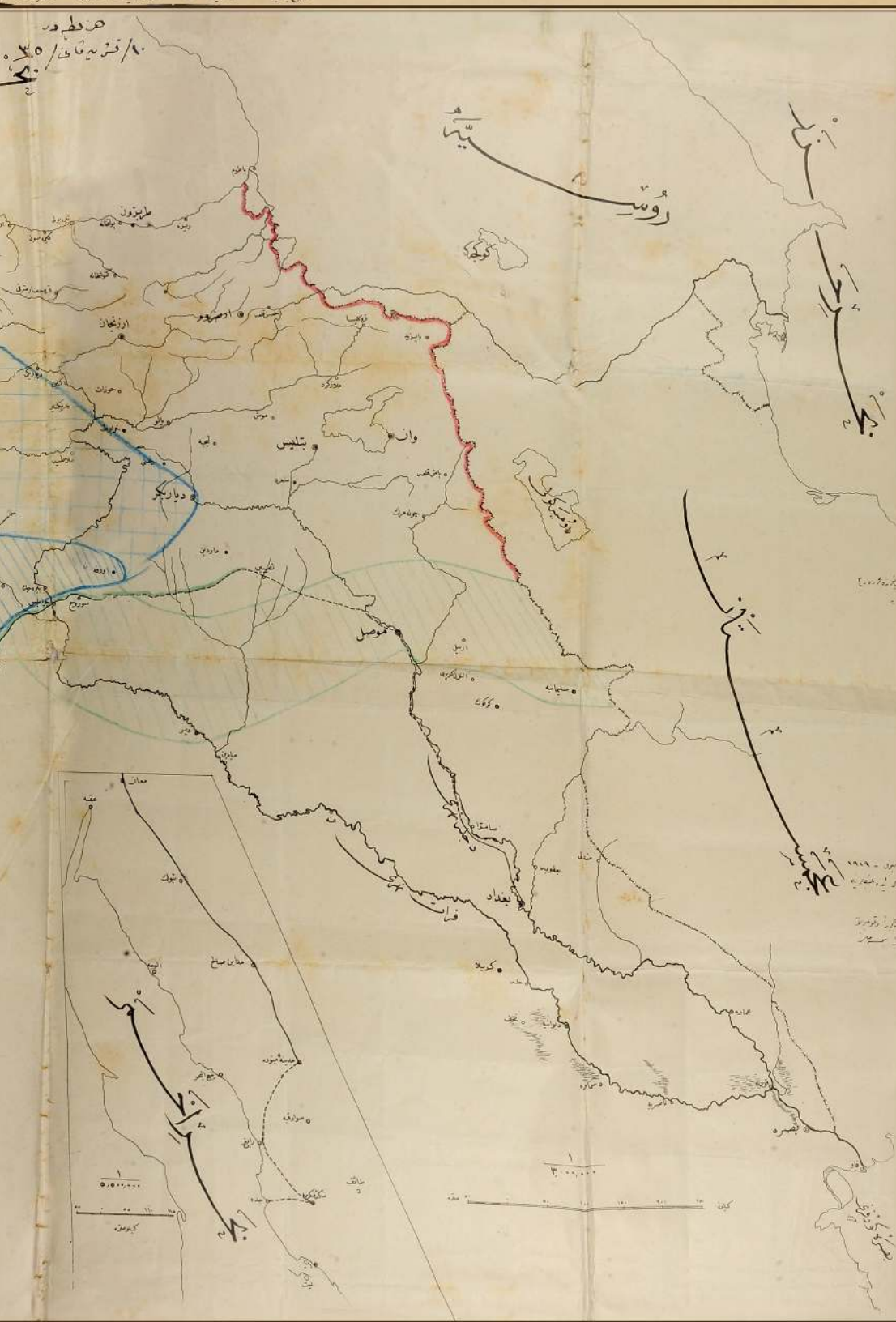
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
خالد الظالمی

حزب نقضه ۸/۱۰/۱۳۳۵ تاریخ ۱۰/۱۰/۱۳۳۵

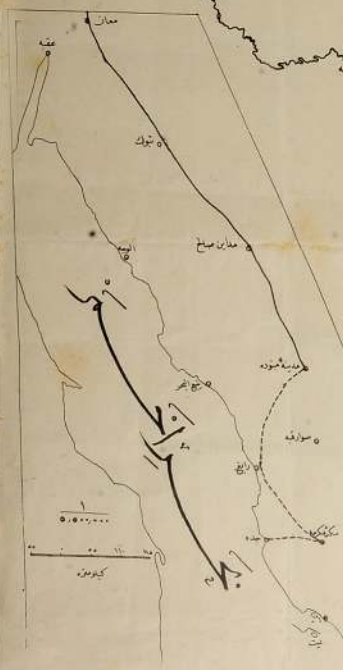
انگلزلر طرفه تحده ایله عیناب دوعسه هولسی زانز قوتلری طرفه اشغال الحنه دزانز قطعای میانه بولنه
ارمن کوتلیدینک بقعه وککاتی اهالی اسلام بی تاریخ ائیمه دبعه اداغانه دقایح دغن عادت اولسه ایله
ایفرا اوردنکده زانز طرفه تحت اشغال آلدینک آکلاکسه دبو حضور متعلقه اولر ره اولم اوجی قون اردو
قوماندهلنده درود ایله اهل اهل تاریخلی سفیره ده برده آتی معلومات موجود بولمیشد.
۱- اهل اهل تاریخ قطعای اوردن ده داخل اولمشد. انگلزلر تحده عقیقه اوردن بی
اشغال ائیمه نوزده قره جورنه اهل ایله قوتلری زانز کلیمه سنه اول انگلزلر
عقلمس سبیل اوردن بی مالتاسا اشغال ایله ممشد.
۲- دنگلزلر قوماندهلی اوردن سفیره عکزلر سزه دغول مساعده ایله م عکس سولیممشد.
۳- دیارنک دلمقانه عسایر آره نه بولمکجه باشلامسه دساع اشغال توسع ایدرسه زانز وککاتی
مقابله م حافظ لاشمشد.
۴- نبالا سفینه شرف زانز عکس لشمسه دجوابلی استاسیونن انگلزلر زانز تبلیع ائیممشد.
۵- اوردنک اشغالی اوردن قهار دو داهالی بوانغالی بر دستوائیمه دیارنک دغولیمه طوغری
اشغال توسع ایله سزا میر دقایمده ده جتمع حادثاتن ظهورس محقق اولدینک زانز قوماندهلنده
تبلیع ایلممشد. زانز قوماندهلنک بوبر دستوی دیردیکی جواب ایل غنایه، انگلزلر
سفیر افاده لرین اهتوا ایله نه اهل تاریخ اولم اوجی قون اردونک سفیره م صورت
ربوطاً تقیم قلممشد. دربار

۱۹۰۵ء کی تقریبی پانڈیہ اقلیتوں کی سرحدوں کا نقشہ اور
 سرحدوں کی صورت حال کا نقشہ اور

مقامی طور پر
 ۱۹۰۵ء کی تقریبی پانڈیہ اقلیتوں کی سرحدوں کا نقشہ اور

- ۱۔ اقلیتوں کی سرحدوں کا نقشہ
- ۲۔ ریاستوں کی سرحدوں کا نقشہ
- ۳۔ ریاستوں کی سرحدوں کا نقشہ
- ۴۔ ریاستوں کی سرحدوں کا نقشہ
- ۵۔ ریاستوں کی سرحدوں کا نقشہ
- ۶۔ ریاستوں کی سرحدوں کا نقشہ
- ۷۔ ریاستوں کی سرحدوں کا نقشہ
- ۸۔ ریاستوں کی سرحدوں کا نقشہ
- ۹۔ ریاستوں کی سرحدوں کا نقشہ
- ۱۰۔ ریاستوں کی سرحدوں کا نقشہ

Sütçü İmam Olayı'na dair
(30 Teşrinisani/Ekim 1335/1919)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

خالد نظاری

امتیاز شماره ۱۰۰۰

شعبه: آبی

مجموعی

مجموعی ۱۸۶۸

فایده لغت جلیله

مجموعه

دو بلو اتم خفتری

تشریح اولادک اولوز برنجی جمع کوی مرسته قهه ک اولوزده اولوزده چار سوسده اولوز قطعات اشکالی میانه
بولنه ایچی اولوز کوی طرفه نه لهای و خدات اسلامیه قاری ایقاع اولوزده تعرضات و خاوران قهه
کومدی عومسی بله اولوزده جه بورقوما کوی و پولیس قومیس نه کرب برهین طرفه نه اجرافنه تحقیقات بجوم اولوز
تشریح اولوز بیچی کوی اتمی اولوز قاسم ایچی قهه اولوزده مرست کس اولوزده نه دوریه اولوزده کوی
صی اولوزده کوی نجره دینه مذکور کوی ده ساعت اولوز اولوزده بیچی اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی
عقبات اولوزده کوی نه کوی قهه اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی
قطعه قهه کوی صورتی اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی
ایچی کوی جمع کوی اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی
بولنده معلوم کوی اصفا کوی اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی
ایچی اولوزده کوی طرفه نه لهای اسلامیه قاری برهین خاوران ایقاع اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی
ایچی اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی
ایچی اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی
تشریح اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی
موقوفه اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی اولوزده کوی
مجموعی

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyet-i Umûmiye Müdüriyeti
Şube: Âsâyiş
Husûsî: 1869

Hariciye Nezaretine
Mühimdir!

Ekim'in otuz birinci Cuma günü Maraş kasabasının Uzunoluk Çarşısı'nda Fransız işgal kıtaları içerisinde bulunan Ermeni askerleri tarafından ahali ve İslam kadınlarına karşı yapılan taarruz ve saldırılar hakkında liva savcısı ile jandarma tabur kumandanı ve polis komiserinden oluşan bir heyet tarafından yapılan tahkikat neticesine ve yine Kasım'ın yedinci günü akşamı alaturka saatle iki buçuk civarında Maraş'ın Seksenler Mahallesi'nden devriye memurlarından Polis Subhi Efendi'nin yaralanmasına ve yine aynı gece saat üç civarında Pınarbaşı Mahallesi ahalisinden Aşık Mustafa oğlu Ökkeş'in sözü edilen askerler tarafından öldürülmelerine dair, savcılıktan verilip adı geçen mutasarrıflıktan gönderilen üç ayrı fezlekenin suretleri ekli olarak gönderilmiş ve bu konuda Fransız Askeri Kıtaları Kumandanlığı nezdinde teşebbüste bulunulmuştur. Ermeni askerini yaralayıp öldürdüğü anlaşılan Hacı İmam hakkında da sıkı takibe girişildiği mahallinden bildirilmiştir.

Sizin de bildiğiniz üzere Fransız askerlerinin Adana'yı işgal ettiklerinde beraber getirdikleri Ermeni askerleri tarafından İslam ahaliye karşı birtakım tecavüzlerde bulunulmasından dolayı nezaretçe gerekenler nezdinde lazım gelen teşebbüslerde bulunulmuştu. Bildirilen duruma nazaran Ermenilerin Maraş'ta aynı işi yapmaları ve yerli Ermeni ahaliyi teşvik ederek üzücü olaylar çıkmasına yol açmaları muhtemel olduğundan Hariciye Nezareti tarafından gerekli teşebbüslerde bulunularak sözü edilen askerlerin bu bölgeden uzaklaştırılmasının sağlanması ve sonucunun haber verilmesi yüksek müsaadelerinize bağlıdır.

30 Kasım 1919
Dahiliye Nazırı Adına
Müsteşar
Keşfi

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyet-i Umûmiye Müdüriyeti

Soruşturma fezlekesi sureti

İşbu kırk sekiz sayfalık soruşturma evrakı ve teferruatının araştırılmasından durum anlaşılacağı üzere: 31 Ekim 1919 Cuma günü Maraş'ın Uzunoluk Çarşısı'nda iki Müslüman'ın tehlikeli şekilde yaralanması ve bir Ermeni askerinin öldürülmesi şeklinde gelişen üzücü olay hakkında yapılan tahkikata göre; bahsedilen günde akşam alaturka saatle bir buçuk civarında Uzunoluk çarşısının üst tarafında ve köprüye yakın bir yerde bir Ermeni gönüllüsü Çavuşlu Mahallesi'nden olup değirmenden gelmekte olan ve kucağında iki yaşında bir çocuk bulunan Elbistanlı Asaf'ın karısı Elife'ye tecavüz ederek dinine küfrettikten sonra "daha yüzün kapalı mı kalacak?" diyerek yüz peçesini alıp götürmüştür.

Bunu haber alan polis memurlarından Sabri Efendi olayı soruşturmak üzere Uzunoluk Çarşısı'na indiğinde olaydan dolayı ahalinin çok fazla etkilendiğini görmüştür. Elife'nin nereye gittiğini araştırırken, Necib oğlu Derviş Efendi'nin evinin önünde yine bir Ermeni neferi hayvanlarına bakmak üzere sokağa çıkmış olan Bektutiye mahallesinden Külekçi Halil'in karısı elli yaşındaki Fatma'ya tecavüz ve hakaret ederek yüzünün peçesini alıp yırtmış ve başından çarşafını arkaya atarak "Artık biz geldik, hürriyet oldu, daha mı böyle gezeceksiniz?" diye sövüp saymıştır. Polis Sabri Efendi kadının yere yıkıldığını ve tecavüz eden neferin elinde de bıçak olduğunu görür görmez derhal oraya giderek çıkması muhtemel olan bir olayın önüne geçmeye çalışmıştır.

Bahsedilen Ermeni neferi polis efendiye de cebinden çıkardığı revolveri göstermiş ise de sıklamıştır. Orada bulunan sekiz-on kadar Ermeni gönüllüsünden bazısı tecavüz eden askere yardım ederken içlerinden birisi de engel olmak istemiş ve hatta engel olmak isteyen asker gerek halk ve gerek polis efendiye karşı neferin tecavüzünden dolayı özür dileyerek tecavüz edenlerin subayları aracılığıyla cezalandırılmasını sağlayacağını söylemiş ve oradan ayrılmışlardır. Ermeni gönüllülerinin toplu olarak yollarına devam ettikleri ve polis efendinin de tecavüze uğrayan Fatma'yı alıp hukûmete gittiği sırada çarşıda tekrar kavga çıkmış, silahların sıkılıp, kötü olayların çıktığı anlaşılmıştır. Bu olayların sebebi araştırıldığında aslında sarhoş olan Ermeni askerlerinin polisten ayrılıp yollarına gittikleri sırada din ve imana küfrettikleri, hatta o sırada dükkânın dışarısında bulunan (Sütçü Hacı İmam) adındaki kişinin kendi aralarından geçmiş olduğu bahanesiyle ona da saldırdıkları ve bunun üzerine hemen aynı mevkide Müslüman kadınlardan ikisine yapılan haksız saldırılardan fevkalade üzgün olan Müslüman halkın Hacı İmam'ın sözlerinden etkilenerek Ermeni askerlerini arkadan takip ettikleri ve onlara yetiştikten sonra birbirleriyle kavgaya başladıkları bildirilmiştir.

Ermeni askerlerden biri belinden çıkardığı manevra kayışıyla Hacı İmam'ı yaralayıp diğer arkadaşlarının da silah atmaya başlamaları üzerine halk tekrar geriye kaçmıştır. O sırada yemek için evine gitmekte olan jandarma Nebi oğlu Mehmet'e rastlayan Ermeniler onu sağ gözünün

üstünden yaralayıp, kasaturasını almışlar ve hiçbir şeyden haberi olmayıp çeltik işinden gelmekte olan Restabaiye Mahallesi'nden Sakar Kayalı oğlu Keto Osmanı feci şekilde revolver kurşunuyla yüzünden ve Çavuşlu Mahallesi Camii civarında karşılaştıkları Zülüfdar(?) oğlu Hüseyin Çavuş'u kayış ve kamçılarla yaralamışlardır. Çarşıdan gelmekte olan üç Ermeni askerinin de kahveden evine gitmekte olan Çavuşlu mahallesinden Çakmakçı oğlu Said'e üç defa revolverle ateş ettikleri ve mermilerin ikisinin boşa gidip birinin sırtına isabet ederek ön tarafından çıktığı ve kamçı ile de yüzünden yaraladıkları anlaşılmıştır.

Uzunluk Camii hizasında ise bir Ermeni neferi yaralanmıştır. Yaralanma şekline gelince; yukarıda ismi geçen Sütçü Hacı İmam'ın bahsedilen caminin merdiveninde bekleyerek oradan geçmekte olan iki Ermeni askerinden birisini silah sıkarak öldürdüğü söylenmektedir. Soruşturma sırasında katil olduğu anlaşılan Hacı İmam'a silahın Reşbaiye Mahallesi'nden İmam Bey tarafından verildiği ve Uzunluk'tan Cephaneağası oğlu Hasan ve Göde Ali ve Toros ve Kel Ali adındaki kişilerin de kışkırtıcı oldukları iddia edilmiş ise de İmam Bey'e bu şekilde silah verildiğine dair hiçbir şahidin şahadetine ve bu hususta açık bir ifadeye rastlanmamıştır. Ancak şahitlerden Kahveci Kigork öldürme olayından önce silahsız olarak İmam Bey'in Orman Dairesi olarak kabul edilen dairenin avlusuna girdiğini ve sonra oradan silahlı çıktığını söylerken, bahsedilen kapıya bitişik olan dükkânın sahibi Samuel adlı kişi de Hacı İmam'ın asla bahsedilen dairenin avlusuna girmediği, yukarıdan gelerek doğruca camiye girdiğini söyleyerek diğerine zıt ifadelerde bulunmuşlardır. Hacı İmam'ın daire avlusunun içerisine girdiği farz edilse bile bahsedilen yerde İmam Bey'in doğrudan doğruya müstemilatından olmayıp Orman İdaresi'nin avlusu bulunmaktadır. Olay sırasında daire müdürü içerde olup, dövülen Jandarma Mehmet ile beraber daha birtakım kişiler korunmak için içeriye girmişlerdir. O sırada İmam Bey'in de namaz kılmak için camide bulunduğu anlaşılmaması üzerine İmam Bey tarafından silah verilmesi olayı ispatlanamamıştır.

Diğerleri için olduğu iddia olunan tahrike gelince: Bunlardan Toros adlı şahıs o gün kuşluk vakti dükkânında bulunduğu sırada birkaç Ermeni askeri gelmiş, içlerinden birisi beşer guruşa üç aded tütün paketi aldıktan sonra kendisinden yirmi guruş daha madeni para alarak yerine on guruşa tedavül eden bir İngiliz kâğıt parası vermişlerdir. Sonunda birçok uğraşının ardından yirmi guruş madeni akçeyi geri alarak yerine Osmanlı kâğıt parası vermek suretiyle aralarındaki çekişme çözülmüş ve bu şekilde uygunsuz durumun devamından kaçınmak için saat yedide dükkânını kapayarak, evine gidip bir daha çıkmamıştır. Cephane ağasının oğlu Hasan da saldırıya uğrayan kadını Polis Sabri Efendi ile beraber hükûmete götürmüş, olay mahallinde kesinlikle bulunmadığı anlaşılmıştır. Göde Ali ile Kel Ali'nin de öldürme ve bozgunculuğa yönelik söz ve davranışa cüret ettikleri ispatlanamamıştır.

Özet ve Sonuç

Fransız işgal kuvvetlerinde hizmetli Ermeni gönüllülerinden bazılarının yukarıda isimleri belirtilen Elife ve Fatma adlı kadınlara sataşması ve her ikisinin de aynı çarşıda ve az aralıklarla hoş olmayan saldırıya uğramaları Müslüman halkı rencide etmiştir. Polis Sabri Efendi'nin müdahalesi ile galeyana durmuştur. Askerlerin yollarına gittikleri esnada Hacı İmam'a saldırdıkları ve onun sarf ettiği dokundurucu sözlerden etkilenen halkın tekrar heyecana kapılarak söz konusu askerleri arkadan takip ettikleri ve ardından onların da silah ve kayış darbeleriyle karşılık vermeleri üzerine dağıldıkları, bu olaydan üzüntü duyan Hacı İmam'ın da ya önceden taşıdığı veya o sırada tedarik ettiği ateşli silah ile çarşıdan gelmekte olan iki Ermeni askerinden birini yaralayıp öldürdüğü ve bunun ardından Bakkal Toros'un dükkânı civarından evine gitmek üzere bulunan Çakmakçı oğlu Said'i üç Ermeni askerinin tehlikeli surette yaraladıkları anlaşılmıştır.

Saldıran Ermeniler hakkında yasal inceleme yapılmak üzere işgal kumandanı nezdinde girişimde bulunulması lazım geldiğinden, harekete cüret eden Hacı İmam hakkında da sıkı yasal işlem yapıldığını içeren işbu fezleke düzenlenmiştir.

5 Kasım 1919

Maraş Müdde-i Umûmisi
Ali Galib

Liva Jandarma Tabur Kumandanı
İsmail Hakkı

BOA. HR.SYS. 2543-7/10, 30, 72

Fransız işgal kuvvetlerinin Osmanlı bayrağının
resmi binalara asılmasını engellemesi
(30 Teşrinisani/Kasım 1335/1919)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

تاریخ
۱۳۳۵

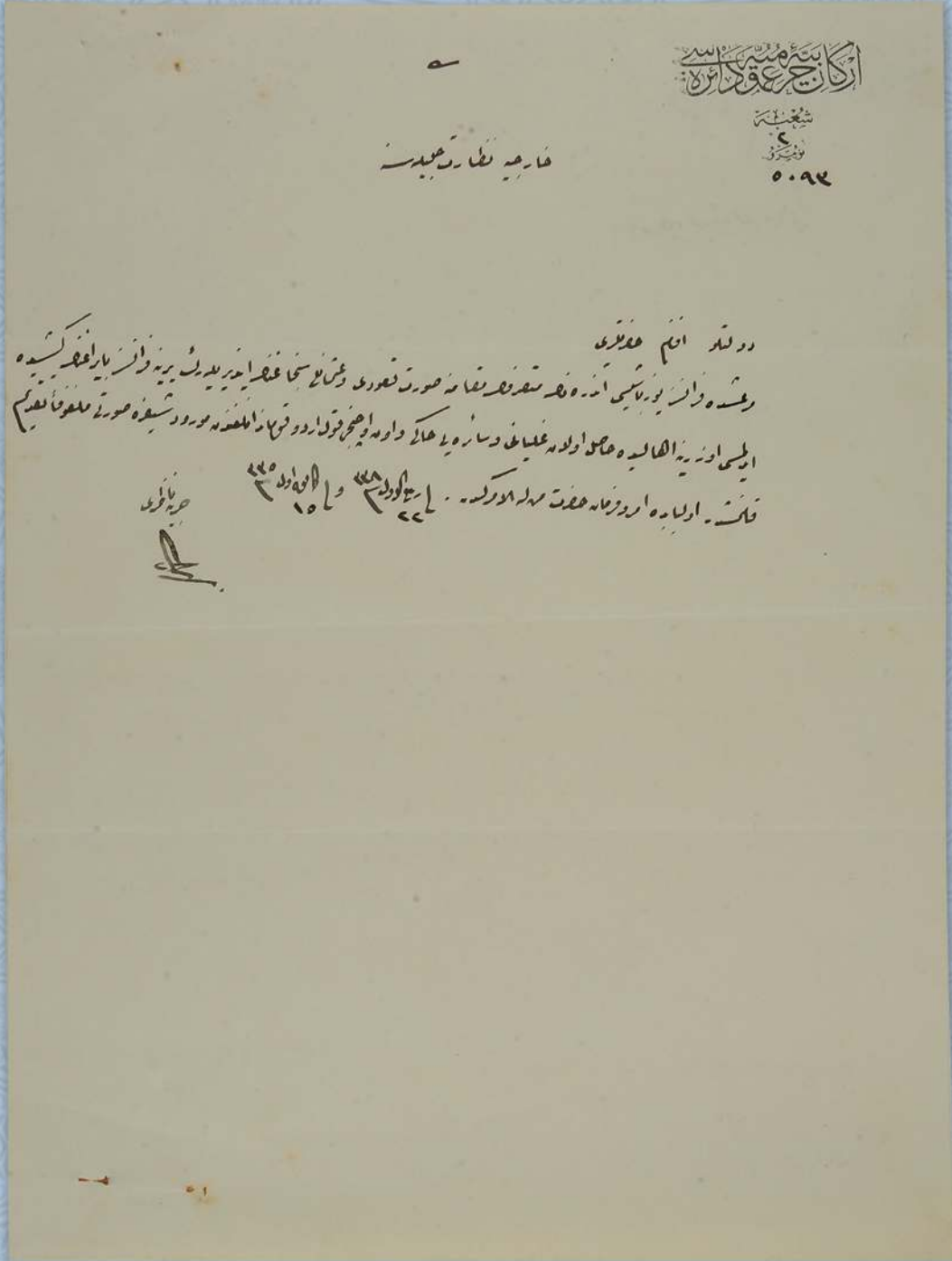
راحد نقی قلی

دولتو افواج حضرت

«سلطان» ده مشه انجیلک انکلیز سوارسی ایل درتیا ماکنلی نفاذ کلدی تمهیدک لقمه رسته مراغدا ایدم کلری و شهاده اوج ایلدی
انکلیز عسکری بولدی ایلیرک اموال و ایسائی قصبه ایل ترم ایلدی سولانه جریته بقدا ایتک اوزره عبد سو قه تکده اولدی ایستانه
دیرانی انقد عسکر لریک انقاریه عطفاً اونه اوجی قول اردودنه بیدر لکه در قوتلر عهده مبالغه کی کور لیه بوسعلو مانک دیر
صحتک مشه و عیالاب لواندنه رعنه قصبه و انقاری مرچودر اولساره اردو فساد عهده مه لور کدر
محمد علی پاشا
عمر محمد

Bayrak indirme olayına halkın büyük tepkisi (15 Kânunuevvel/Aralık 1335/1919, 22 Rebiyülevvel 1338)

Maraş'ta Fransız Yüzbaşı Andre'nin Resmi binalardan Osmanlı bayrağını indirterek yerine Fransız Bayrağını çektiirmesinin ahalinin büyük tepkisine neden olduğuna dair Harbiye Nezaretinin Hariciye Nezaretine gönderdiği yazı.

General Keret'in Maraş'a gelişi ve buradaki uygulamaları ile ilgili Maraş Mutasarrıflığı'nın gönderdiği telgrafın sureti
(18 Kânunuevvel /Aralık 1335/1919)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
خزائن
 امیر

رسنه توفیقسه وارادینه ۱۸ کلونه اول صلی تاریخین تداوانه تک صورتیدر

شعبه :
 عمومي
 حضور

ذیل ۱ کلونه اول صلی شعبه درین کونه وقت ظهر ده عینا بدنه وعنه کله فرانسه هداطی کرده و میرای فلیتخاری عاجز ایلم
 روسای ما سویله و اشرف مملکتی قارگاهدین دعوت اییدی و ایلوله کوریکلکه جهال مورالیم کدوسنک طلیبا روسه عینان اورنه
 خجارتینک آسایشه ما مورایدینکی و فرانس و لنگری برهونه مستحکم لری اولدیفنده بورالین قوه هاندنه حدیقیران دولت عینان آسایش
 معنی ایلم یولدریا جهلری و لازم اولون جتهده و فقیله یاه صفرایه و کورک ما مورالیم معاشری و زاندرلری اتره روسه رناه
 و معاشری نایمه ایده جهلری و ده حالده یاره و فرانس دولت کی برماندیه احتیاجی بولدیغی و حکومتلرینک سالیسه تقصد
 امورکلیه بدخل اولوب انجه توبه دانه لک معاشری و خصوصیات قیریمی قوتزون و عدالتی توزیع اقله اوره معاشریه عیارت اولدیفن
 و مقدار کافی قوت طوب و طیاره جلیله آسایشه ده نایمه ایلم جهلری و سو حالده کدیرننده قوتونجه سبب اولدیغی و کدی عینان
 عورتلر ایلمی کونه صکره میرا یول کوندروب آسایشه با سالیه جهل یانه اییدی « بولک قاراشی مملکتک آسایشه برکال اولوب جهل کفای ده
 زاندرلرینک ده اولدیفنده بلالوم قوتونک کونه بونوه تزییدی اسلوردی توجیسه واریدیریمهارتجه کی زانم مجاز اولدیغی و ما مورالیم
 معاشریه سوز اولوب آزلغنده سکایه ایده سرف اولدیغی کی بورال کللیا می طینسه وضع اولدیفن و حکومت کیری کی توزیع عدالت
 ایده کللیک و مانا قبول و عدم قبول ایله حکومت کیرییم عیارت اولدیفنده هیچ بر صورتلرینک معنی لوزم اولدیفن و سو حال
 و صورتلرینک اسان اهلک تارکیم ده منافی بولدیغی متفقاً سولیمسه برهونه نایقه و اصل روسه صکره انکرتت می صلی قدر
 انکلیز قوتلرینک اوجم بوراره طبعی ایتمه کلری وضعیه و کاسه باقیمه احوال موافقه ایلم به کاه جولیده نوندرنجه تارکیمه
 و جهال و میرا لایه ایلدی اوردی عینان اوجم بوراره فقط بولدرک حکومت و زاندرلرینک مدخلیم و طبعاً قلم ایتمه اولدیم و جدری
 عسکر طوب تفنک جلی و طیاره هانقاره ایضاری کی برهونه نسیات راه ده بولغاریه نظر مقصدلری جهل احوال قیام اوجمه
 میرا لایه بر قیام کونه صکره عورت ایده جهل آکلایکسه اولون و آخره عینیا ارنیله سالیج توزیع ایتمه کلری ده ایتمکده بولیمسه
 و حق سوز جهلانه کتوره انکلیز لک تقدما وضع بد و اهیل نظارتی کیریله جهل ایتمه کلری آکلایم و جهلانه نوندره برهون
 ضیاع اولدیغی تقصد ایتمه سوز اولدیم میرا لایه عورت و نسیاتده لازم کی هر کونایه ایسیایه ده تصور اولدیم جلی طبعی
 ایله ده تزییر لایه نیک تسکیمه حصه و اولدیم نایمه ایله مدینه تقیدره بولدرک و مملکتک احوال و وضعیه حاضره نسیات
 ایجاب ایتمکده سقت احوال و وضعیه اراده منی ساعده بولورنکی اترجام ایتم

صنعه فقه

General Keretin Antep'ten Maraş'a gelişi
ve Maraş ileri gelenlerini toplantıya çağırması
20 Kânunuevvel/Aralık 1335/1919

دولت
کتابخانه
۱۵۰۱

خارجی نظارت مجلسین

دولت اقامت مؤندی

۸ ماده اولیٰ تاریخی و ... بزرگو تذکره عاجزی به زبیر عینا سه مرتبه
کلمه زائر همالی بی که رک و بریلای قلیتار ایلد مقصدی و کیدی و ما توری و اشراف آره
و توغبولامه مدقاته کندی بی همالی مذکورده نک بومورده اشالی متارکه اجنامه منافی
بولدیغی تمقفا سولیمسه اولدیغی برهونه مناقه و احار و نه صلکه نتیجه صلوه ندر انظن
توه اشالی سنک اولدیغی مذکورده ده طبیعه ایستکلری وضعیت و حرکاتده ثبته احوال و ثبته
اولدیغی قطعیه اخاد و ایستکلری و بونک اوزیه مومالیهم ایستدی اوزری عینا به عودت
اعینه لیه رده حکومت و زانارده مدافعه قطعیه عزم قیبه اولدیغی بریدری عکدر طوب
و فضلک جلی و ساره بی حاضر لقمده ایستار ایستدی نظر مقصد لری جبراً اجراء قیام ایده کطاری
محوسی بولدیغی و ساره بی وار رعه مقصد لقمده بوزره ده دلیله وارد اولامه لقمه خاتم
صورتی لقا ارسال قلمسه اولقمه مندرجه تاشقارات سابقه عاجزی بی نظر مقصد سنک سرعته
ایضا و نتیجه سنک اباسی باب اورو سانه حضرت مه ل اولدیگر
۱۵۰۱ رساله اولدیغی و ۱۵۰۱ کانون اولدیغی

داخلیه نظری

Fransız ve Ermenilerin casusluk faaliyetleri

(3 Kanunusani/Ocak, 1336/1920)

Fransız ve Ermeni kuvvetlerinin Pazarcık'taki aşiretleri kendi yayına çekmek için gizli faaliyetler içerisinde olduğu ve buna karşı gerekli önlemlerin alınmasına dair.

صورت

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
شعبان

سیدنا :
جبرئیل

۱- یازارجه خلقی تشکیل ایدنه ترک اغواقی ایدله کرد عساری آره نه صوقولردن کوهورد ویک قوتلی اولاده بولماه
منطقی ملیت تقرسیله آیرمه ویرشک ایچره فرانز لک یازارجه کیرمک غرضنه بولنیغی اولاده بولماه
سایه اتحاد برماورمزک ۱۹۱۷/۱۸/۱۹ تاریخه بکولوبه لئانه سفینه سیداکلاشدر . یازارجه مدافع حقوق
جمعی اولایه ساسیک قوتله تنظیم حالده اولدیغی رتوبه ملت مسلم لک بولاسیک اولاده رعایتا وکره باه
اولدیغی رتوبه باقال برسی اولدیغیده بوکارغما قوت کوندیلیرسه اهلینک سادله مقابل ایدیه چی مرعسه
مصرفنی واسطه سید فرانز لره بیلیرمه فرانز قوماندانی ده عیابده حرکت ایدنه قوتلک مرعسه کی قوتی تبدیل
ایدنه جکه جوبانی ویرمده . ایکی یوز سوری ، ایکی طوبه ده عبارت بونولک ^{۱۹۱۸} ایچکی سوره ده آد صو کویرسی
جورنده کیردیکی دعای الصبح مرعسه استفادنه حرکتی اوکره نهمه ایدره مرعسه کتیلد اولارده دیکر قوتلک
کری دوندیله زار خیرالما ماسدر . یازارجه خلقلک فرانز وارنی قوتلری بای حال حدودلری صوقولدی
ده صوبه حاضر اولدیکی کلاسیقیده نه امه و ساسیک برکال اولدیغی بر رتوبه بیود ققاتلده محل ایدیکه
بولد بر مقابلده یک تبرج اولاده مرعسه و جوبانین سرتی مکه و محمل بولنیغی رتوبه لکده در . حکومت مرکزی جه
مناسب کویریسه بولایه هلیبه رتبا ییلیر .

۲- بوننده لیقه فارسی یازارنده فرانز لک افسران ایدیکه قوتله اندرنی اشغال ایدیه چی مرعسه بیلیرمه رتوبه
حوالیله بو طرفیده نیسکی رتوبه لکری تحقیر اولوندر . جنک درجه همی رتوبلک مقدری هفتده معلوم ایچم
اخذی محله یازارنده .

۳- اولدجه عهده ایدیکه درجه مرعسه له البتانه کیده بولک ، یازارجه لک طرفنده افسران صوبنده سادیلد و یازارجه
اوزنده قنیل اخاصی طریقله کله بولک ده تماماً قائلرله مستور غیر قابل حرکت اولدیغی و ساسا یازارجه خلقی واسطه
مسدوب بولدیغی بیلیرمکدر .

۴- قصه ره هلیبه به مجاور قولار اولره یازارنده .

ایچکی قوتلر و قوماندانی
صداغ ایدیه

Maraş çevresinde Fransızlarla yapılan muharebeler
(7 Kânunusani/Ocak 1336/1920)

۹

صورت

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تاریخ ماہنامہ کاتب
اکادمیہ علوم و فنون
شعبہ

سوانح حربہ نثریہ موروثی نثریہ علیہ

نوصرا

- ۱- ۱۵ / ۱ / ۱۶ ۱۶ تاریخ و ۱۶ نومردلو ایوبک برنجی مادہ نثریہ فرانز لر اسلام
- آرہ نثریہ وقوع کلیدی عرصہ ایبلانہ مصادمہ فرانز لرده کمانہ قداسید الدیفی
- دارانک با ایچیف سوہ ایبلدی ۱۶ / ۱ / ۱۶ م مرشدہ استخبار ایبلدی و سانورک
- بوزدہ موجود بوزدہ تفصیلات آنر مدیفی
- ۲- ۱۶ / ۱ / ۱۶ البسانہ مرشدہ بولی اوزر نثریہ و مرشدہ کز کیلومتہ شمالیہ
- سونکی ایلیم ایچ لرشدہ ایلی اسلام عبدی کولیدی البسانہ بلدیہ ملکہ دہ
- ۳- ۱۶ / ۱ / ۱۶ حرکات ۷۱ نومردایہ نثریہ بلدیہ و مجاور قول اردولرہ
- ۴- ۱۶ / ۱ / ۱۶ قوماندانہ
- عصرہ ایبلدی - ۱۶ / ۱ / ۱۶
- صلاح الدیہ

Cephe, Sarılar, İncebel köylerine yapılan saldırılarda birçok meskenin yakıldığı ve İslam ahalinin katledildiği, Zeytun'de Ermeni çetelerinin katliamı (8 Kanunusani/Ocak 1336/1920)

صورت

دخایطاری

امتیاز

مأمورین ولوازم قلمی

عدد

۱ طایفه ایلیلی تاریخچه معتمدی اوج یوزند و اوج طوب و بتدی یوزده و کتب اصلاحیه جریته حرکاتیه فرانسه
۲ قوی طیفده حیدر و صابر قریب لره احسان و اهالیله بره چون کیمه نیک سهراید لیکه اکلان کتدر .
۳ تیمه محاربه ده و ستمده کسانه امیرالدین قبا قینک احماید لیکه و ستمک بیه یاره لیه مرسته کور لیکه
اکلان کتدر و ایرلر بازار هغه سونه ایلیتر قبا قینک لوق و تقدری لهور تحقیقه ایلیله ستر .
۴ ایستانه و مرسته یولدا و زنده مرسته کز کلا یوتدر و ماسه ده ایجه بل موقفده سوکای ایلم جمع بر صورتده
ایک اسلام سهراید لیکه کور لیکتر .
۵ زیتونه ارمنیاری طیفده زیتونه جهورنده کی ایلیجه ده یقما کتدره اولده زیتونه مفزده سنده اوج زانداردی
زیتونه ایچ و سونه و هیس ایلیکاری و حیسبه کونده زیتونه ناهیس سیری حیسبه اوقی قره قول قوماندای مصطفی هاکو
ارمنی طیفده بلر کور لیکه و یولکده اوج زاندارمه و ایکن قسطلار توقیف ایلیدکاری زیتونل آرامک خانه سنده
دیواری ده لدرک قره ایلیکاری افاد و زنده اکلان کتدره ده سیر و جهار ستمک حیات و محاکمه ستمدی به قدر بظرفیه
معلومات الدهه ایلیله ستمک وینه حیسبه کونده الی قدر ستمک ایلیجه ستمدی زیتونک بر کیمه ساعت ماسه ده ستمده بولنامه
دو طقاری باهر رقه موجود اولده اوله ایکن اسلام خانه ستمدی هولونه هو جهار بلمه کامل زیتونه سونه ایلیکاری
و یو یگاره / ده به یچ بر زان کز کی کالده کی موتوقا اکلان کتدر .

ایستانه هیئت مرکزیه ریاستنده دارنده مدافعه حقوقیه جمیعه کتیده اولنوب بر صورتی گمان قاتمه ایلمه اعلی
اوله زنده ولایت یازیلده ۷ طایفه ایلیلی مذاقنامه صورتی بالیم لقلای برای معلومات مور و ستر .
۸ طایفه ایلیلی

اصلا ده ستمک
توقیف

**Maraş'ın Bababurnu mevkiindeki muharebeler, Ermenilerin
Dönüklü ve Zeytun bölgesinde halka zulüm yapması
8 Ocak/1336/1920)**

۵۰

مورد

عاشق محمد
عاشق محمد

سوادیه حربیه نقره مورود شماره ده

۱۰۰

۱ - بابا برونی منطقه سرح مالی کویلهدی لمرضنه کسانه فرانز نفری سیرالیدی دویکی
ایورک هرصه ایلمه و طوبه آرنه دازده خیرکلمه ایله قیاصیاطله ذکر ایلمه ایلی
بوکونه ۷ تا ۸ تا ۹ بقیه نتمه فرانز نفرینک ایجا ایله لیدی طوبه ای وک حجاب ایله خنده لوب
وزارتی اولدی بقیه نتمه فرانز نفرینک ایجا ایله لیدی طوبه ای وک حجاب ایله خنده لوب
مرعی ایلیوز ماوزر ققلی ایلیوز حویله اعظام ایلیدی بلدیور . ماوزر ققلی کلایر
و محلا ایلمه دیر ایله سلا علیز اولدی کله ایلمه .
۲ - ۱۶/۱۶ م کذا ایلیوز کتیک بر فرانز قونک مرشد علی الصباح ایلی علی حینه
کیدی بقیه نتمه ایلمه صادره ده داخه دایر معلومات بود .
۳ - مرعی ایلمه سکوت بر دایم
۴ - زیتونه ایلمه دیر دنگلی قرین سرح فالیدر دلی اولدی ایلی حای خلق ایلمه زیتونه حکومت
دازده سنده فالیدر دلی ناچه مدیری حیه ایلمه و قره قول حادی مطفا ده حیات و مانع خبر
اولدی و زیتونه ایلمه کجانی عیترت آرنه آره صده صادره ایلمه اولدی بلدیور
زیتون بیلعاصد برولر لعل علی قایلده سنده اعصابه و حیل صلی حل و قلی صحت سرفا
ایجاب ایلمه و ازلها لیکنی البساده منطقه قوماز ایلمه بارلمه . برینه زیتون کلایر
مقدار آرنه سندر اولدی حسه و حولی الهالی اسلامیزه بی سبب حیر و تعرضه اوغرا دایم حصر
توفر لیک سبب اولدی ناره بیدلک توسعه موله سولیت کاملای کیرینه عانه اولدی و
بروم هدر دمه نه حکومت سینه ونه و حیرانه سرت صادم اولدی حیرم حکومت سینه ایضا
برانه اول ایلی و حیره مشرفی بقیه اولدی عرنه لرم کوریلایه حیل به مقدما لوم حصر
بولساده زانایس اهل و مقد - اولدی قیل برانه اول اعراضه
۵ - حربیه نقره و مجاورت اولدوره ۸۶ نورد ۱۶/۱۶ م ایلمه حیره
صلاه الیه

Maraş Maksutlu köyüne telgraf hattı merkezi kurulması
(10 Kânunusani/Ocak 1336/1920)

خلاصه مالی

دولت عثمانیه
پوستخانه و تلگرافخانه

مدیریت

قلمی

البتساده فیه نقشی بخاق بکده مدیریت عموری به ورود
ه ورود ۱۰ لایحه ای تا بخاق مشفده مربوطات

عمومی
نومرد مفصومی

مجموع صور تید -

۱۰۷۸۰۱
مرشد ادبیه کیلو مده مسافره و البتساده فیه نقشی او زنده بوضه مفصومی فریه سده ...
مدافه مفصومی طرفه نوم مشفده ای کواضده توسط ایتمک او زنده مرکز کاد ایلمدی برای معلوم مهوره و...

OSMANLI ARŞIVI
DH.İ.UM
16-2 1-35 2

Maksutlu köyüne Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
tarafından telgraf hattı merkezi kurulması
(13 Kanunusani/Ocak 1336/1920)

خلاصه مالی

مربوطات

دَوْلَتِ اَسْمَانِيَّةِ
تَلْغَرَفِ اَمْرِ اَوَّلِ اَمْرٍ
يَوْمِ سَبْتِ ١٣٣٦

مدیریتی _____

قلمی _____

عمومی _____

نومرد قلمی _____

سویاسی نامہ مدیرتہ مورود ۱۰ عدد
۱۰ کاغذ لکھی تاریخ ستمبر ۱۳۳۵
صورتہ۔

۱۰۸۶۷۸۰

مرکز اویسہ لیا بند سادہ السنہ خطی اور زرغ مفقود فریبی مدافعہ مفقود یعنی لکھنے
مکرمہ ستمبر مجازانہ توسط اجنک اور زہ لکھن سار ایدر لیکہ نہ نقشی جائز لکھہ افانہ ستمبر
بیدریوہ بوندہ اول کوبہ قدر اول مرشدہ ہوا لکھنے بابا نامہ موصوفہ نہ لکھن لکھنے رنجی
اسلام کو بیدریہ مجازانہ ایدر لک طویہ طوڑی واسلام کوجا بیک اللہ باغ لکھنے ایچ بیدریہ نو توڑ لکھہ
واسلام لکھنے رہ ارضیہ جو بیدریہ نہ لکھنے لکھنے قدر اسیر و طویہ وقت البوز
الذینی ہر السنہ۔ فواجہانہ طریفک اعلیٰ قایہ نو نہ توقف ایسکی اصل مفقود
ایسے نتیجہ رہ معائنات صحیحہ الزندینی دیو و صبیحہ کورہ کار ایدریہ مرکز لکھنے لکھنے
رضی
عہ اولو۔

OSMANLI ARŞIVI		
DH.İ.UM		
16-2	1-35	6

İslahiye yönüne hareket eden Fransızların köyleri yakması (10 Kânunusani/Ocak 1336/1920, 18 Rebiyülahir 1338)

Maraş'ta İslâhiye yönüne hareket eden üç yüz nefer ve üç top ve beş mitralyözden oluşan Fransız kuvvetleri o civardaki muhtelif köyleri yakmışlar ve birçok kişiyi şehit etmişlerdir. Halkın çoğu kez gösterdiği protestosuna rağmen taarruz ve tecavüz devam etmektedir.

بسم الله الرحمن الرحيم
فأمر الله تعالى

بسم الله الرحمن الرحيم
صلى الله على محمد وآله

مكتوب في ثلثي

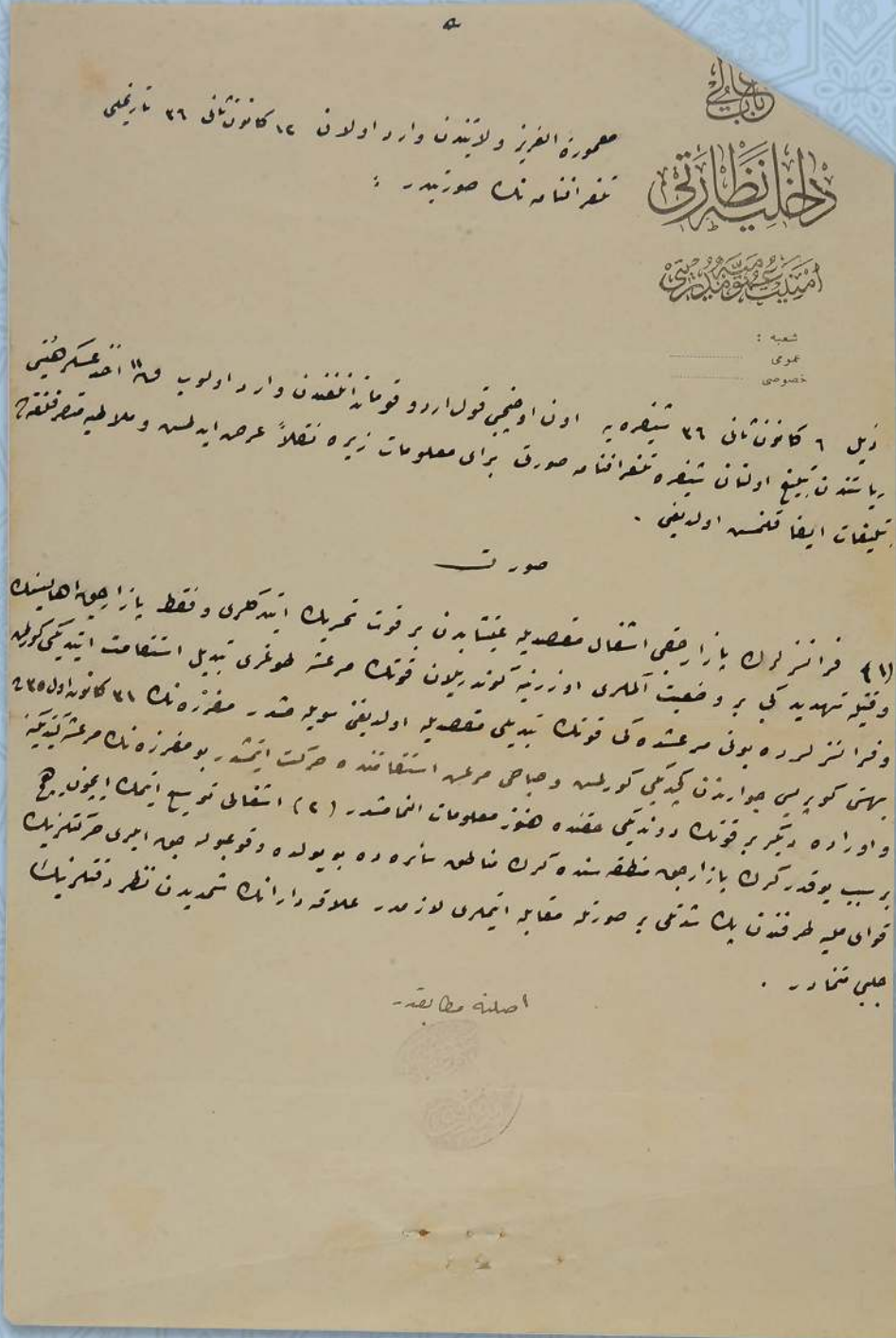
٥

دوئلو اقدم قلمی
برشته اصله مہدی حرکتیہ اور پوزن اور طوبی و سبیل یوز و دہ مراب بر وزن قوتک سفد زبیری امر و د برہو کہشی بی شہید پیری
کیفتک مکرر ریشورنیہ غما فصرہ و تجاوزن دوام ایملدہ والہائی مسکولہ سہجائی ارتقدہ اولدیقہ و بویہ مرکزی بریانغ و عسہ بواسنک
شرف قاسی دہ الہائی اور زین شجر سو ر نا بیاتی موجب اولقدہ بولدیقہ و زرا اوغنی قولار در قوتانہ ایققدہ وار داولوبہ عربہ تقیہ
صلیدہ نہ نہ نو در قوتانہ لاکا لولدی علی ناغی تلغز قاسم مجلس و سوردہ لدی القرائہ کون کجت اولناہہ دسات و لغضات کون فہدی لوانک
صلی اللہ علیہ وسلم فی صلوات اللہ علیہ و سلم و صلوات اللہ علیہ و سلم و صلوات اللہ علیہ و سلم و صلوات اللہ علیہ و سلم و صلوات اللہ علیہ و سلم
سریعہ نوبہ انہای غار و صوب روتزیہ اشغاری نہ قفسی و تقیہ ریشہ اریا ایلہ راغید تقیہ صلیدہ نہ معلومہ اعصا و قفس اولقدہ سربا
اقتضاتک ایفا و انانہ کنت بولسی سابقہ درہ تاوری برقم قلمی اقدم ایلا لولدی لاکا لولدی علی ناغی

صلى الله على محمد وآله
مكتوب في ثلثي
٥

Antep'ten yola çıkan bir Fransız müfrezesinin Maraş'a doğru hareket etmesi (12 Kânunusani/Ocak 1336/1920)

Antep'ten yola çıkan bir Fransız müfrezesinin Pazarcık kasabasını işgal girişiminde bulunduğu ancak daha sonra bundan vazgeçerek Maraş'a doğru hareket ettiği.

Sivil vatandaşların öldürülmesi (14 Kanunusani/Ocak 1336/1920)

Dağdan odun toplamak üzere kasabanın dışına çıkan 3 Müslüman vatandaşın
Kışla mevkiinde 8 Ermeni askeri tarafından katledildiğine dair.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
خطای نظارتی
امید به سعادت و برکت
شعبه :
عمومی
تاریخ :
رقم :
روزنامه افندم
تاریخ و شماره ۸۸۵۴ نورولوتنکره به زبده کانونه تاخیک اتجی کوفی صیام قارشى طاعنه طلب
کیرمک اوزره قصبه ده صیغانه اوج اسلام اوردوجیده ایسینک ایوم فرانسز عسکرلرینک اقامت ایدیک قیلده هم بولم
جوارنده سز نظر ایمی عسکرى طرفنده قتل اولموشه قاتلارک قیلده اتجی ایدیکى و مقولدهک سولولندیکى فرأ
خلیصه کربانه ایدیه بلله اوجی شخصک افاده سنده اکلا شکیبه انتقام صی ایدیمس اوله ایمی عسکرلرینک
کامله تبدیلرک لزومک محای فرانسز قوتلده ایله یی و بوجالده اهالی اسلویه نیک نأتر وهیجاندک
نوفه العاده ایدوکى مرکه نظرلغنده بولره انانه نظر قناده بیدریشه اولمخده مقضای حالک سرعت انفا
وتجیه ده معلومان اعصابو بیسی فصوفه ماعده علیه نظر رینا هیدرک شایانه بویولوه بایند هر طرفه طرفتله
داخده نظری نام
تاریخ ۱۳۳۶ / ۱ / ۱۸
۱۳۳۶ / ۱ / ۱۸

**Maraş'ın Güneyindeki İslam köylerinin
Fransız saldırılarına uğraması
(14 Kanunusani/Ocak 1336/1920)**

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ

شیخ محمد

دانشجو

۷۲

خارجہ نعرہ رسالہ

جریہ المری جملہ ایسا لکھنے
خلاصہ : مرعہ جوین کی اسلام کو برہنہ نمونہ
فرانسزک القالیدہ بری کسی بی شہید لکھنے

دینو افغ جھڑک

مرعہ جوین کی اسلام کو برہنہ نمونہ لکھنے و اسلام کو برہنہ نمونہ فرانسزک القالیدہ بری کسی بی شہید لکھنے
بعض فرانسز افرادینک نصکری نرک ابرکری اوچی تول اردو قوماں افغان لکھنے تاریخ تفرہ عطفاً
د ۲۵۶ نومبر و ۱۹۲۰ لکھنے تاریخ نکرہ عزیزیم زبلا عرصہ دینو۔ اولیای اردو فرانسزک لکھنے

جریہ المری

۱۹۲۰ لکھنے تاریخ

Maraş ve Zeytun'da Fransız hizmetinde bulunan Ermeni askerlerinin
İslam ahaliye yaptığı zulümler hakkında malumat talebi
(15 Kanunusani/Ocak 1336/1920)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تخلیظاً تاریخی

امینیت برینیکری

شعبه : ایام
عمومی
معرض
۶۷

خارجہ نفاذت جدیدہ

مرکبہ وزیتونده فرانسه خدمتده بولانه ارمنی
عسکری طرفده مضطلم ایضاع ایضاع اولدیغوز

دولتو اقدم حفزری

مرکبہ وزیتونده فرانسه خدمتده بولانه ارمنی عسکری طرفده اهلای اسلوبیه قارشی نه بولده مظالم ایضاع
ایضاع اولدیغوز وار حالب وقت بعضه تفصیلی منظمه ایضاع هیات مرکزیه ریاستده وارنده مدافع حقوقه
جمعیه کشیده اولوب محلی قانچا منظمه اعطا ایلمیرک سبواس ولایتده کوندرلیبه نفع قانچا منظمه صورتی لفا
سبب قلمنه و کیفیت طرف سانی حد ایضاع عرصه واسطه ایضاع اولغده اولدیبه امر و فرما نه حفزری نه الامر که

داهدن نازی نه
استیبار
کشتیجه

۱۵
۱۶
۱۷

۱۵

İloğlu (Eloğlu) çevresinde Fransızların saldırı ve tecavüzlerine karşı civar dağlara sığınmış olan ahalinin durumuna dair (15 Kanunusani/Ocak 1336/1920)

تذکره ایستاد
 امین محمد علی قلی
 شعبه : الحیه
 عمودی : ۱۰
 محوری : ۱۰

فارسیه نقره ت حیدیه
 ربعه اصوله دار
 م

دولت اقدم حضرت
 لایحه تاجیه و کج نورولو تذکره زیدر فرانسوزک برکده ده کلیمارده جب ایلمده اولدی بر هیوت
 آره سنه ایسی قذیرک بولسی و عسکر اوکریه کله کوبور اوارنه و اهابیک مال و جانیه نقره ایسی طوبوسیه
 ایکی کوندری اصلیه بول اوزرنده و مرش سیهاحت ماضه ده کاهه ایلرغای فریسی جازنده طاعنه اتجا
 انجیه اوللا کوبیلده ناری تکره مصادره وقوع بولرله نفوس و ساره جم ضایعات اولدی و بوتونک لایحه
 اونجی کوی مرش موصلت ایدیه کله اکلایلی و اولدره عرجه اولدی اوزره فرانسوزک کوندره کون اولدی
 و ایسی قذیرک و مرهان جیه و کلیق نجیم و ده بو حاله وضع و بو حاله برک ارمیلر ده استرازه فرصت
 ایلمده اولدی و احوال کینک کس و قاضا ایلمده بولدی بایند اتخا اولله قله کونک برانه اولدی
 مرجه تفرقی و کالنده بکره کله لایحه تاجیه نقره تار ده ایلر قاضا اوزرته نقره لایقینه
 کت ایدیه کله نه کافی ایدیه و طیفه و کالند صایه ک و مکله اوللا هر دور لو تبارک اتخا ایدیه و صفت حاضره
 ده زیاده کس و قاضا ایچنه سب و بره جک احوال میدان و اطمان برافقاسی جویا نه کور نقره تاجیه
 و لایحه کله نه بولره برضه کت اتخا اولله جفند مجلس و کلام بالند کر تعین امر و استادی طرف سالی
 صایب صایه تها همیه عرجه و ایچ قلمنه اولله استاران سابقه و جرایم ایسی عسکرلرینک تبدیلی حقده
 درل بولنقه قورقه القاره قویسیر لکله نرندنه نجات لوزم ایلر و نتیجه ده معلومان اعطاسه مساعده علی
 نقره تها هدی شایه بولرله بایند اروزمانه حقد نه لایر لکه
 م

واحد نایله نایله
 مستشار
 م

Maraş'ın İşgalinden dolayı ahalinin Fransız komutanlığına
verdiği protesto evrakının gönderilmesi
(18 Kanunusani/Ocak 1336/1920)

۴۸
مبارک
الاطرافه
مبارک

خارجی نظارت جدید

مرکز استغاثه نه طوایف فرانس قوتها
اهالی طرفه نه وریه پروتستونه
بیان قند نفعه واز

شعبه : نامه
تاریخ :
۱۹

دولت اقدم حضرتی

مرکز مبارک نامه خدمت استغاثه و بعضه تحکیمات اجراییه صحتی حرب حاله افواج ایلیه افکار اهالی
نیای ایلیه که نه بختابه و بسوه یره نسبت اوله ایلیه ماده کی حکم تمام رعایت ایلیه تحبائی قطعیه مرعیه علماء و اشراف
و تمیزانده درت بوزالی و در اضا ایله فرانس قوتی عسکری قوتانه ایلیه خطا با یا ایلیه لورند کورین قوتی و اظنه
مذکور قوتانه ایلیه اعطا و محله نه اسر اولانه پروتستونه ایلیه صورتی لغا تسبیار و بصورتی ده طرف سالی خدمت ایلیه
عزمه و تقید قلمنه اولانه اولایده اسر و فرانس خدمت نه اولایده اسر اولایده اسر اولایده اسر اولایده اسر
حکم ۱۹

داحه ناطری

Fransızların Pazarcık kasabasını işgal etmek için kuvvet sevk ettiğine dair (21 Kanunusani/Ocak 1336/1920)

Handwritten notes in the top left corner, including the name 'Pazarcık' and other illegible text.

خارجہ نفع سے متعلقہ

Official header in Ottoman Turkish script, including the title 'Kazancılık' and the name of the official 'Mehmed Ali'.

شعبہ : عامی
خصوصی : ۸۰

فرانسوزک یازارجه قصبه سی اشغال ایتدی
اوزره قوت سونه ایتدی کیمه لاز

Main body of handwritten text in Ottoman Turkish script, detailing the military movements and the occupation of Pazarcık.

Handwritten signature or stamp at the bottom left of the document.

Şifreli telgrafnamenin sureti (23-24 Kanunusani/Ocak 1336/1920)

Maras Mutasarrıflığı vekâletinden alınan şifreli telgrafnamenin suretidir. Maras'ta Fransız General Keret'in Maras'ın ileri gelen zevatı ile bir toplantı yaptığı ve bu toplantıda tehditkâr konuşmalar yaptığı hatta saldırıların artırılması konusunda emirler verdiği ve toplantı sona erdiğinde bir kısım zevatı rehin aldığı.

مرحومہ مقتدرہ وکالتہ انکارہ
تلفاضہ منک مورثہ

فرانسوں جو کات عہد و شکنجہ لریں اقدار مکہ مقدمہ شیخہ لردہ عرصہ اجمیع اولیٰ و ثانیہ کوئی
جزاں کر رہتا رہا مذاکرہ بن کر ایڈر انڈارم قرماندا فی بولیس قومیرین و محکمات اشرف فرعونہ
قرار کاہنہ دعوتائیں قبلانظر وارد شدہ کو یا بولردہ فرانس عکرم بقصہ و ہجرت اولیٰ بیانیہ
عقاب و تحقیر آیرا سوزردہ بولیس اشرف طرفہ اسلامدک کیمہ بقصہ اجمیلہ ذبالکس بقصہ
و تجاوز عکردہ واقع اولیٰ حالہ زائرہ صبر و سکوت ایٹلکہ بولیس مقابلہ س اولیٰ سن
اصحہ اولیٰ سکون دیکہ تکذیب و عصابہ بعضدینہ رخصتہ دیرہ رک بن کر انڈارم طاہرہ
قرماندا فی بولیس رہنما و ناضہ مہندس و اشرفہ ایک ذاتی قرار کاہنہ جس ایڈر و در حال محکمہ
آنتہ ایڈر اویج کوم اویج کیم در ہونہ محکمہ و ہوامعی مواقع مقدمہ دہ طوب و قرالیون
دعا و زردہ دولتکوہ و افراد اہالی و ملیہ دہ سلاحہ مقابلہ ایتلکہ در مقصد اصلہ محکمہ و حکومت
اسقاطیہ۔ جزاں موصلیٰ ایڈر آنتہ مدنیہ منایر اولیٰ رضہ یا بیانیہ جو کات فرانسینہ لردہ محکمہ
بر طرفہ یا غفہ بر طرفہ طویلہ تحزیب اولیٰ حق در حق حکومتہ ادینہ کیم کہ مرید سید
اولیہ جزاں تینک جنازہ س اویج کومہ سواقہ قلوب آنتہ و ایلیوب قادریدہ صافقہ در
ہونکہ ہی مقصد و مجرد عید مقدار ایسہ حرب دوام ایتلکہ ہونہ آکلایدہ عامتہ۔ مجوسیہ کاملہ
ہوشاخہ۔ اصول مذکورہ یہ قاسم و اقوالہ استقامات جزاں طرفہ عدتہ قاریوں و اقوام
و آنتہ دوام اولیٰ حق در مع ہذا افراد ملیہ طرفہ دہ جاسیاریہ صافقہ ایتلکہ در بن کر
اہالی اسلامیہ صافقہ دہ و از کیمہ ایچوہ تجلیہ موفیہ اولیٰ فقط ہر حال یا تہ کلیدینہ
کیمہ یہ سوز آکلایہ مادیم ارتقاں مدیم حالہ قرار کاہنہ مجموعہ فرانسوں مدنیہ
نام آنتہ یا عیق اولیٰ قدس ابو کات فرانسینہ لردہ ایڈر ایتلکہ در صافقہ
اشرف اجمیلہ ایفا مقصدانہ صافقہ بولیس فرعونہ

**Fransız işgal Kuvvetleri Komutanı General Keret'in
Maraş'a gelişinden sonra yaptığı uygulamalara dair-3
(24 Kanunusani/Ocak 1336/1920)**

41

صوره
سیرتیه حریفه

الکلیه
مجلسه
مجلسه

مرعه منفرد و ایلی وجودت بیده ۱۰۰۰ کابریه ۱۰۰۰ نایه قولار دویه بالواسطه سور و سینه عینا پروجره بورد
ادجه قولار و قومانده
صده الیه

۱۰۰۰ کابریه ۱۰۰۰

فرانسه حراف قانون کتبه لرجه اند ملک مقصد و سینه لره عهدتیم . اولکی حیرانه کونی جلال (کره ت)
ای مذاکره بیده کزله زاندره طابور قومانده ای و بولیس قویسیری و مملکت اشرافی مرعده کی قارگاهنه دعوت ایتدی
قبوالظهر و ایلدقه کویا کویله ده فرانسه عسکرینه نغمه و هجوم اولدینی عتاب و تحقیر سوزلره بولدی . اشراف
طرفه ده سلطنت کیمه نغمه بیدیکه و بالعلی نغمه و بخاوندک عسکرلره واق اولدینی حاله تزلله جبر سکوت ایلمک
بولدینی مقابله ادرینه سز اعمدا و مرسله ده تکذیب و هفتار ده بیضیدینه رحمت بیدرک بیده کزله زاندره بورد
قومانده ای بیده یینی ناصه بیدتی و اشرافه ایکی ذاتی قارگاهنه حبس ایتدی . و در حال مملکت آتیه ایدی .
اوچ کونه اوچ کیمه ده بونه مملکت و جرمی موقع مقصد ده ده طوب و ترابوز و ما و زله و مملکه و اهلایه سلاجه
مقصد ایلمکده در . مقصد حال مملکت و حکومتی اسقاطدر . جلال سوه ایلده عالم انسانیته مغایر اولدیر بیدینی
بوردات خونریزانه دره مملکت بر طرفه بیده نغمه بر طرفه طوبله تحریب ایلمکده در . حتی حکومتی بونه کیدر که جمید
سز اولایه جزایی بیدر نه جبارانه اوچ کونه سو قاجار و تره سده قلوب آتیه و ایوب فالید بیدر . بولگی
مقول و مجروح مقدری ای حرب اولم ایتکینه نغمه اکلایه ماسدر . محوسیه کامله بولماسدر . احوال مذکوره
قاری و اتبع اولایه اشرافات جلال طرفه ده نغمه قاسولانه رحمت اند و ایلدقه در . بیخفا افرامله طرفه ده
جانبارانه مدافعه ایلمکده در . بیده کزله اهل اسلامیه مدافعه و زنجیر ملک ایچونه تحذیر بولمده نغمه هر کسی حال با
کلیدنه کیمه سوز اکلایه درم . اقل سیم حالاً قارگاهنه محوسدر . فرانسه مدنیته نهالته باقیمده
اولدقدی سوز بیدر نه وضع بیدر . ارمیدره مخاصمه ایتکله در . ایلی نغمه سز عین

بجمله

Fransızlar tarafından köylere yapılan saldırılar

(24 Kanunusani/Ocak 1336/1920)

450 kişilik bir Fransız müfrezesinin Maraş'ın Araplar köyü ve mücavir köylere yapılan saldırıları üzerine bir çok masum insanın katledildiğine dair.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله الطيبين الطاهرين

صورت

سوانده حیه نفعه نه مورد سنده صورت

۱- مراد مخصوصه عینا بنده النیب السنانہ ۱۳۱۸ / ۱۹۰۷ تاریخ سیدریله معلوات بروقتی عظمی الزور
صدمت محمد خیر ایملکنیہ ۱۳۱۸ / ۱۹۰۷ کون عینا بنده کون ایسه وکانه نفعله عبارہ
دینوز الله کیسک برقان مذریہ ۱۳۱۸ / ۱۹۰۷ عت بر اوله ۹ رول ۹ مواصت
دیگی اوراد کیسک اورده قوناه محلی ارزامه وایه مبارکی نفعله امران ظلمی ناسدور
بالماہ ذال الحجه کیسه اولایه این عکلهر جاوایزه آرتیوه قارینک عفتنه تسلط
واکنجه ایته ایله اورده عت نفعله کرانه مسداهل بوکارانه محلیه میرک
بینه کوه نفعله هوا قره الجا ایند اورده بولنه دلم ایسه مذریه کون هوا نفعله آره کن
نفعله محافظه ایسه قیام کولیکه مانه آتیه مسدیه ودرسه نفعله کون ایسه کون
بیلدی دلم حیر ایله بیلدنه اسما بیلدنه اولایه برضه مقبول وکون

۲- رقصه مقبول
رقصه ربه خیرله اولاصصت محمد قرن قونانق بلدهم رقیبه ایله کون نفعله ایله قران ضلیله
رقصه رقصه سدا ایله بول عیبه کیسکون یا ایله کونیا و لول ایله
کوردلیکی و محل صادره نیک و شیه لوانه فایده حید اورایه کون لیدرله عودیه ایله

۳- سده
قواته ۱۳۳۰ کون اوله نفعله ربه و قول اردوله عصبه ایله ۱۳۳۰ کون ایله

صورت

Maraşta yaşanan felaketlerle ilgili devlet nezdinde teşebbüse geçilmesi

(25 Kanunusani/Ocak 1336/1920, 3 Cemaziyülevvel 1338)

Maraş'ta Memur ve Esnaftan bazı zevatın Fransız İşgal kuvvetleri komutanı tarafından rehin alındığı, şehirde bombardımanın devam ettiği, halkın bu saldırılar karşısında mücadeleye devam ettiği, Fransız kuvvetlerinin mütareke hükümlerini ihlal ederek katliamlara devam ettiği Sivas'tan bildirilmiştir. Bu gelişmeler karşısında Maraş'ta yaşanan bu olayların engellenmesi için ne gerekiyorsa gereğinin yapılması gerektiği ve ilgili devletler nezdinde teşebbüste bulunulması koşunda Dâhiliye Nezaretinden Hariciye Nezaretine gönderilen yazı.

۴

دولت اوقاف حضرتی

فاجعه نظارت هبیده

۲۸۹۰۰
۹۵

برکونکی تاریخی دیگر تذکره عاجزی زید . مرصه مأثورین و سراقه ک بعضه زوانیک فرانسه قرار لاهند هبیل بدیرک نشین
قرالاهند شهروزی نه خوب و نزل بو زانسی آهلیسی شهر اقله هجیان و بیانی موجب اولوب حسینان دون بو شانان جوینیک الیرنه
کیر و بدیرکاری سلاسلر و اهالیله ده تنگلیله مدافعت باسلاقلری و مصادر ملک الان دولتم بیکله بولوندی غیر نیک سولسه
تابع اولسی هبیل مملکتک اشرف و خیرانی مجتمعا مقام ولایت کلرک هر در لوقوعه انسانیه معیار بلکامه شاکر نام اهل خانه سنای
صورت و وقوع بولان حقیر استعلا هبیل شدی یه قدر کلاک سگون در اهل کلزار اولان مرصه اهالی مطیع اولوندی و زریه انسه
آهلیله بره بیوی معلوم ملک قانی آیدیمه قطعیا رضا کوسه یه جعفری و بو جهل دولتم بدیرک سلاسه صایر بره بندگیکن
معاونه شتاب اید هبیلرکی قوی برسان ایلر افاده و حکومت کنیز بره بوناهه نیک اولی انسی رجا ایلدطری سولس ولایتون
دیگر تذکره حکایه ملایه بار اولوندی اوزره مقدرات دولتک هبیلر نغیه و تقریر نیکدی و ده ایلی دولت آرسنه
استقامتند . دیگرتذکره هر دو لوقوعه مدینه و انسانیه معیار اولرقد مدقوس و معصوم برهلی اوزریه منظم
مبارکه قائم اولدی بره ده فرانسه لکه هر دو لوقوعه مدینه و انسانیه معیار اولرقد مدقوس و معصوم برهلی اوزریه منظم
قوی عسکر طرفدن طوب و نزل بو زانسی آهلیسی بلک دیاره ناسه شایان اولوب بویتک بره قیاد اولرکه لیلر ایسوسج ایسیدین
قوی عسکر طرفدن طوب و نزل بو زانسی آهلیسی بلک دیاره ناسه شایان اولوب بویتک بره قیاد اولرکه لیلر ایسوسج ایسیدین
توجه نیک دیگر طرفه ده شعیله هبیلک سلاسه صایر بره بری امداد و عه اوزریه بورجه لری خمدان غیر بعد اولسه و بو بوزون
تولدا یه هبیل محذورانک درجه کتیمی ایضاع بولونسه نظر بویله نه بابایمه لازم ایسه بران اول بایله ده بوناهه برتبات
و بری ایسانک اخصای مقام سالی حد تنهایه بایلمسه و اهالی بفرجات لازم جیر محافظا کونه جالیلمسی ولایت مذکورده
هبیلاً توصیه ایلدیکی هر ب نظارت دولت هبیله نه ده انصار کتیمه و غله اولرکده امر و فرمان حضرت من لاله لدرکده
دخلیه ناخری
احمدی الاوغ
امامی الاوغ
محمد سرمد

Maraş alevler içinde

[26 Kânunusani/Ocak 1336/1920, 4 Cemaziyülevvel 1338]

Fransız İşgal Kuvvetleri tarafından Maraş'ın bombardıman edildiği ve birçok yerde yangınların çıktığı, halkın katledildiği, saldırılar karşısında halkın müdafaaya devam ettiği ile ilgili Maraş Mutasarrıflığından bir telgraf gönderildiğine dair.

فایده نداشت بعد

والله اعلم
بما بين ايديهم
والخلفاء
٤٨٤٤٤
٢٦

مهم ویک شخص

دولتو اقم هفتی
دونه رضی اقامتده وعنه شہیدک موقع مقدره ده بوجار دمانه ایبیرک یک هوقه یاغیدک طرفه ایبیلین
وصالده دولم اتمده بولونلین و قتل عامده قورقانه ازار اهلک مدافعیه دولم ایتمده اولدقوی وعنه
موقوفه وکالتده دونه یکلوب بولونه واصل اولانه تقاضا دره بیدرلنه و مقام سام صاینا هر اولد
نظری وکالت هیدرله معلومات ویلند. وانزلک هر دولوقوی صیه وانسایر مغایر اولدقوی و قوی بولونه
شومصاحف لریله دوامنه تولد ایتمک مذکور اتمک درجه مستقر ارضاع بولونلقدنه دونه تقصیر ایتمک ایلی قلم
نذرده مجازاته مد جا ایتمک و جمع بویات بر آنه اول اولی آله اولدره ایجاب ایتمک تقاضا صورت کورده ده
تأیید و تکیه صوفی محبت مجله کله سینه هیدرله اولواج امر و فریاضه حضرت مکرر اولدورکده
را حیدر نا لوی
محمد علی

Maraş ve çevresindeki muharebeler
(28 Kanunusani/Ocak 1336/1920)

عبدالمطلب
عبدالمطلب
عبدالمطلب

(بیت)

سوی ولایت آمانه ۸۸ کوه ایلی ۹۹ آغلی

شبهه کی آفتابان در صورت

صورت

۱ قتل اردو منطقه سده کینه شایان در صدد بر حارثه اولیاده
۲ مؤسسه البتانه کلمه ۹۹ کوه ایلی ۹۹ آغلی روبرو خلاصه کی بر وجه آینه
تحقیقات اینکده در
مؤسسه کی صادر می و اینستدی ایشید نه و کورنه اطراف اصالی اسلامیک -
مؤسسه تقدیر بنده طوبی و قرالوز آتلمه قاشولان قلمی ایجه قصبه کوه و شکر به
مؤسسه محاوره آغلی در بازار صعبه طرفه کلمه قصبه شمالی تبریز کلمه ده شکی
دوغلی جبهه کی قوشا قلمی محاوره و محصور لاقوه مغربی کی فوضه لغاره در اهری -
تأمین آینه ۹۹ کوه ایلی ۹۹ ده بلوغی لر قصبه و بوز الدوزان البه کی تقدیر کلمه سده اصلاحیه
کوندلیبه صحنه و دهامان کوه ایلی اینه کوه بولده خط ایلمه و محافظه کوه ایلی
با اعلام رسه کردی و وزیر ایلمه اولدین و اهالی به قصد آتلمه مقابل آینه
اتلاف ایلمه بیلدیرت
مؤسسه اطرافه شیوه ایلمه و محوم بر محوم صاف لاقوه اولیه قوی مد اولدور
خانه دو کلمه ایجه قوه اشغال قوماندان مرهلی بریرتسو کوند شکر
دوبو انظار ایلمه بوشلرد

**Katliamlara dönüşen saldırılar için
hükümetten önlem alınması talebi**
(28 Kânunusani / Ocak 1336/1920)

Maraş'ta Fransız işgal güçleri ve işbirlikçi Ermenilerin saldırıları bir katliama dönüşmüş olduğundan bir an önce hükümetin önlem alması gerektiğine dair.

دولت اقدس حضرتی
۴۸۹۱۹ نورلوندکده بی زبدر مرسته محمد ابدنه وقعندک فرانس قطعی آره سنده
۴۸۹۱۹ بوناه ایسیرک تشیح و تشویق برحق عام شکی اکتساب ایدیکنده و فرانس ترک تجاوزان واقعه لری سوریه
و کلیتاً مانعه شوق سید مستشار و برنا طمعیس بیرونده برناه جیدان خوردنک منطقه نفوذنده برلمکی حید
نظارتی اتحاد ایدیکند نذیر و تریمانک بر فائده نایبه ایدیک اصابیه ثابت و بر قبیل وقایع سیاسی تک حد و نظری
طوخریه طوخریه حکومت سیمه نشان اجرائه شوق ایدیکنده و حوالی مذکوره ده اساتیدک کلیاً محفل برلندیکنده
محمد حکومت تعقیب ایدیکند طرف اوله نیک برانه اول یعنی حید نعتت حید سنده جوباً آناه مذکوره ده انبار
نکته و کیفیت طرف سائر صدارت تاجیه ده عرصه واسطه ایدیه اولمده بی ناه و معلوم هابنک نایبه صوملی
تقتاً ایدیه نذیرک برانه اول اتحاد و ایفایه تیجیه ده سلطان اعطاسه ساعده بویلیجه بایده اروضانه
حضرت نه دالار کدر (محرر لاری) ۴۸۹۱۹ / ۴۸۹۱۹
داخیه ناطری
محمد...

Maraş Mutasarrıf Vekili Cevdet Bey'in
Maraş'ın ahvaline dair raporu
(29 Kânunusani/Ocak) 1336/1920

۵

حکومت عثمانیہ
وزارت عدلیہ

سیاس و لایحه وارد اولان ۵۸ تاریخ ۲۰ تاریخ
شیخه نقل قاضی ملک صورتی

مرعہ قطف و کبک جودت بکده ۵۷ تاریخ ۲۰ تاریخ با واسطه مورد استغاثه عینا زیره درج و کتبه
لوکوه دخی شهرک بومبار دمانه و یا نیقی دوام ایسی فرانز قره کافه اوج کوبلو و یو کیم کتور
برابر بر سر بوردرس یا قره قوری تحت اورانک ریاضی حسب محکوم قاضی آرقا ستم حاله
چال نردن محبوس و کتور لینه اطمانه معاونت مفقودد اخوان اهالی سترس کمال حدیت
و جماعت مدافه تحکمه برابر یا نیقیه و مقاتله توسع اعقیده و مدنییت برده کتور ایلمونه
اهولک مجبیه قاضی عدالت الیه استظار قلمخقه در ۵۷ تاریخ اسفارت سائره
ده ده صورت یکدم درت ساعتہ بومبار دمانه جوق فاصله در دوام سائره
دره و سنایه و کتورده م الملکی محمد رش یا نیقیه ظهور ایلمیکی و بعضه محدودہ
اهالی محصوره نه تفرقه کتوریک و غیناب طریقیه دسته کتورہ قوه امدادیند
قاری مجاوره طرقتہ یا قلا ستریلادین تا یاعقیده فرانزک شهرک شمال
و شمال شرقی و غرب جوق کتوریک خضیف ایلمی قره فولدرس طوقسه و داغندہ بائی
کلیا سید برکتہ قتلک کلیا ستر قتلہ اطمانه خستہ خانہ سنده برام جتہ سندنک
قره کتور کلیا سنده و قلا ستریک داخل سترده ارما خانہ رش بولن قدر محمدی محکم
و موجود قرالیوزرس و طولدرس مختلف محله تقسیم المیمه اولد قدر اهالی محمدی
محللک مناسب برادره و خانہ زده و جوار قرس و قصبانہ معاوضه قوسانہ
کوتیلدره یا نازجبه و تبریز لیدرک خارجه حال هیجان بولن قدر کتور کتور
مرعہ احوالہ دارت قول اردو قومانده لفظہ بکره ده ولایه یا زیلمه رایو
صورتی برای معلومات بالایه نقل عده اولدر

İşgale karşı protesto ve mitingler yapılması,
yabancı devletler nazdinde mezalimlere son verilmesi
hususunda başvuruda bulunulması

(29 Kânunusani/Ocak 1336/1920)

Maraş'ta Fransız ve Ermeniler tarafından Müslümanların katliamları devam etmekte ve her tarafta bu katliamların protesto edilmesi için mitingler yapılması ve yabancı ülkelere bu mezalime son verilmesi için müracaatta bulunulması.

صورت

مجلسه تجویم ریبر .
مرسته ورائد دارند طندره مسلمان قذعی انانف ندیبه ابرهه هدرته
روام ابرویه هر طرفه در حال بنقد باید نه حکومه مرتب واجبه مندیخ بود مطاط برنایه
و پلس ابرویه واجبه اولی و بالصفه مدافعه مینقول اوله قلا لثردوم مدعی دیند اندرین
باید نشانه صغیره طوغری جدار ابریه اینه رجا اولور
۹۱
۱۳۳۶

Maraş'ta işgalci güçlerle müsademenin devam ettiğiyle ilgili
Sivas vilayetinden gönderilen telgraf sureti
(31 Kanunusani / Ocak 1336/1920)

ه

خطایطاری
تلفاتی

سوس و لایفه وارد اولامه، کادریه تاریخ تاریخ سیف
تلفاتی

۱- رعنه مصادره بکونه ده شده دوام ایتمک و زنی که قبضه مقدر
نقطه برین بوسبار دهانه الیدیک و جابجیک جوارن و بیکار بیه جابجیک و کدی
معدله کیده و بیه طور ایتمک و صدق بیک درت ساعت طرخ اولسه
سه و برادقده مجروح اولدیغا و سهری خارفا جوریه خله
زان جازان اهالی اورزیه بایله آتک قطع قفقا بایر دستوبه هوز
هوب الخادیف و وعه سوقا قدر تبه زان نفیله در دست و اسیر
ایدیله و محلات داخله، ارمایه ربه مصادره بر دوام اولوغا البتانه
دایطسیه بکونه آتانه، کادریه تاریخ معلومات بلیه بیلدیر
اطرافنه تدیری اهالیک معادنه ستابی طولایسیه مرعشیدک
مضویاتی تماماً برین اولدیغی و زلندیا قفقا ایله هیتیه بلیه برین
مخاطره بولنده جولوه هر قهلبیه صوکه قدره مقادیر و مردانه اولوغا
بولنده قدر آکلشکت -

۲- تبرجام جوارن زان ک تقویه قطعاید مصادره ایتمک اولدیغی

داخه زحرت جلیه

مرعه احوال دات ققار دو قومانته قفقا معطانه کادریه تاریخ تاریخ
پایور صورتا بران معلومات ببلایه نقلای عه اولونور

Fransız bombardımanları sebebiyle evlerin yanması ve şehrin harap olması

[31 Kanunusani / Ocak 1336/1920]

Fransızların çok yoğun saldırıları karşısında halkın sokağa çıkamadığı, bir çok evin bu bombardıman sırasında yandığı, dışarıdan şehre yardımın ulaştırılamadığına dair.

صورت

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
صَدَقَ وَعْدُهُ

ع. م. کابردی - ۱۳۱۶ حال شهرت معاصرہ اقدار معاصرہ در ذمہ بارہ نیک لیسنا
سوق مساعد رکد - فوکلہ ماوریا اشرف بومبار دمانہ دلگاری پروردہ کلو - دلوں فہری
بیلہ ماغندہ - کلوندہ بندہ زلہ بر فایع اندام دیولیدہ کفہ کچہ بود - نولہ دہ لیسہ
کورک فابل رکد - جانی اجمیہ اسلما کلبیہ فام لورہ سلاح و تیلوز اسنحال ایدہ لیسری
ایا وظایری اوفہ بخلدہ درر شہردہ زریہ بیکندہ نفع دہ مقالہ بود - نیدہ عجلہ اتمامد
بر ارامی عکبہ و با خود ملکہ دہ نہدی ابقا نفع - بر نفع ویا بر کلبک یفہ بروردہ
عاصد انجری اسبابک اشکالی دیوق بومبار دمانہ کسبہ بلبلک اجمہ وکانک اوی نغوزہ
مانع اولدنی عجمہ لیم

مرعندہ قول - دوی محول مبالغہ ضیاعہ فیا بیلہ لیسنا کوندی نفع فواد کفندہ سجدہ
اسمارہ ہوا با مرعہ نغوزہ د - داولہ ۱۳۱۶ کابردی - ۱۳۱۶ نایعلی نغوزامہ صورتی برای
سلمان بابیہ نغوزہ عجمہ اولو -

۱۳۱۶ کابردی - ۱۳۱۶

سوی دلی
- شہد

**Maraş'ta yaşanan facianın bir an önce sonlandırılması
ve bu konuda süratle gerekli önlemlerin alınmasına dair
(31 Kanunusani, Ocak 1336/1920)**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

خالد زياتي

مؤيد

شعبه :
عمومی
حصصی

فارسه

محمد

دولت اقدم جلدی

قسم مخصوصه بایموند ۸ طابورهای ۱۲۲۸ تاریخ ۷۴ و ۹۰ ۱۲۱۶ نورولو تکره عند الفک نشانی جویا بد - عموم عمره
لوسی مدافع همدون مدعی نامه ایستادگیه مرکز کی انضام جلیه ۷۷ طابورهای ۱۲۲۸ تاریخ خوارق صورتی نقیبه
مرع شاهه ملا عاجل اوکته جلیه ابه آنا طویله مسوخی قایامه دیدنکریه عمره اورینه یوریه جلیه دیوننده ده
آیا ندوسی غرقای وقایع مؤسسه طروری بلزاده مامول بولینی باید برهضایفک ایجاب بیدره انضامه مصلح و خایه
نزیات ویرکا اسپانک استماله و اثر فوایعاده مؤثر بعضه قاده بی هادی مبلوس ولایتیه بکون آلفه ۸ طابورهای ۱۲۲۸
تاریخه خوارق صورتی لقا لقا قلمه و کیفیت طرف سینه صدایفک ای جریه لقا ره جلیه عمره و شعاریطیه
والیستادگیه مرکز سنک مسافله که خوارق سنک اهالی اسدیه نیک فوایعاده مشهور اولردن وقایع مؤسسه همدونی
محمد بولجها آفکونیه ایفک زانف فوایعاده قومیه لکی نزنده اجراضیفک بیدرینه قشبانک نایک بول مصلح و خایه
واقعه نزیات ویرکا اسپانک نامه و بخوده معلومات ایفک بویولرک بافک اوروقنامه جلیه سه ل اولرکده

د احمد زياتي
محمد زياتي
محمد زياتي
محمد زياتي

Gürün Kaymakamlığı,
Müdafaa-i Hukuk silah ve cephane yardımı
(1 Şubat 1336/1920)

سرور قاضی محترم [سلطان] ایوب بیگم تفرافنا که موثقیه -

تاریخ
۱۳۳۶

۲۱۲ - ۱ - ۲۲ سبغه : مدافع حقوق مدی جمعی با فعل چایسفته در . تقدما بود در استقامت سوره
و نفای ایجاب اید نه قوای مدیه مدافیه کافی افراد قطعات و پروتکتها بود . کما یسر -
مدطیه سوره و اعراضه تسلیل ایتمد . بود قمره حجت مرکز ایام و شعبه شیشی بن بالذکره
تفاله نه جای مدی مکتوبه چخانه و مسازره ایچو نه بکونه تقاضا بکری هیوانه سوره ایلمد . و عسره عاده کی
اوزین غلیان کله اهلک و عسره ظلم دیر لریه فمعد و سلی معاونت ایتمد ایز و سلی اولیایه ایتمد اولیایه
مدافع حقوق مدی جمعی معاونه قیدی به با شد عسره و مدافع اسکو و چخانه اولیایه نه تقدما چخانه و عسره
مخاطبه کی ایچو نه اهلکایه توزیم ایلمد اوز نه اسلم و چخانه نه جمعیه سوره در کی و طیفه مدی نه
تقدیر و قوای مدی نه مرکز اعراضه ایچو نه قراپ خصوصی رشور کوند لسه و قید اولیایه نه اسلم
مکوره ای سلی و معاونت تقدیر ده بولانند نه محصل مبلغ ایله تقصا نریند کتابه استمال ایلمد
بولاندینی و چخانه نه بتمه عسره اید به چکی مرصده -

Maraş'ta Fransız kuvvetlerinin şehri bombardıman ettiğine dair raporun Mutasarrıflık tarafından gönderilmesi
(2 Şubat 1336/1920)

حکومت
 مکتوبات
 ۱۳۳۶

سوسی :

صورت

مرحله مصادر که حقیقتاً بقدره مورد ۱ و ۲ سلسله تا بحالی زبور رعناً بروی آن در
 بکوه و از ارتفاع در موقع مختلف دره ناصحی صورت گرفته بود اما بعد از آنکه
 و باینکه در قسم کلیس حرکتی سوتانده کما اینکه دره را جوارم طولی بر صورتی بانی منظم ایرونی بلیه در آن
 مولوی خانه در طوطی لیس اولی احوالی بقدره در تبات اید و ضعیف تبدیل اولی

فراز قطعی شدی در طرفه کمال شدت در حدی بوسبار دانه یکبار بر نقاط عالم و سایر دلبهاره کی فنیله
 اسدلا در بنه فرانسوی و بوسبار لیا غیری اولی در قیام معلوم دیگر با نیت در ام ایستیک بولج ارضی خانه از
 آتیه ای رسیده با طلا بیه بوسبار دینا تیلر طرانی عیون جمعی مکتب آتیه ای رسیده قاری مع قضا
 صورت احوالی منظم تبات اید تمام خلافت ارتباط و حدی قیام آتیه ای اولی احوالی و ضعیف تبدیل اولی

۱/۲ سطح در دیکه شوی آتیه ای همه صورتی بر قیام نقطه در فرانسوی فرانسوی با نیت آتیه ای در مقابل با نیت
 ایستاد سراجانه جانشینی و بوسبار لیا نیت با نیت در احوالی نیت منظم بولج در دیکه فرانسوی
 قوت آلمان اید احوالی موقعی عونه عقل امید طر بولج در غیاب و اصلاح بولج بر ضلع طر شده
 طر بولج بکرم دره ساخته طر احوالی بیه اولی شیه و مقداری فر معلوم بود و اولی بلیه بقدره بود
 قید احتیاطه تلقی اولی در

مرحله احوالی در دره و در تمامه صفر زبور صورتی لری مصلحت بالای نقل مورد

والی
 شیه

Maraş'ın Fransızlar tarafından bombardıman edildiğine dair
Dahiliye Nezaretinden Hariciye Nezaretine gönderilen yazı
(2 Şubat 1336/1920)

ع

خارجی وزارت

الحاکم الخدیو

امین

شعبه

عدد

۵۶

تاریخ

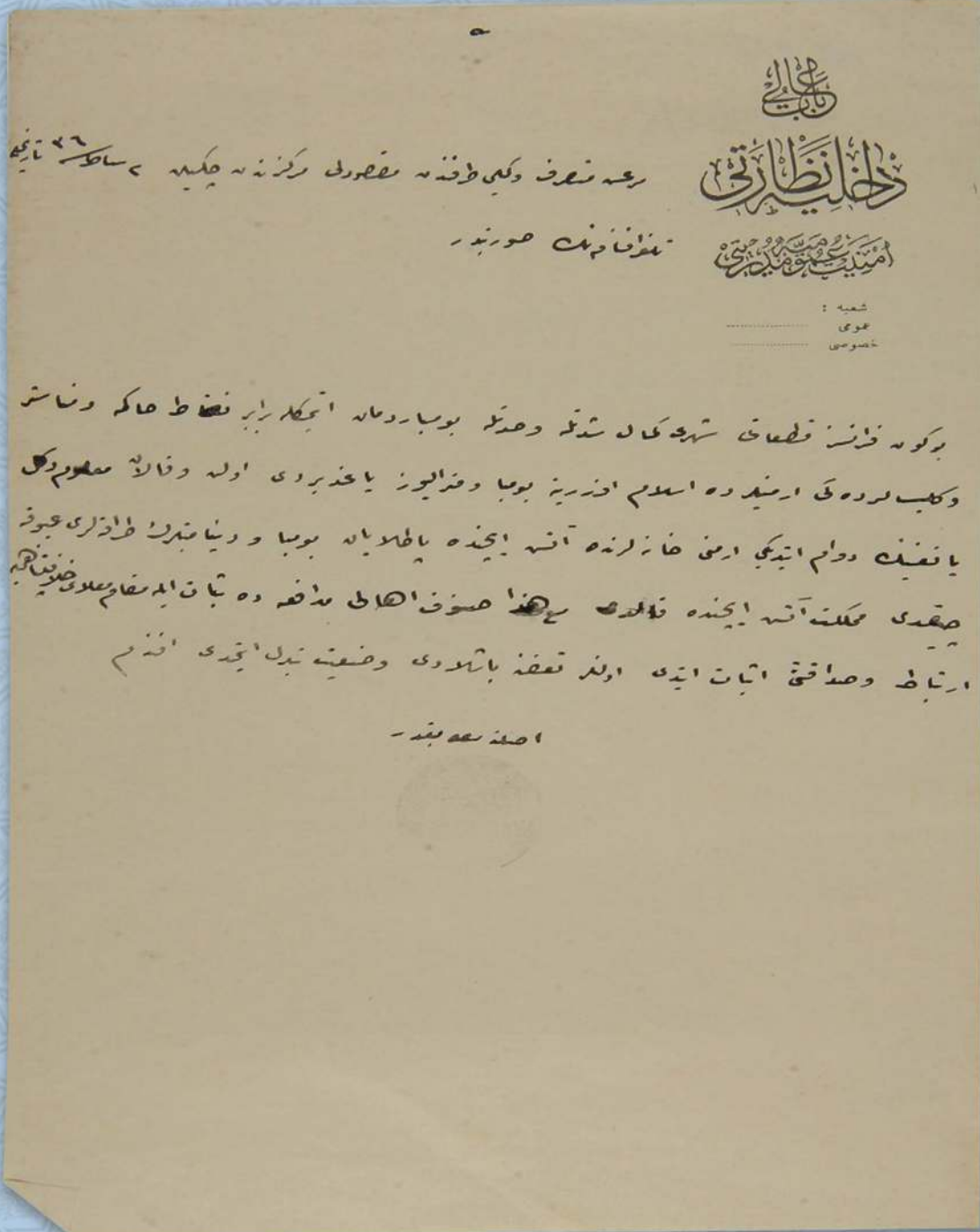
Handwritten notes in blue ink, including the word "تاریخ" (Date) and other illegible characters.

بسم الله الرحمن الرحیم
مقام عالی وزارت
موضوع: بمباران فرانسویان در ماراش
مقام عالی وزارت
موضوع: بمباران فرانسویان در ماراش
مقام عالی وزارت
موضوع: بمباران فرانسویان در ماراش

Handwritten signature or stamp in blue ink.

Fransızların şehri bombardıman ederken, Ermenilerin de mitralyözlerle ahaliye ateş etmesi (2 Şubat 1336/1920)

Maraş Mutasarrıf Vekili tarafından çekilen telgrafnamenin suretidir. Maraş'ta Fransızlar hâkim tepelere yerleştirdikleri toplarla şehri bombardıman ederken Manastır ve Kiliselerdeki Ermeniler de İslam ahalinin üzerine bomba ve mitralyöz yağdırmaktadır. Atılan bomba ve mitralyözler şehri alevler içinde bırakmıştır.

Maraş mintikasında Fransız müfrezelerinin
saldırılarının devam etmesi
(3 Şubat 1336/12 Cemaziyülevvel 1338(/1920)

تاریخ
۱۳۳۸
سنة
۱۲۳۸
شعبان

بسم الله الرحمن الرحيم

شعبان
۱۳۳۸
۵۰۰

خارجة - شعبان

عبدالله

دولت اقدم قهری
مرشد مطلق سده قزاق مفرزه لایق کویبدار مصداق دوام مجلده اولدوریه و کورسین
هات روحیه صورت و اجفندیه و کورسین و بریه جوباره دار اولدوریه قول اردو
قوانین اتقده مور و سغره صورت مسفوظا تقدیم قورنی و جوباره تک تمام سالی حد اعظمایده
یا لایق موصوفه الیایده اردو سده طرف مدرا لدرکده
احمدی اولدول خ لایق
۱۳۳۸
۱۳۳۸

عبدالله
شعبان

Fransızların ayrılmadan önce şehri bombardıman etmeleri

(4 Şubat 1336/1920)

Fransızların şehri bombardımana devam ettiği bir çok binanın yanıp kül olduğu şiddetli çarpışmaların devam ettiği ve evkaf memuru Evliya Efendinin şehit olduğuna dair.

مرحله سلفه نامه به مسأله تاریخی تمدن نامه ملک صورتید

بؤگنه فران قضاقت شهردی هر طرفه شدند بمباردمانه ایلی دهستی یا نغیه حصول کیدی بر جویده مانده و بیستانه
یا ندی بیلقدی عسکر وار صیدک آجیدینی موقانه حارب سنده وعشه اوقاف مؤری اولیا اقدی ده زمره سیدای التی له
ایده نباتارانه مافه ایله وضعیت بدل ایلی وعشه بمباردمانی بؤگنه اوله شیخ کوئی اوزاک ایلی افع

Fransız ve Ermeni kuvvetlerinin saldırılarının artarak devam ettiğine dair

(5 Şubat 1336/1920)

Fransızlar Kışla mevkiinden top ve mitralyöz atışlarına devam ederken bazı müstahkem mevkiilerden (Kilise ve Manastırlar) dan da saldırıların devam ettiğine dair.

ع
مجلس
مجلس
مرعیه متعلقہ قسماً در دولتہ سلطنتہ تاریخ
تفہی تفصیلاً من صورتہ
فرائد بر بکونہ قلم نہ ایک اور نوبت ستمی طوب و قرابون
آتسہ آجھنہ برابر مواجہ تحکم نہ و طیارہ مناسرتہ محکمہ
ادریہ بومبا و دوم دوم قورسوی یاغذیرہ قانلی بحایہ حصول
کیرہ سواقہ محاربہ و یاغیہ دوام ایسیور محکمہ کلخاہانی
آدرہ زھلی قورسویہ مجر و ہدیہ اکسیر وفات ایسیہ
بو خالد اھالی اسلام بی دھا زیادہ ایقاظ و مدافعہ
تاقیہ سیرک و ضعیفہ تبن اعیسہ افغ

Fransızların Maraş'tan çekilmeleri

(12 Şubat 1336/1920)

Sivas Valiliğinden Müdafaa-i Hukuku Milliye Sivas Heyet-i Merkeziyesine. 10-11 Şubat 1336(1920) gecesi Fransızların Maraş'ı bombardıman ettikten sonra İslahiye istikametine doğru çekilmeye başlamışlardır.

۴۰

۱۱۸۷۷۷
۴۰

مدافع حقوقی ملیه سواص هیئت مرکزیه

تقدیر با بکری کونکس مونیخه بجا در ده صده پنجاه سطحی کجی رشده که فرانس قوت برینده شهری
بو بار دمانه اینده لشکره با تحلیله اصدیه استقامت طوعی یقین کبری دستا قبا دازه حکومته د
اکسره سیمه عثمانی بایر اقدی کشیده اولندی شهرت اسایشی نامه ایستاده بونامه عساکر عثمانی
درعنه کرمه اوزره سدی حرکت اید کبری قول اردو قیامده انهنی افاده سیده الصفا سجا به
سولس وایسی

تقدیر ایشیه اولور انم

اساطیح

Maraş'tan çekilen Fransız kuvvetlerinin verdiği kayıplar

(14 Şubat 1336/1920)

Fransızların Maraş'tan çekilişi sırasında İlpınardaki Bahçeden gelen halk tarafından taarruzda bulunduğu ve Fransızların önemli kayıplar verdiğiine dair Sivas 3.Kolordu Kumandanı Selahaddin tarafından Harbiye Nezaretine gönderilen şifre sureti.

مورد
بجانبه جریه نفعه بودد افزودد
نومرا

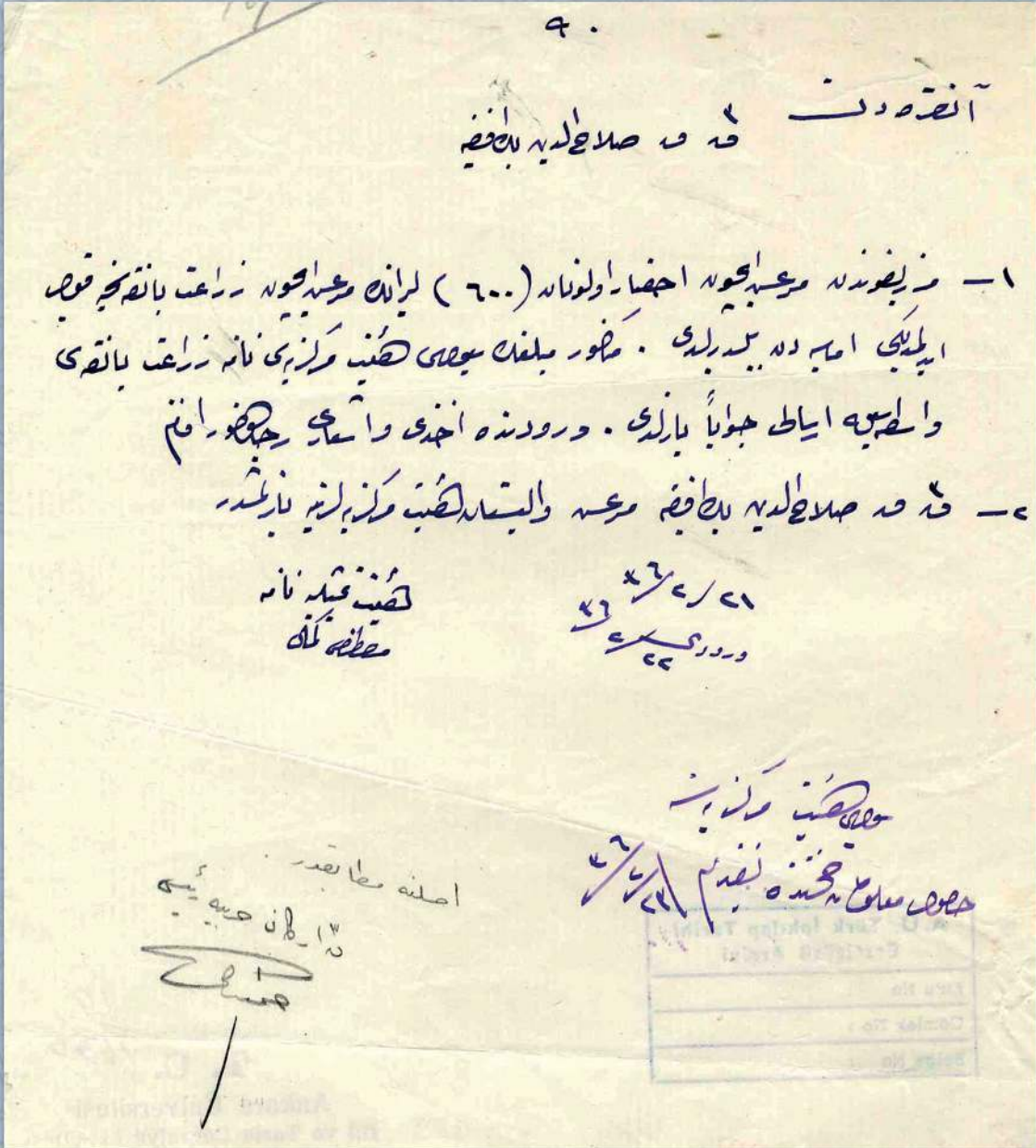
۱۲ - ۶ - ۱۹۱۹
مرعده عکبلوه فرانز قوتنه ایل یکا ده کی باغچه ده کلاده الهالی طرفنده
لجوج ایله فرانز لک طوی آتسه خیا اللی متجاوز مقول ویردیله
اولدیغی و اهالیده درت شهید بولدیغی فرانز لک طاعنه و فضا طاره
قاجدی قری خبالمئد . مفصل معاونات لهنوز ورو ایتماقد .
جریه نفعه قول اردوره بایلد . بطریق
قومانده
صلاح الدین

OSMANLI ARŞIVI
BEO
4616 46167 10

Maraş için toplanan yardımlara dair

(21 Şubat 1336/1920)

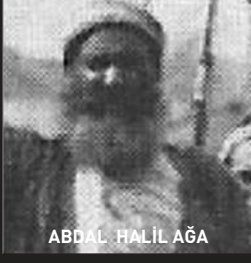
Maraş'a dışarıdan yapılan yardımlar; Merzifon'dan Maraş için toplanan 600 liranın Sivas Heyet-i Temsiliye namına Ziraat Bankası vasıtasıyla gönderildiğine dair.

KURTULUŞUN 100. YILINDA
KAHRAMANMARAŞ
MİLLİ MÜCADELE KAHRAMANLARIMIZ
VE ADINI, SANINI BİLMEDİĞİMİZ BİNLERCE ŞEHİT VE GAZİLERİMİZE
MİNNET VE ŞÜKRANLARIMIZLA...

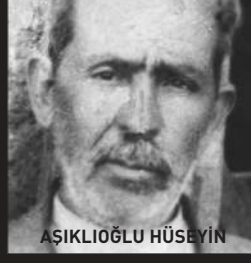
ABDAL HALİL AĞA

ALİ HAFIZOĞLU
MEHMET EFENDİ

ARSLAN TOBUZATA

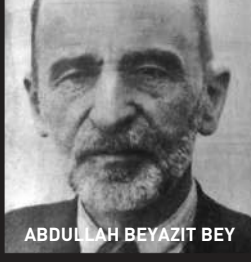
AŞIKLIOĞLU HÜSEYİN

ATA BEY

BAHÇECİ ALİ ÇAVUŞ (KURTUL)

ABDULLAH BEYAZIT BEY

BAYAZITÖĞLÜ MUHARREM

ZAFER BAYAZIT

BUHARİZADE
ABDULHAKİM EFENDİ

CİĞERCİZADE İBRAHİM EFENDİ

ÇUHADAR ALİ

DAYIZADE EMİN EFENDİ

DEVEZADE MEHMET HİLMİ EFENDİ

DOKTOR MUSTAFA

AHMET İNAN ETLİ

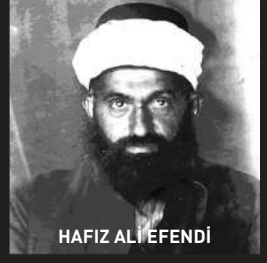
ECZACI LÜTFİ KÖKER

FATMALIOĞLU DERVİŞ

YUSUF ÇAVUŞ GÖLLÜLÜ

HAFIZ ALİ EFENDİ

KANADIKIRKZADE
AHMET EFENDİ

HÜRÜ ANA

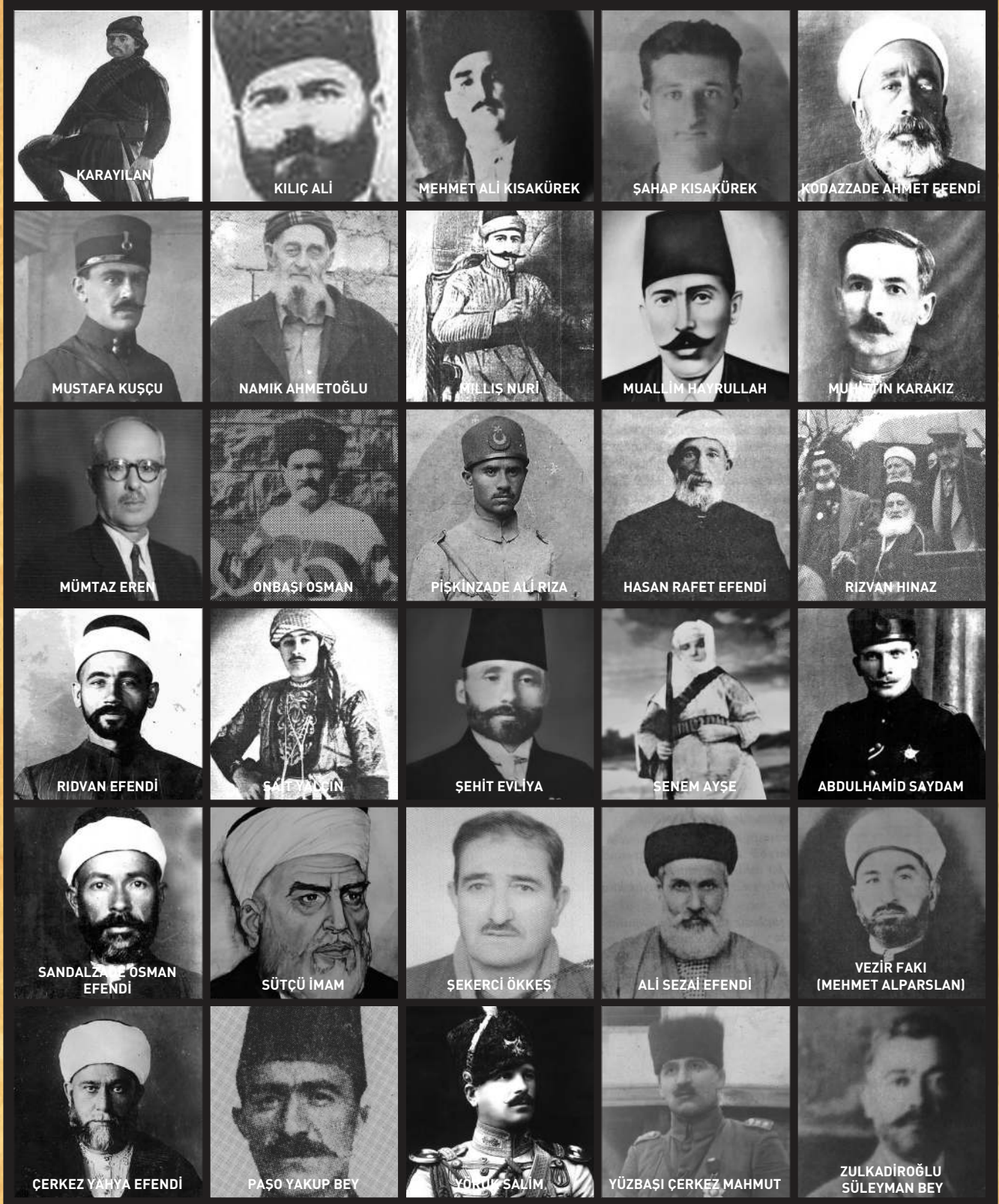
HÜSAMEDDİN KARADAĞ

KARAKIZOĞLU ZEKİ

KARAMANLI FAKİSİ
HACI HASAN EFENDİ

KAYNAKLAR

Osmanlı Arşiv Belgeleri

BOA, DH. EUM. AYŞ/74-91.
BOA. HR. SYS. 2542 /2,19.
BOA. HR. SYS. 2542-3/4, 5.
BOA. HR. SYS. 2542-3.
BOA, HR, SYS. 2543-1/13-16.
BOA. HR. SYS. 2543-5/27, 28.
BOA, HR, SYS. 2543-7/10, 30, 72.
BOA. HR. SYS. 2544-4/7
BOA. HR. SYS. 2544-4.
BOA. HR. SYS. 2544-9.
BOA. HR. SYS. 2544/10.
BOA. HR. SYS. 2544/11.
BOA. DH. ŞFR. 650/3.
BOA. HR. SYS. 2602- 1/163.
BOA. HR. SYS. 2543-9/15.
BOA. HR. SYS. 2544-1/4.
BOA. HR. SYS. 2542-4.
BOA. DH. ŞFR. 105/19.
BOA, DH, ŞFR. 108/56.
BOA, DH. ŞFR. 656/69.
BOA. DH. ŞFR. 649/73.
BOA. DH. ŞFR. 659/76.
BOA. DH. ŞFR. 107/94.
BOA, DH. ŞFR. 105/101.
BOA. DH. ŞFR. 104/254.
BOA. MV. 217/153.
BAO, BEO,4604/3452235.
BOA. BEO. SYS. 345945.

Cumhuriyet Arşivi

BCA. 30. 18. 1. 1. 2. 28. 12.
BCA,30. 18. 1. 1/3-26-5.
BCA. 30. 10/5-28-21.
BCA. 030. 10. 66. 439. 22.
BCA,030. 10. 194. 330. 14-2,3.
BCA,030. 10. 194. 330. 11-1.
BCA,490. 01. 980. 800. 3, 43,44,45,46.
Genel Kurmay Arşivi
Gnkur. ATASE Bşk. lığı Arşivi; Kol: İSH,
Kutu: 270, Göm: 21, Belge: 21 - 1.
ATASE, İSH, Kutu 1320, Gom. 72, Bel.
72-1.
Ankara Üniversitesi TİTE Arşivi
TBMM Zabıt Ceridesi
TBMM Tutanak dergisi,3. D. ,33. C.
,52. B.
TBMM Tutanak dergisi,3. D. ,33. C.
,52. B.
TBMM Zabıt Ceridesi, I. Dönem, C. 17,
TBMM Matbaası, Ankara, 1958, 23. 2.
1338.

Resmi Gazete

T. C. Resmî Gazete, Sayı 14446, 12 Şu-
bat 1973.

Kitap ve Makaleler

Akbıyık Yaşar, Millî Mücadelede Güney Cephesi Maraş, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999.

Alpaslan Erhan -Sadi Gedik, "TBMM Tarafından Maraş'a İstiklal Madalyası Verilmesi ve Şair Mehmet Tâhir Nâdî Bey'in Madalya Kasidesi" Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl 2018, Cilt 15, S. 1, ss. 263-265.

Altınanıt Hasan İzzet, İşgal, Babıali Yayınları, İstanbul, 2016.

Armaoğlu Fahir, Siyasi Tarih, Sevinç Matbaası, Ankara 1999.

Atatürk'ün Tamim, Telgraf Ve Beyannameleri IV, AAMY, Ankara, 2006.

Arslanyürek Yaşar, "İngilizlerin Maraş'ı İşgali", Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17 (Özel Sayı), 2020.

Bağdatlılar Adil, Uzunluk (İstiklal Harbinde Maraş), Bas. Ali Rıza Pişkin, İstanbul, Ülkü Basımevi. 1942.

Bağdatlılar Adil, Uzunluk (İstiklal Harbinde Kahramanmaraş), Kervan Yay. ,Toker Matbaası İstanbul. 1974.

Baykal Bekir Sıtkı, Heyet-i Temsiliye Kararları, Ankara, 1974.

Baykara Tuncer, Millî Mücadele, Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yay. , Ankara, 1985.

Bıyıklı Mustafa, "TBMM Tutanaklarına Göre Maraş İli Adının "Kahramanmaraş" Olarak Değiştirilmesi", Uluslararası Cumhuriyet Dönemi'nde Maraş Sempozyumu, 15-16 Kasım 2013, Kahramanmaraş, Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, Kahramanmaraş, 2014, ss. 138 164.

Bıyıklıoğlu Tefik, (Haz.)Türk İstiklal Harbi, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı, C I, Ankara,1962.

Çelik Kemal, Millî Mücadele'de Adana Ve Havalisi (1918-1922), TTK, Ankara, 1999.

Doğan Orhan, "Millî Mücadele'de Maraş Ve Mustafa Kemal", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, S. 42, İstanbul,2007.

Erikan Celal, Kurtuluş Savaşı Tarihi, haz. Rıdvan Akın, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2014.

Eyicil Ahmet, "Maraş Savunması", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, S. 61, C. XXI, Ankara, 2005.

Gotthart Jeaschke, Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, C. I, Ankara, 1970.

Gönen Cengiz, Ulusal Kurtuluş Savaşının İlk Kahramanı, Lazer Yayınları, Ankara, 2005.

Günay Nejla, "Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Maraş Yöresinde Sosyal Yapı Değişimleri ve Bu Değişimlerde Ermeni-Fransız Rolü", Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma

Dergisi, S. 51, Ankara, 2009.

Günay Nejla, "Millî Mücadelenin İlk Zaferi: Maraş Millî Mücadelesi ve Maraş'ın Kahramanlığı", İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Mecmuası - Journal of Turkology, 29, "Millî Mücadele" Özel Sayısı (2019).

Hayta Necdet - Tuğba Belenli, Millî Mücadele Dönemi'nde Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti Tarafından Uygulanan Sosyal Politikalar, TTK, Belleten Cilt : LXXX, Sa. 287 Nisan 2016, Ankara, 2016,(279-305).

Karadağ Hüsameddin, İstiklal Savaşında Maraş, Mersin, 1943.

Karadağ Hüsameddin, İstiklal Savaşında Maraş, Yeniden Yayınlayan; Mehmet Yusuf Özbaş, Kahramanmaraş Kurtuluş Müzesi Kurma ve Yaşatma Derneği Yayını, Kahramanmaraş,1994, Kerr E. Stanley, The Lions Of Marash, Albany,1973.

Karabekir Kâzım, İstiklâl Harbimiz, Yüce Yayınları, İstanbul, 1990.

Kılınç Mustafa, "Millî Mücadelede Maraş'ta Siyasi ve Sosyal Gelişmeler ve Millî Mücadelede Maraş Şehitleri" Asia Minor Studies Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 12, Temmuz 2018 / Volume: 6, Issue: 12, July 2018.

Kurat Yuluğ Tekin, Osmanlı İmparatorluğu'nun Paylaşılması, 2. B. , Turhan Kitabevi, Ankara, 1986.

Küçükuşurlu Murat, Cumhuriyet Döneminde Yapılan Maraş Kurtuluş Şenlikleri", Uluslararası Millî Mücadele Dönemi'nde Maraş Sempozyumu, 5 Şubat 2017.

Moroğlu E. Z. , Millî Mücadelede Maraş'ta İz Bırakan şahsiyetler, Kahramanmaraş, Sütçü İmam Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015.

Özalp Yalçın, Mustafa Kemal ve Millî Mücadele'nin İlk Zaferi, Kahramanmaraş Belediyesi Kültür Yay. , Ankara, 1984.

Özbaş M. Yusuf, Dâva 1920 Maraşlı-Fransız Harbi, Sema Matbaası(Baskı yeri ve yılı yok).

Özkaya Yücel, "Mustafa Kemal Paşa Anadolu'da", Millî Mücadele Tarihi, Atatürk Araştırma Merkezi Yay. , Ankara, 2002.

Saral Ahmet-Hulki, Tosun Saral, Vatan Nasıl Kurtarıldı, Nur Dağları "Amanoslar" Toroslar, Adana, Maraş, Gaziantep Ve Urfa'da Yapılan Kuvâ-yı Millîye Savaşları, Türkiye İş Bankası Yay. , Ankara, 1970.

Selek Sabahattin, Millî Mücadele, İstanbul, 1982.

Sertoğlu Murat, "Kendini Kurtaran Şehir Kahramanmaraş'ın Destanı", Tercüman Gazetesi, 19 Mart 1970,S. 3025.

Şavklı Cengiz, "Maraş'ın Kurtuluş Bayramı Kutlamaları Ve Basına Yansımaları (1920-1950)", Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı: 61, Güz 2017.

Şıvgın Hale "Mustafa Kemal'in Maraş'ın Kurtuluşu İçin Faaliyetleri", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. IV. , S. II, Ankara, 1988.

- Tansel Selahattin, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, C. II, Ankara, 1977.
- Türkkorur Yaşar, "Kurtuluş Savaşı Öncesinde Maraş", Kahramanmaraş Dergisi, 64. Yıl Özel Sayı, Ankara, 1984.
- Türkgeldi A. Fuat, Mondros Ve Mudanya Mütarekeleri Tarihi, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yay. , Ankara, 1968.
- Türk İstiklal Harbi, Güney Cephesi, C. IV, Genelkurmay Başkanlığı Harp Dairesi Resmi Yay. , Ankara, 1966.
- Üçok Coşkun, Siyasi Tarih Dersleri, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2. Baskı, Ankara, 1951.
- Ülman Haluk, Birinci Dünya Savaşına Giden Yol, (2. Baskı), Ankara. 2002, s. 357-361
- Ünalp Rezzan, "Birinci Dünya Harbi Sonunda Maraş'ın İtilaf Devletlerince İşgali ve Maraş Savunması", Gazi Akademik Bakış Dergisi, 11 / 22, (Yaz 2018).
- Yavuz Bige, Kurtuluş Savaşı Dönemi'nde Türk Fransız İlişkileri, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994.
- Yetişgin Memet, "Maraş Savunması: Amaçlar, Kişiler Ve Sonuçlar", Maraş Tarihi Ve Sanatı Üzerine, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Kahramanmaraş ve Yöresi Kültür Değerlerini Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları (Editör; Prof . Dr. Mehmet Özkarıcı Vd.) Kahramanmaraş, 2008.